



ØVRE EIKER  
KOMMUNE

# Helt innåfor

---

## ØKONOMIPLAN 2019-2022 SATSINGSOMRÅDER, MÅL OG TILTAK FOR 2019



Rådmannens forslag

*Sammen skaper vi et livskraftig Øvre Eiker*



## Innhold

---

|                                                                                   |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------|----|
| 1. INNLEDNING.....                                                                | 3  |
| 1.1. Rådmannens innledning .....                                                  | 3  |
| 1.2. Befolkningsutvikling.....                                                    | 4  |
| 1.3. Leseveiledning .....                                                         | 6  |
| 1.4. Folkehelse .....                                                             | 7  |
| 2. STRATEGISKE SATSINGER 2019-2022.....                                           | 9  |
| 3. HVOR ER VI – OG HVOR SKAL VI? .....                                            | 11 |
| 3.1. Regional drivkraft .....                                                     | 12 |
| 3.2. By- og tettstedsutvikling.....                                               | 13 |
| 3.3. Barn og unge.....                                                            | 15 |
| 3.4. Levekår og livskraft .....                                                   | 21 |
| 3.5. Miljø, klima, energi og beredskap .....                                      | 35 |
| 3.6. Næringsliv, sysselsetting og kompetanse.....                                 | 37 |
| 3.7. Øvre Eiker kommune som organisasjon.....                                     | 38 |
| 4. DRIFTSBUDSJETT 2019-2022.....                                                  | 43 |
| 4.1. Statsbudsjettet .....                                                        | 43 |
| 4.2. Driftsbudsjettet 2019 .....                                                  | 45 |
| 4.3. Driftsbudsjett og noter (1A og 1B) .....                                     | 47 |
| 4.4. Driftsbudsjettet i økonomiplanperioden 2019-2022 .....                       | 52 |
| 4.5. Seksjonenes økonomi for 2019 .....                                           | 60 |
| 5. INVESTERINGSBUDSJETTET 2019 - 2022.....                                        | 74 |
| 5.1. Handlingsregel for låneopptak .....                                          | 74 |
| 5.2. Investeringsbudsjettet (Budsjettskjema 2A og 2B) for perioden 2019-2022..... | 76 |
| 5.3. Gjeldsutvikling .....                                                        | 78 |
| 5.4. Investeringsprosjektene i 2019 .....                                         | 80 |
| 6. STATSUDSJETT, HANDLINGSREGLER, BEGREPSFORKLARINGER.....                        | 85 |
| 6.1. Statsbudsjettet 2019 .....                                                   | 85 |
| 6.2. Handlingsregler.....                                                         | 89 |
| 6.3. Begrepsforklaringer .....                                                    | 89 |

## 1. INNLEDNING

---

### 1.1. Rådmannens innledning

---

I løpet av 2018 har Øvre Eiker vokst til over 19000 innbyggere. Kommunen er et attraktivt sted å bo, og det er folk i alle generasjoner som slår seg ned i Øvre Eiker. Kommunen får økte inntekter ved at vi blir flere, flere skattebetalere og flere aktive innbyggere som kan bidra i lokalsamfunnet. Det er en ressurs. Veksten er imidlertid også utfordrende. Den innebærer økte utgifter i helse- og omsorgstjenestene og i oppveksttjenestene. Vi trenger flere ansatte på jobb – og vi må dimensjonere byggene våre ettersom flere etterspør tjenester.

I 2018 etablerer kommunen Øvre Eiker kommunale eiendom KF. Målet er å få en mer profesjonell forvaltning av kommunens formålsbygg, og bedre vedlikehold av byggene på sikt. 2019 blir et viktig år for foretaket og for kommunen som eier. Samarbeidet mellom foretaket og kommunen som bruker er også avgjørende for om målene nås.

Kommunestyret har nedsatt et oppgaveutvalg som skal komme med innspill til framtidens skole i Øvre Eiker. Utvalget skal jobbe gjennom vinteren og våren, og komme med sin anbefaling senhøstes 2019. Dette arbeidet og konklusjonene som etter hvert trekkes av kommunestyret, er avgjørende for kommunens økonomiske bæreevne i årene som kommer.

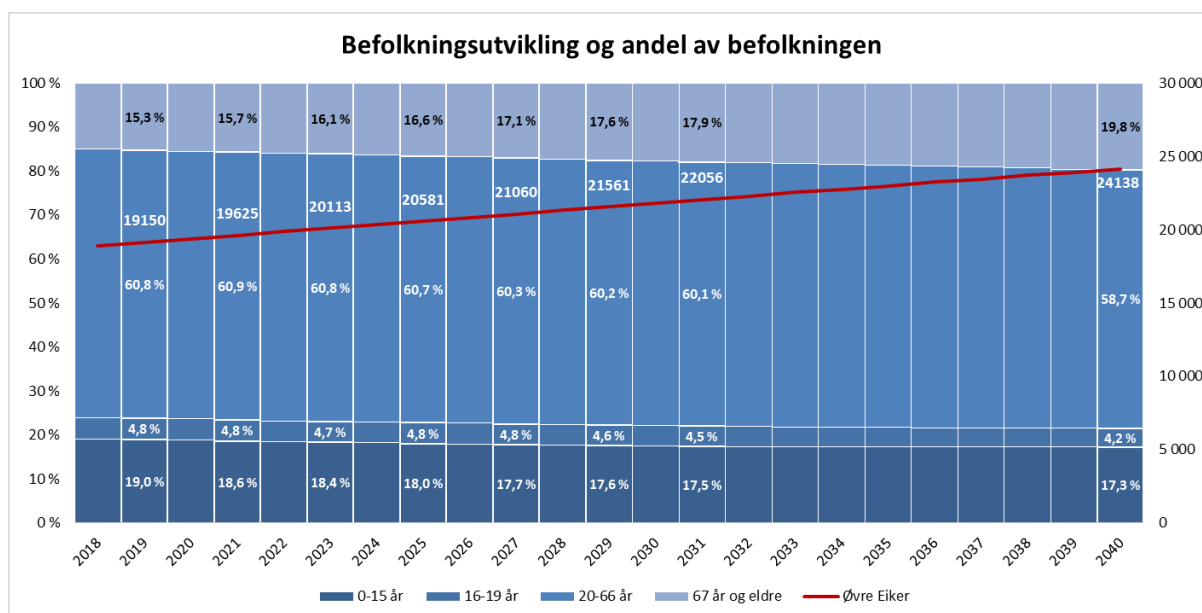
Øvre Eiker vil bestå som egen kommune. Våre naboer går inn i sitt siste år før nye Drammen er "på lufta". Mange av våre felles selskaper og samarbeider består, men flere interkommunale samarbeid vil være under lupen og finne sin avklaring i løpet av 2019. Øvre Eiker er avhengig av slike samarbeid for å levere gode tjenester på en rekke områder og bør fortsatt søke samarbeid, i en eller flere geografiske retninger.

Rådmannens budsjettforslag er svært stramt og det legges opp til et netto driftsresultat på 0 %. Dette innebærer at økonomien er svært sårbar for uforutsette utgifter og det gir heller ikke rom for en annen finansieringskilde av investeringer enn lånefinansiering.

Øvre Eiker kommune er en kommune i rask vekst og med store demografiske endringer. Dette stiller store krav til å dimensjonere tjenestene riktig til enhver tid og dette er hensyntatt i langtidsbudsjettene.

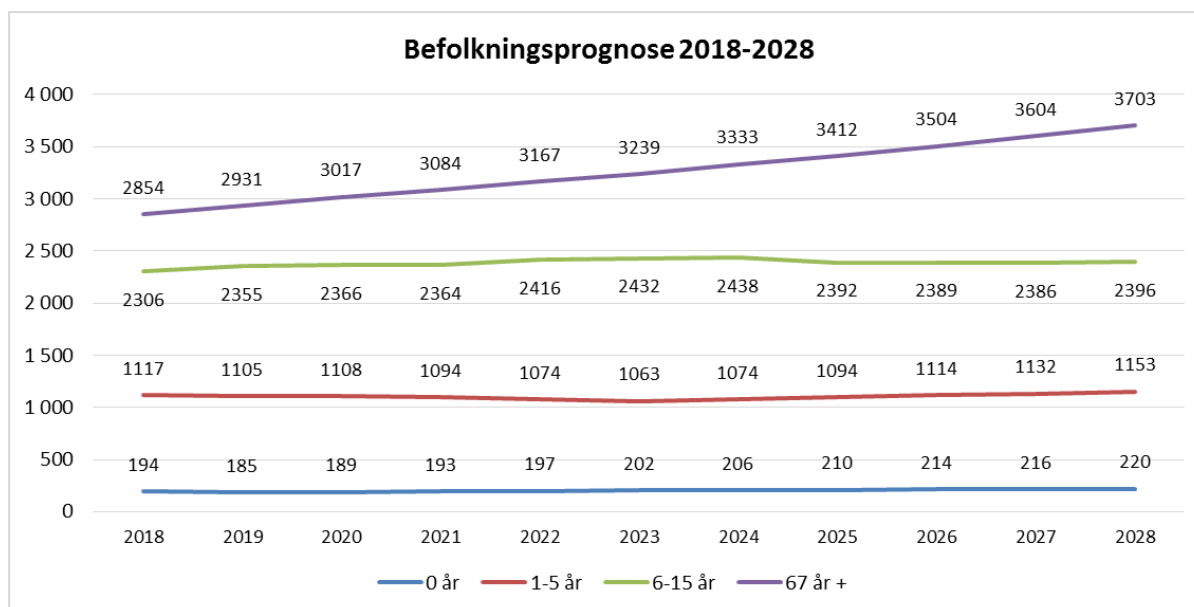
Hokksund, 24. oktober 2018  
Trude Andresen, rådmann

## 1.2. Befolkningsutvikling



Figur 1 - Kilde: SSB – fremskrevet befolkningsvekst middels nasjonal vekst

Den røde linjen viser beregnet total vekst i innbyggertall frem mot 2040. De blå feltene viser alderssammensetningen i befolkningen. Det er en svak forholdsvis nedgang i aldersgruppen 0-19 år, mens det er i aldersgruppene 20-66 år og 67 år og eldre hvor andelen øker mest. Det blir en forholdsvis større andel av innbyggere over 67 år, mens andel av innbyggere i arbeidssfør alder reduseres.



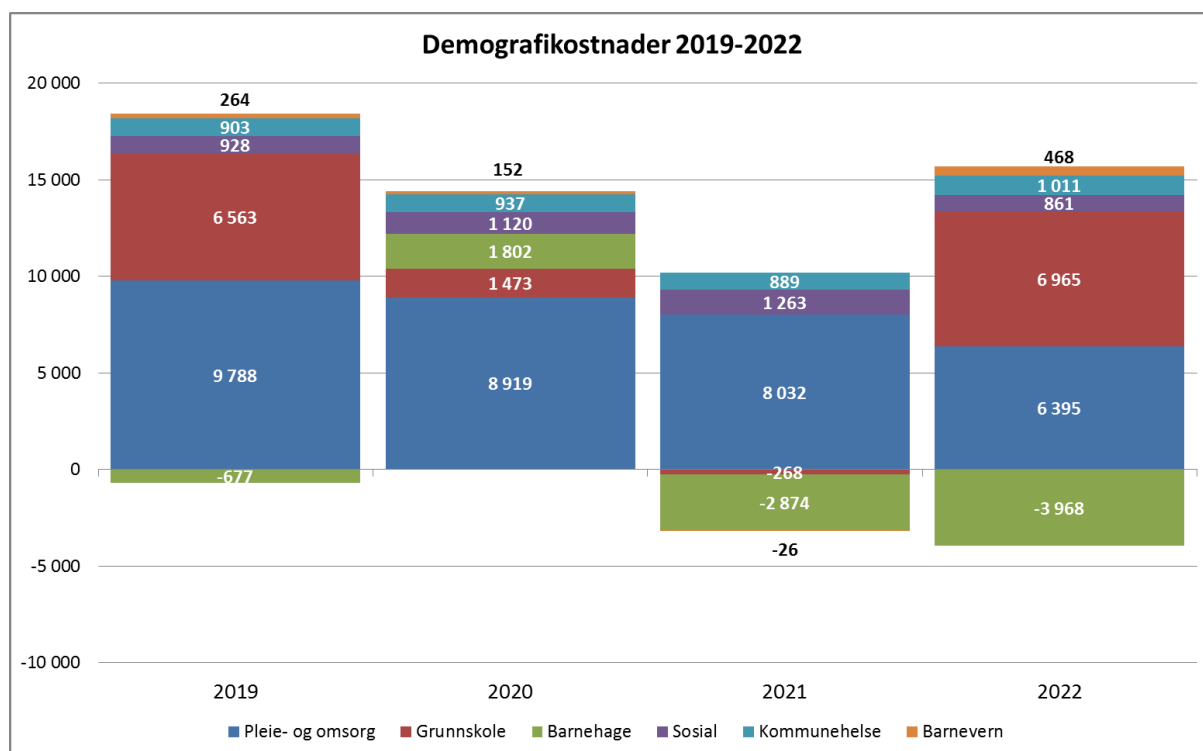
Figur 2 – Kilde: SSB – fremskrevet befolkningsvekst middels nasjonal vekst

Figur 2 viser den faktiske utviklingen innen de aldersgruppene som i utgangspunktet vil føre

til økte kostnader i årene fremover. De neste 10 årene viser befolkningsprognosene at årlig vekst vil ligge mellom 1,1% og 1,3% årlig. Dette tilsvarer i overkant av 200 nye innbyggere pr. år.

Den sterkeste veksten kommer i aldersgruppen 67 år+, som har en gjennomsnittlig vekst på 2,6 % frem mot 2028.

Aldersgruppen 0-15 år har en årlig gjennomsnittlig prognostisert vekst på 0,4 % og enkelte år er det til og med en liten nedgang.



Basert på befolkningsprognose og beregnede kostnader for de enkelte gruppene beregner TBU (Teknisk beregningsutvalg) og KS kostnaden som følger hvis rent demografiske hensyn legges til grunn.

Figuren over viser at de årlige demografikostnadene vil være på i overkant av 17 mill. kr i 2019 og i overkant av 14 mill. kr i 2020. Forutsetningen her er at nye innbyggere vil etterspørre kommunale tjenester i samme omfang som dagens innbyggere gjør.

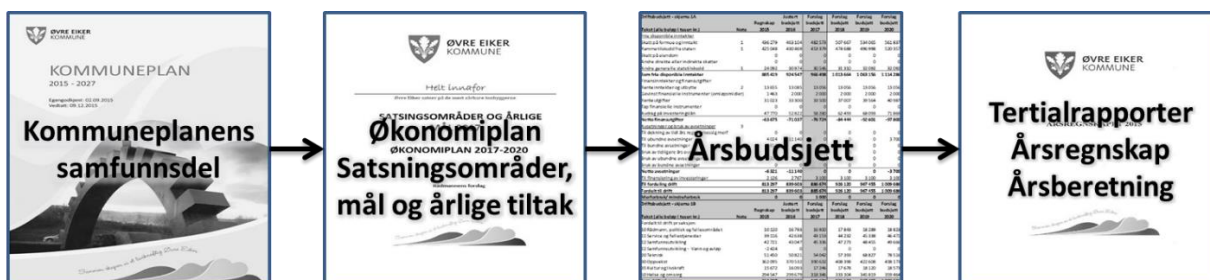
- Fra 2018 til 2019 anslår demografimodellen at kostnadene til pleie og omsorg øker med 9,8 mill. kr, mens kostnadene til grunnskole øker med 6,6 mill. kr.
- Barnehage er det eneste området som har en teoretisk reduksjon i utgiftsbehovet som følge av demografiske endringer.
- Utover i perioden er det pleie- og omsorgssektoren som øker jevnt og trutt.

## 1.3. Leseveiledning

### 1.3.1. Kommuneplan

Kommunestyret vedtok Kommuneplan 2015-2027 desember 2015, og Planstrategi 2016-2019 i oktober 2016.

Økonomiplanen er handlingsprogrammet til kommuneplanens samfunnsdel.



### 1.3.2. Hva omtales i hvert kapittel?

Kapittel 2 Strategiske satsinger 2019-2022

Kapittel 3 Hvor er vi - og hvor skal vi?

Ståsted, hovedmål, indikatorer og hovedtiltak med utgangspunkt i Kommuneplanens satsingsområder. Det angis et sett indikatorer som er ment å være med over tid, som skal bredde kunnskapen og bygge opp under strategiene angitt i kapittel 2. For noen områder vil indikatorer bli utviklet videre. Der det finnes gode indikatorer i offentlig statistikk er disse valgt. Det forenkler og gir en mulighet til sammenligning med andre kommuner.

Kapittel 4 Driftsbudsjettet 2019-2022

Kapittel 5 Investeringsbudsjettet 2019 - 2022

Kapittel 6 Beskriver årshjulet for økonomien for kommunesektoren, innhold i årets statsbudsjett, begrepsforklaringer og beskrivelse av kommunens handlingsregler.

I flere av kapitlene er det benyttet KOSTRA-indikatorer og andre sammenligningstall for å belyse eller underbygge det som omtales. Sammenligningskommuner skal være konsistent over tid og der det er mulig, legger Øvre Eiker disse kriteriene til grunn:

- Sammenligne Øvre Eiker kommune med seg selv over tid
- Kostragruppe 7\* (gruppen består av 31 kommuner)
- Landet ekskl. Oslo

\* Statistisk sentralbyrå (SSB) grupperer sammenlignbare kommuner. Øvre Eiker er plassert i gruppe 7 for mellomstore kommuner med lave bundne kostnader per innbygger og lave frie disponible inntekter.

## 1.4. Folkehelse

---

### Ståsted

Det er et mål for kommunen at våre innbyggere skal mestre livene sine, så langt hver og en har evne til det. Kommunens primære jobb er å legge til rette for mestring i ordets videste forstand. Arbeidet med å bedre helse, trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold er en langsiktig innsats fra alle innbyggere, kommunale tjenester, frivillige organisasjoner og næringer. Sammen skaper vi et livskraftig Øvre Eiker er ikke bare en visjon for kommunen, men også en ide om at livet blir godt – og enklere å mestre – om oppgavene løses sammen med andre. Vårt arbeid mot utenforskap - “Helt innafor” – er kommunens folkehelsefokus. Det skal gjenspeiles i hver seksjons planlegging og i de tiltakene vi gjennomfører i kommunal regi. Kommunens fire satsningsområder (Ett lag for god oppvekst, Sammen om hverdagsmestring, Livskraftige lokalsamfunn og Medarbeidere som mestrer) har alle et folkehelseperspektiv. Målet er innbyggere som tåler livet, med alle dets opp- og nedturer. Det er vårt folkehelsearbeid i praksis.

Øvre Eiker-samfunnet er i dag et moderne samfunn som ennå preges av tradisjonell industri og landbruk. Det er lavere gjennomsnittsutdanning i Øvre Eiker enn i resten av landet, og det fører til utfordringer på flere områder:

- Andelen uføretrygdde under 45 år er høyere enn landsnivået.
- Andelen sosialhjelpsmottakere er høyere enn i landet som helhet.
- Frafallet i videregående skole er høyere enn i landet som helhet.
- Andelen med psykiske symptomer og lidelser er høyere enn i landet som helhet.
- Hjerte- og karsykdom ser ut til å være mer utbredt enn i landet som helhet.
- Et høyt legemeldt sykefravær i befolkningen

Men det har vært en positiv utvikling over lang tid, og lokalsamfunnet framstår som framoverlent og nyskapende på en rekke områder:

- Det er over 220 frivillige organisasjoner registrert i kommunen. Frivillighetsarbeidet er til sammen den aller største positive bidragsyter til folkehelsen i kommunen.
- Godt utbygd sykkelveinett og gode turområder på alle stedene.
- God og trygg drikkevannsforsyning og et godt utbygd avløpssystem.
- Høy vaksinasjonsdekning.
- Lavt registrert arbeidsledighet, markant nedgang den senere tida. Ledigheten følger konjunktorene, men Øvre Eiker har hatt en positiv utvikling sammenlignet med landet og snitt for Buskerud
- Antall nye brukere av sosialhjelp går ned, særlig blant de under 30 år.
- Antall langtidsmottakere av sosialhjelp går ned, særlig for de under 30 år.

Et samfunn som fremmer helse hos den enkelte, har stor betydning for folkehelsen.

Livsmestring dreier seg om å kunne forstå og å kunne påvirke faktorer som har betydning for

mestring av eget liv. Barn og unge må få lære å tåle medgang og motgang, og å håndtere personlige og praktiske utfordringer.

### Hovedmål 2019-2022

- Øvre Eiker skal ha lokalmiljøer som er preget av trivsel, inkludering, integrering og gode relasjoner.
- I Øvre Eiker skal det være aktiviteter, gode møteplasser og kulturtilbud som treffer folk flest.
- I Øvre Eiker skal det være et tilgjengelig natur- og friluftsliv.
- Befolkningen i Øvre Eiker skal ha opplevd god helse.
- Øvre Eiker skal være bedre tilrettelagt for sykling og gange.
- Bilbruken skal reduseres.
- Den voksne befolkningen i Øvre Eiker skal i økende grad være i arbeid

### Indikatorer

| Tema            | Indikator                                     | Kommune | Fylke | Norge | Enhet (*)         | Folkehelsebarometer for Øvre Eiker |
|-----------------|-----------------------------------------------|---------|-------|-------|-------------------|------------------------------------|
| Befolkning      | 1 Befolkningsvekst                            | 2       | 0,73  | 0,85  | prosent           |                                    |
|                 | 2 Personer som bor alene, 45 år +             | 23,3    | 25,2  | 25,3  | prosent           |                                    |
|                 | 3 Valgdeltakelse, 2017                        | 77      | 77    | 78    | prosent           |                                    |
| Levekår         | 4 Vgs eller høyere utdanning, 30-39 år        | 79      | 79    | 82    | prosent           |                                    |
|                 | 5 Lavinntekt (husholdninger), 0-17 år         | 11      | 13    | 12    | prosent           |                                    |
|                 | 6 Inntektsulikhet, P90/P10                    | 2,5     | 2,8   | 2,8   | -                 |                                    |
| Miljø           | 7 Bor trangt, 0-17 år                         | 13      | 17    | 19    | prosent           |                                    |
|                 | 8 Barn av enslige forsørgere                  | 16      | 16    | 15    | prosent           |                                    |
|                 | 9 God drikkevannsforsyning                    | 100     | 97    | 88    | prosent           |                                    |
| Skole           | 10 Forsyningsgrad, drikkevann                 | 89      | 90    | 88    | prosent           |                                    |
|                 | 11 Skader, behandlet i sykehus (ny def.)      | 14,3    | 12,7  | 13,7  | per 1000 (a,k)    |                                    |
|                 | 12 Fornøyd med lokalmiljøet, Ungd. 2017       | 67      | 70    | 70    | prosent (a,k)     |                                    |
| Levevaner       | 13 Med i fritidsorganisasjon, Ungd. 2017      | 62      | 65    | 66    | prosent (a,k)     |                                    |
|                 | 14 Fortrolig venn, Ungdata 2017               | 91,4    | 89,5  | 90,1  | prosent (a,k)     |                                    |
|                 | 15 Trives på skolen, 10. klasse               | 83      | 87    | 86    | prosent (k)       |                                    |
| Helse og sykdom | 16 Laveste mestringsnivå i lesing, 5. kl.     | 21      | 24    | 24    | prosent (k)       |                                    |
|                 | 17 Laveste mestringsnivå i regning, 5. kl.    | 17      | 25    | 24    | prosent (k)       |                                    |
|                 | 18 Frafall i videregående skole               | 26      | 23    | 22    | prosent (k)       |                                    |
|                 | 19 Lite fysisk aktiv, Ungdata 2017            | 16      | 13    | 14    | prosent (a,k)     |                                    |
|                 | 20 Overvekt inkl. fedme, 17 år                | 26      | 22    | 23    | prosent (k)       |                                    |
|                 | 21 Alkohol, har vært beruset, Ungd. 2017      | 12      | 12    | 12    | prosent (a,k)     |                                    |
|                 | 22 Alkoholomset, dagligvare og Vinmonopol     | 4,9     | 4,9   | 5     | liter per person  |                                    |
|                 | 23 Røyking, kvinner                           | 10      | 7,5   | 7,8   | prosent (a)       |                                    |
|                 | 24 Har brukt cannabis, Ungdata 2017           | 3,9     | 2,5   | 2,6   | prosent (a,k)     |                                    |
|                 | 25 Forventet levealder, menn                  | 78,0    | 78,6  | 78,8  | år                |                                    |
|                 | 26 Forventet levealder, kvinner               | 83,0    | 83,0  | 83,1  | år                |                                    |
|                 | 27 Utdanningsforskjell i forventet levealder  | 4,9     | 5     | 4,9   | år                |                                    |
|                 | 28 Fornøyd med helse, Ungdata 2017            | 72      | 71    | 71    | prosent (a,k)     |                                    |
|                 | 29 Psykiske sympt./lid, primærh.tj., 15-29 år | 188     | 163   | 152   | per 1000 (a,k)    |                                    |
|                 | 30 Muskel og skjelett, primærh.tj. (ny def.)  | 326     | 323   | 319   | per 1000 (a,k)    |                                    |
|                 | 31 Hjerter- og karsykdom (ny definisjon)      | 19,6    | 19,0  | 17,9  | per 1000 (a,k)    |                                    |
|                 | 32 Lungekreft, nye tilfeller                  | 55      | 55    | 58    | per 100 000 (a,k) |                                    |
|                 | 33 Antibiotikabruk, resepter                  | 387     | 357   | 360   | per 1000 (a,k)    |                                    |
|                 | 34 Vaksinasjonsdekning, meslinger, 9 år       | 95,0    | 94,4  | 95,1  | prosent           |                                    |

### Hovedtiltak 2019

Tiltakene er angitt i de enkelte satsingsområdene.

## 2. STRATEGISKE SATSINGER 2019-2022

---

I kommuneplanen vedtatt i desember 2015 slås det fast at vi skal holde visjonen høyt, og fornye den i takt med utviklingen i samfunnet. Økonomiplanen har som mål å videreutvikle intensjonene i Kommuneplanen. Strategiene som ble valgt fra 2018, og som rådmannen foreslår videreført, er et resultat av kommunens tidligere prioriteringer og vår historie, samt analyser av våre utfordringer, våre framtidige behov og våre rammebetingelser i årene som kommer.

De ansatte er det viktigste redskapet for å få til den utviklingen vi ønsker. Deres kompetanse, kapasitet og motivasjon avgjør om kommunen klarer å levere de tjenestene innbyggerne har krav på i årene framover. Kommunen skal bestrebe å være en god arbeidsgiver med interessante oppgaver for alle ansatte. Vi vil i årene framover ha særlig oppmerksomhet på fravær, og jobbe systematisk for å få fraværet ned. Dette handler om god ledelse, relasjon mellom leder og ansatt, arbeidsmiljø og holdninger.

Kommunen vil ha fire hovedstrategier i perioden 2019-2022:

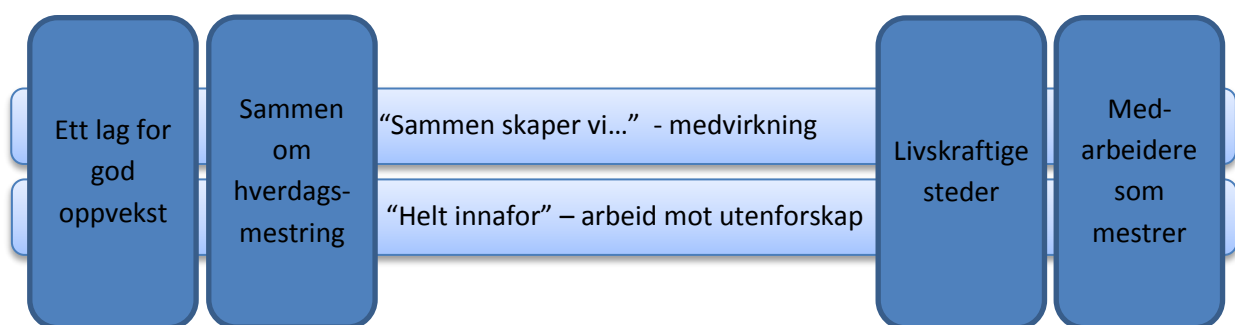
- a) **Ett lag for god oppvekst** skapes gjennom samarbeid mellom familien/nærmiljø og gode tjenester for alle. Alle barn og unge trenger å utvikle en god folkehelse og høy grad av livsmestring. Noen barn og familier trenger noe i tillegg til det ordinære. Støttetjenester i kommunen kan fungere som stillas rundt familiens oppdragelse overfor barna. Kommunen trenger gode verktøy for tidlig å kunne oppdage skeivutvikling i barn og unges utvikling og læring. Vi kan så investere i nødvendige og riktige tiltak for barn og unge og familiene, tidlig. Vi ønsker å skape sømløse tjenester der innbyggeren selv setter rammer for det som skal skje. Vi har som mål at flest mulig skal vokse opp i familien sin, og da må vi tidlig fange opp de barn og familier som har det vanskelig av en eller annen grunn.
- b) **Sammen om hverdagsmestring.** Innbyggernes behov for helse- og omsorgstjenester er komplekse og økende. Det er helt nødvendig å utvikle tjenester som er bærekraftige for fremtiden. Våre tjenester skal være mindre opptatt av hva innbyggerne feiler og legge mer vekt på den enkeltes livskraft og egne mål på tross av at sykdom og plager kan dominere. Vi stiller spørsmålet "Hva er viktig for deg?", og gjør det vi kan for å legge til rette for å bo i eget hjem så lenge som mulig. Etablering av Trivsels- og mestringssenter, omstilling til hverdagsmestring i alle ledd, bruk av velferdsteknologi, boligsosialt arbeid, godt faglig og tverrfaglig arbeid er viktige grep for å lykkes.

- c) **Livskraftige steder.** Kommunen har over tid arbeidet med stedsutvikling. Fysisk tilrettelegging og aktivitet på stedene i samarbeid med grendeutvalg, lag og foreningen er viktig. Skolene har vært sentrale møteplasser på hvert sted. Gode bomiljø og gode tjenester henger tett sammen. Vi kobler derfor tjenestene tettere sammen med utvikling av stedene, fornyer de kommunale “stedlige” ledernes rolle inn mot bygdas innbyggere. For å forebygge utenforskap skal vi i enda større grad mobilisere bygdas egne ressurser for å bidra inn mot familier og unger som har ekstra behov.
- d) **Medarbeidere som mestrer.** For å lykkes med oppgavene som venter kommunen, må vi ha medarbeidere som har kompetanse for å mestre oppgavene. Ledere i kommunen skal skape kultur for mestring og utvikling, gjennom å anerkjenne sine ansatte, peke retning og etterspørre resultater. Det skal fortsatt satses på lederutvikling, god faglig og økonomisk styring, og det skal tas nye grep for å få ned fraværet, og heve kvaliteten på tjenestene.

For å lykkes med hovedstrategiene ligger **to hovedprinsipper** i bunn:

- a) **Sammen skaper** vi et livskraftig Øvre Eiker. Vår visjon er ikke bare en visjon, den er også en holdning, en kultur og en arbeidsmetode. Medvirkning skal være vårt viktigste grep for å løse en oppgave og finne nye løsninger. Det betyr at ansatte, brukere og innbyggere skal være med på å definere kommunens floker, og bidra med innsikt og løsninger til det beste for lokalsamfunnene i Øvre Eiker.
- b) **Helt innafor.** Omkostningene ved at noen faller utafor i et lokalsamfunn er store. Først og fremst er det tungt for den det gjelder: lav utdanning, dårlig helse, svak tilknytning til arbeidslivet, rusproblemer eller ensomhet. Vi ønsker ikke at våre innbyggere skal ha et liv de ikke selv ønsker seg. Utenforskap er også dyrt for samfunnet. Mange deler av kommunen må ofte inn og hjelpe når noen faller utenfor. Kommunen må derfor investere for å hindre utenforskap. Øvre Eikers folkehelseprofil er utfordrende. Kommunen må derfor jobbe ekstra smart forebyggende for å kompensere for dette og holde flest mulig innbyggere helt innafor.

Hovedstrategier og hovedprinsipper kan illustreres på følgende måte:



### 3. HVOR ER VI – OG HVOR SKAL VI?

Man må vite hvor man er for å vite hvor man skal. I dette kapittelet skisseres dagens ståsted for hvert av områdene i kommuneplanen. Vi peker også på hvor vi skal være innen 2022, og tiltakene vi setter inn i 2019 for å komme til målet. Vi innførte i 2018 indikatorer som skal bidra til å gi oss et bilde av utviklinga – og indikatorene synliggjøres i hvert kapittel. Vi har også et overordnet indikator sett. Dette er de viktigste indikatorene som kommunestyret skal følge med på. Disse forteller om utviklinga går i rett retning for kommunen som helhet.

| Strategiske mål for Øvre Eiker kommune                          |                                                                                                                                                                                       | Faktiske resultater |        | Anslag | Mål økonomiplan |            |            |            |
|-----------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------|--------|--------|-----------------|------------|------------|------------|
|                                                                 |                                                                                                                                                                                       | 2016                | 2017   | 2018   | 2019            | 2020       | 2021       | 2022       |
| <b>Ett lag for god oppvekst</b>                                 |                                                                                                                                                                                       |                     |        |        |                 |            |            |            |
| 1                                                               | Gjennomsnittlige grunnskolepoeng over landsgjennomsnitt (-/+ = under/over)                                                                                                            | -0,3                | 0,1    | 0,1    | 0,1             | 0,1        | 0,1        | 0,1        |
| 2                                                               | Antall nye omsorgstiltak i barnevernet - gjennomsnitt siste 4 år                                                                                                                      | 24                  | 19     | 16     | 13              | 10         | 10         | 10         |
| <b>Hva er viktig for deg?</b>                                   |                                                                                                                                                                                       |                     |        |        |                 |            |            |            |
| 3                                                               | Antall plasser med heldøgns bemanning i prosent av antall innbyggere over 80 år                                                                                                       | 15,2 %              | 15,4 % | 15,5 % | 15,4 %          | 15,2 %     | 15,2 %     | 15,2 %     |
| 4                                                               | Dagtilbud for eldre øker. Andel dagplasser i % av hjemmeboende over 80 år                                                                                                             | 1,8 %               | 1,8 %  | 3,7 %  | 4,0 %           | 4,5 %      | 4,5 %      | 4,5 %      |
| <b>Livskraftige steder</b>                                      |                                                                                                                                                                                       |                     |        |        |                 |            |            |            |
| 5                                                               | Befolkningsvekst, også vekst i alle tettstedene                                                                                                                                       | 1,96 %              | 2,15 % | 1,80 % | 1,80 %          | 1,80 %     | 1,80 %     | 1,80 %     |
| 6                                                               | Boligbygging, boliger med ferdigattest                                                                                                                                                | 78                  | 129    | 133    | 133             | 133        | 133        | 133        |
| <b>Medarbeidere som mestrer</b>                                 |                                                                                                                                                                                       |                     |        |        |                 |            |            |            |
| 7                                                               | Sykefravær lavere enn snittet for kommunesektoren (-/+ = lavere/høyere)                                                                                                               | -0,33 %             | 0,85 % | 1,00 % | 0,50 %          | -0,10 %    | -0,60 %    | -1,00 %    |
| 8                                                               | 10-faktor medarbeiderundersøkelse - bedre enn landsgjennomsnittet                                                                                                                     |                     | +0,07  |        | +0,09           |            | +0,11      |            |
| <b>Sammen skaper vi et livskraftig Øvre Eiker</b>               |                                                                                                                                                                                       |                     |        |        |                 |            |            |            |
| 9                                                               | Snittskåre i lokaldemokratiundersøkelsen på fornøydhet med muligheten til å påvirke                                                                                                   | +0,1 i 2014         |        |        | +0,3            |            |            |            |
| 10                                                              | Snittskåre i lokaldemokratiundersøkelsen på enighet i at politikerne involverer innbyggerne i å finne løsninger på lokale problemer bør være vesentlig høyere enn landsgjennomsnittet | +0,3 i 2014         |        |        | +0,5            |            |            |            |
| 11                                                              | Økning i medlemstallet i frivillige organisasjoner som mottar tilskudd fra kommunen                                                                                                   |                     |        |        | Basis år        | 2019 + 2 % | 2019 + 4 % | 2019 + 5 % |
| <b>Helt innafor</b>                                             |                                                                                                                                                                                       |                     |        |        |                 |            |            |            |
| 12                                                              | Andelen sosialhjelpsmottakere i forhold til innbyggerne i alderen 20-66 år                                                                                                            | 4,8 %               | 4,5 %  | 4,5 %  | 4,4 %           | 4,5 %      | 4,4 %      | 4,4 %      |
| 13                                                              | Andel av ungdomsskoleelever som er mye plaget av ensomhet                                                                                                                             |                     | 21 %   |        |                 |            | 15 %       |            |
| 14                                                              | Frafall i videregående skole reduseres (folkehelsebarometeret)                                                                                                                        | 28 %                | 26 %   | 26 %   | 25 %            | 24 %       | 23 %       | 22 %       |
| <b>Økonomi - opprettholde et moderat økonomisk handlingsrom</b> |                                                                                                                                                                                       |                     |        |        |                 |            |            |            |
| 15                                                              | Netto lånegjeld korrigert for ubundne investeringsfond i % av driftsinntekter                                                                                                         | 85,1 %              | 79,4 % | 82,5 % | 80,0 %          | 77,5 %     | 75,0 %     | 75,0 %     |
| 16                                                              | Netto driftsresultat inkl. netto bundne avsetninger i % av driftsinntekter                                                                                                            | 1,2 %               | 2,3 %  | 0,0 %  | 0,3 %           | 0,6 %      | 1,0 %      | 1,0 %      |
| 17                                                              | Disposisjonsfond inkl. regnskapsmessig mer/mindreforbruk i % av driftsinntekter                                                                                                       | 6,7 %               | 8,3 %  | 6,0 %  | 6,0 %           | 6,0 %      | 6,0 %      | 6,0 %      |

### 3.1. Regional drivkraft

---

#### Ståsted

Hokksund og Øvre Eiker er et regionalt knutepunkt mellom de 3 andre byene i Buskerud. Vekstkraften i Osloregionen omfatter også Øvre Eiker. Det regionale knutepunktet styrkes ved gjennomføringen av Buskerudbypakke2 og byvekstavgift. De store samferdselsutbyggingene for vei og jernbane som planlegges, vil forsterke den regionale posisjonen. Dette skaper press på verdifull dyrka jord og kulturlandskapet.

Kommunereformen utfordrer det etablerte og omfattende regionale og interkommunale samarbeidet i vårt område. Øvre Eiker leverer gode tjenester til våre innbyggere. Men kommunen har en svært sårbar økonomi og som et resultat av det, stramme rammer for drift og investeringer. Utviklingsarbeid og investeringer i tjenestene som det tar tid å realisere, er krevende å få til. Kommunen er avhengig av samarbeid med nabokommunene i årene som kommer.

Det regionale bildet endrer seg ved etableringen av Viken som nytt fylke (fylkeskommune) fra 2020, og ved endringer i den statlige organiseringen av fylkesmannsembetet.

Konsekvensene av disse endringene for Øvre Eiker kommune er fortsatt uklare, bl. a. med hvilke oppgaver de nye fylkeskommunene skal ha. Pågående endringer i statlige etater kan utfordre Hokksund som regionalt tyngdepunkt. Vestregionen er vedtatt avviklet.

Samarbeidet i Drammensregionen er til diskusjon. Kommunestyret har gitt oppdrag om å vurdere aktuelle samarbeidsprosjekter med kommuner og kommuneregioner rundt oss.

Kommunen samarbeider i dag i all hovedsak med kommuner i Drammensregionen.

Deltakelse i den interkommunale legevakta på Kongsberg har åpnet for en fornyet diskusjon om mulighetene for samarbeid på andre områder. Gjennom arbeidene med planlegging av utbygging på vei og jernbane, er det også flere mulige samarbeidsområder med Modum kommune og Midt fylket.

Kommunen deltar i det internasjonale nettverket av steder med jernverks- og smedhistorie (The Ring of European Cities of Iron Works). Kommunen benytter i økende grad dette nettverket for å drive utveksling av ideer og arbeidsmåter, løsninger på utfordringer og ikke minst utveksling av ungdom på tvers av landegrensene.

#### Hovedmål 2019-2022

- Hokksund er planlagt og utvikles som en livskraftig by og regionalt knutepunkt, og er klar til å ta imot 2 tog i timen.
- Øvre Eiker kommune har bidratt til gode regionale løsninger for riksveiprosjekter, jernbaneutbygging og redusert bilbruk gjennom Buskerudbypakke2/Byvekstavgift.
- Øvre Eiker kommune har avklart tjenlige og funksjonelle løsninger for regionalt, interkommunalt og internasjonalt samarbeid.

### Indikatorer

- Vekst i antall boliger og arbeidsplasser i tilknytning til knutepunktene i Hokksund og Vestfossen.
- Utvikling i antall reisende med tog og buss ved knutepunktene i Hokksund og Vestfossen (Buskerudbyen).

### Hovedtiltak 2019

- Buskerudbysamarbeidet klargjør Buskerudbypakke2 og byvekstavtale for gjennomføring, og Øvre Eiker kommune klargjør konsekvensene for kommunal planlegging og drift.
- Planlagte prosjekter i belønningsavtalen 2018-2019 realiseres.
- Nødvendige tiltak for å kunne realisere 2 tog i timen til Hokksund avklares, og det legges en plan for gjennomføring.
- Statens vegvesen utarbeider kommunedelplan for ny trase rv. 35 Hokksund – Åmot avklarer korridor, i forståelse med jernbane (tilsving) og øvrig veisystem (E 134)
- Kommunestyrets strategi for regionalt og interkommunalt samarbeid skal fastsettes.

## **3.2. By- og tettstedsutvikling**

---

### Ståsted

Stedsutvikling er den styrende strategien for samfunnsutviklingen i Øvre Eiker. Dette perspektivet kan utvikles videre ved i enda større grad å fremme folkehelsen ved å tenke stedenes utvikling sammen med tjenesteutvikling, samt vektlegge levekår og livskraft, inkludering, bekjempelse av utenforskap og fremme av folkehelsen.

Øvre Eiker kommune har hatt en årlig vekst i folketallet på mellom 1 og 2 % siden år 2000, og veksten er i perioden tett til kommuneplanens mål om befolkningsvekst på 1,3 %. SSBs nye prognose indikerer at denne veksttakten kan fortsette i perioden framover. Kommuneplanen legger opp til at denne veksten skal fortsette i årene framover. Det er arealer klare for utbygging og fortetting i Hokksund og alle tettstedene. Befolkningsveksten utfordrer tjenestene og det er krevende å sikre nødvendig kompetanse og kapasitet i hele organisasjonen i planlegging og gjennomføring av utbygginger.

Oppdatert planverk er nødvendig for god planlegging og effektiv framdrift i utbyggingsprosjekter. Ny sentrumsplan for Hokksund gir et framtidsrettet grunnlag for tett og variert utbygging. Arbeidet med sentrumsplan for Vestfossen skal synliggjøre Vestfossens potensial som knutepunkt.

Øvre Eiker kommune trenger en gjennomgripende diskusjon om boligpolitikken for bedre å kunne ivareta innbyggernes behov for et variert boligtilbud. Målet er å utvikle steder og nabolag som stimulerer til fellesskap, generasjonsblanding og god folkehelse.

Øvre Eiker kommune har en høy andel eneboliger, men det er en positiv økning i andelen leiligheter og konsentrert bebyggelse, spesielt rundt knutepunktene. Denne utviklingen skal framskyndes.

### Hovedmål 2019-2022

- By- og stedsutviklingsarbeidet er videreført med en enda sterkere vekt på å knytte arbeidet sammen med utvikling av tjenestene.
- Det er befolkningsvekst i alle stedene. Den største veksten har skjedd med god tilknytning til knutepunktene i Hokksund og Vestfossen, som støtter opp om overordnede planer for å redusere klimautslippene.
- Kommunen har utviklet en boligpolitikk som har gitt steder og nabolag som stimulerer til fellesskap, generasjonsblanding og god folkehelse.
- Et oppdatert planverk som ivaretar ny kunnskap om risiko og sårbarhet og som gir godt grunnlag for politisk styring og framtidsrettet utvikling i Øvre Eiker, og som sikrer god flyt i prosjekter fra plan til ferdigstilling.
- Kommunal infrastruktur i vei, vann og avløp er bygget ut, fornyet og vedlikeholdt for å redusere driftskostnader, forebygge skader og fremme folkehelsen.

### Indikatorer

| Status og indikatorer for om vi lykkes       | 2016            | 2017            | 2018             | MÅL 2019 |
|----------------------------------------------|-----------------|-----------------|------------------|----------|
| <b>Antall boenheter med ferdigattest</b>     | 78              | 129             | 159 <sup>1</sup> | 133      |
| <b>Andel nye boliger Hokksund/Vestfossen</b> | 73 %            | 92 %            | 89 %             | 80%      |
| <b>Folketall</b>                             | 18 562          | 18 937          | 19 200           | 19 400   |
| <b>Fornyelse av vannledninger</b>            | 1 900 m (1,6 %) | 1 976 m (1,6 %) | 1,2 %            | 1,2 %    |
| <b>Fornyelse av avløpsledninger</b>          | 1 500 m (1,3 %) | 1 790 m (1,5 %) | 1,0 %            | 1,0 %    |

<sup>1</sup> Tall pr 22.10.2018

### Hovedtiltak 2019

- Sentrumsplan for Hokksund følges opp gjennom god dialog med utbyggere og interessenter i byen.
- Det utarbeides et grunnlag for Sentrumsplan for Vestfossen.
- Det legges til rette for en bred diskusjon om kommunens boligpolitikk.
- Elektronisk byggesaksbehandling innføres.
- Gamle og utdaterte reguleringsplaner oppheves.

### 3.3. Barn og unge

---

#### Overordnet ståsted – ett lag for god oppvekst

Ett lag for god oppvekst begynner å ta form som satsingsområde i Øvre Eiker kommune. Det er utarbeidet flere samhandlingsarenaer for å bidra til at barn som har det vanskelig, får det de trenger gjennom flerfaglig og tverrfaglig samarbeid og samhandling. Barnehage og grunnskole har klare strategier for sitt utviklingsarbeid for å nå mål om høy trivsel, god helse, bedre resultater og fullføring av videregående opplæring. Øvre Eiker er på rett vei og har hevet kvaliteten og nivået i de måleindikatorene som kommunestyret har vedtatt.

Et samfunn som fremmer helse hos den enkelte, har stor betydning for folkehelsen. Livsmestring er å kunne forstå og å kunne påvirke faktorer som har betydning for mestring av eget liv. Barn og unge må lære å tåle medgang og motgang, og å håndtere personlige og praktiske utfordringer.

Ordinære tilbud som omfavner alle barn og unge er også de beste forebyggende tiltak. Vi trenger likevel støttetjenester som kan fungere som stillas rundt familiens oppdragelse av barna. Vi trenger gode verktøy for tidlig å avdekke eventuell skeivutvikling hos barn og unge for å investere i nødvendige og riktige tiltak, tidlig. Vi ønsker å skape sømløse tjenester der innbyggeren er de som setter rammer for det som skal skje. Vi har som mål at flest mulig skal vokse opp i familien sin, dette skal skje gjennom tidlig identifisering av de barn og familier som har det vanskelig av en eller annen grunn.

Kommunen utarbeider et strategidokument som skal gi retning for videre arbeid for å utvikle ett lag for god oppvekst. Vi må bryte ned barrierer mellom tjenester og sette bruker/innbyggeren i sentrum for finne fram til hva som er behovet og sette inn tiltak som vi vet har effekt.

Visjonen for barnehage “Kompetanse for framtida” og visjonen for grunnskolen “Kunnskap gir muligheter” uttrykker en langsiktig holdning og siktemål for arbeidet med barn og unge i Øvre Eiker. Det å løfte elevenes læringsutbytte vil på sikt positivt påvirke lokalsamfunnet innenfor folkehelse, deltakelse, næringsliv og det at innbyggerne i større grad skal kunne velge det livet de ønsker.

Barnehagenes arbeid med omsorg, lek, læring, sosial kompetanse og kommunikasjon og språk må ses i sammenheng og bidrar til barns allsidige utvikling både i barnehagealder og videre som grunnlag for læring i skolen. Innunder begrepet læringsutbytte inkluderes også barn og unges læringsmiljø som er en betingelse som i stor grad påvirker den faglige utvikling.

Omgivelsene/nærmiljøene til barna er viktige for en god oppvekst. Det er vesentlig at både hjemmet og de profesjonelle tjenestene legges til rette for en best mulig utvikling for alle barn og unge. Å fullføre det videregående skoleløpet er et godt utgangspunkt for ikke å "falle utenfor" i samfunnet.

For å lykkes i arbeidet med å øke barn og unges læringsutbytte fokuseres det derfor også på å styrke foreldrekompetansen. Innsatsen rettes mot hjemmet, med tiltak rettet mot foreldre, og ved å styrke nettverk rundt familier som sliter. Det legges dessuten til rette for et allsidig fritidstilbud. Det etableres samhandlingsarenaer hvor tjenestene møtes på tvers for å tilpasse tiltakene til den enkeltes situasjon. Innovasjon og digitalisering må være deler av utviklingsarenaene for barn og unge.

Støttetjenestene, familiesenteret, barneverntjenesten og PP-tjenesten, jobber målrettet med lovpålagte oppgaver og tilpasser oppfølgingsbehovet ut fra familiens behov. Det er utviklet mange samhandlingsarenaer og særlig vil vi trekke fram fraværsteamet som har gode resultater og der alle instanser samarbeider for å hindre frafall før barnet er ferdig i grunnskolen. Vi må likevel forbedre dette arbeidet ved å komme i potensielle saker på et tidligere tidspunkt og også koble på barn i barnehagealder for å sikre at barna finner glede med å være sammen med andre for å lære og å leke. Familiesenteret tilbyr ulike foreldrekurs som lavterskeltilbud slik at flere familier får styrket foreldrekompetansen. Gjennom 15-24 Ressursteam og i Integreringsteamet møtes representanter for ulike tjenesteområder jevnlig for å sikre sømløs oppfølging av sårbare barn og unge og deres familier. Når det er behov for mer omfattende tjenester etter vedtak, tas saken opp i SamT (samarbeid tjenester) som er en etablert møtearena på tvers av seksjoner.

Kommunen tar et ansvar for å koble seg tettere på grendeutvalgene og andre organisasjoner som jobber i barn og unges nærmiljø. Vi trenger alle for å skape en god oppvekst for alle barn.

Å investere i barn og familier tidlig hindrer store behov i spesialiserte tjenester senere i livet. Lykkes vi med å snu trenden fra reparasjon til forebygging, vil antallet sosialklienter bli redusert på sikt. Men da må vi våge å ta i bruk det som virker tidlig nok, i noen tilfeller er det fra før barnet er født.

#### Hovedmål 2019-2022

- God folkehelse og gode forutsetninger for livsmestring for alle barn og unge

## Indikatorer

|                                                                        |        | 2017        | Mål 2019     |
|------------------------------------------------------------------------|--------|-------------|--------------|
| Andelen barn med spesialpedagogisk hjelp ligger på landsgjennomsnittet | ØEK    | 2,9 %       | 3,0 %        |
|                                                                        | Landet | 3,6 %       |              |
| Andelen elever med spesialundervisning ligger på landsgjennomsnittet   | ØEK    | 8,2 %       | som landet   |
|                                                                        | Landet | 7.9 %       |              |
| Antall familier som benytter foreldrekurs øker                         |        | 98 familier | 110 familier |
| Frafall i videregående skole reduseres (folkehelsebarometeret)         |        | 26 %        | Som landet   |

## Hovedtiltak 2019

- Det systematiske arbeidet med å redusere fravær videreutvikles og det jobbes for høy grad av inkludering av alle i barnehage og skole
- Det jobbes for at flere barn og unge vokser opp hos sine foreldre
- Prosesser for å bedre resultat og ressursutnyttelse knyttet til spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning startes opp
- Grendene/lokalsamfunnet og tjenestene kobles tettere sammen i ett lag for god oppvekst
- Vi deltar i samarbeidsprosjekt mellom Modum Bad, Buskerud fylkeskommune og kommunene Krødsherad, Modum, Sigdal og Øvre Eiker om psykisk helse
- Innovasjonsprosesser som sikrer brukermedvirkning og kvalitetsforbedring i tjenestene skal benyttes

### **3.3.1. Barnehage**

#### Ståsted

Barnehagene jobber med satsningen “Kom og lek” i alle kommunale barnehager og i syv av de 13 private barnehagene. Vi vet at lek er den beste måte å lære og utvikle seg på for barn. Det viktigste barnehagen skal lære barn er språk og mellommenneskelig samspill/sosial utvikling. Fokuset det siste året har vært det fysiske miljø og hvordan det fysiske miljøet kan stimulere leken. Videre er fokus på voksenrolle, hva de voksne i barnehagen gjør påvirker barnas lek. Vi må bygge kompetansen om voksenrollen slik at vi skaper enda bedre lærings- og utviklingsforhold for barna. Det blir gjennomført foreldreundersøkelser annen hvert år. Kompetanseplan og satsingsområder er utarbeidet for barnehagene.

Stortinget har vedtatt skjerpet krav til antall pedagoger i barnehagene fra august 2018. Dette er gjennomført i barnehagene i Øvre Eiker. I tillegg er det vedtatt bemanningsnormer fra samme dato. Bemanningsnormen er lovfestet fra 1.august 2018, men det er åpnet for en overgangsordning i ett år. Øvre Eiker mangler ca. 4 årsverk for å oppnå bemanning i samsvar med bemanningsnormen.

Smellhaugen barnehage har fått bedre fysiske forhold i år, både ute og inne. Solbakken barnehage får også gjennomført helt nødvendig vedlikehold i sommer. Likevel er det slik at mange barnehager er slitt og trenger rehabilitering og bedre fysiske rammer i økonomiplanperioden. Planlegging av ny barnehage i Hokksund bør starte i 2019.

#### Hovedmål 2019-2022

- Flere barn har god helse og opplever livsmestring

#### Indikatorer

- Høy brukertilfredshet, målt ved foreldreundersøkelse
- Antall barn med spesialpedagogisk hjelp på et nivå under landsgjennomsnitt

#### Hovedtiltak 2019

- Kompetanse i å tilrettelegge for et godt leke- og læringsmiljø skal videreutvikles

### **3.3.2. Skole**

#### Ståsted

Grunnskolene i kommunen er i positiv utvikling med resultatframgang de siste årene.

Skolene har bedre resultat enn nasjonalt nivå på resultat for 5. årstrinn i nasjonale prøver og for faktorer som trivsel, mobbing, mestring osv. under fanen læringsmiljø. Faglig oppnår elevene svært godt på småskoletrinnet, noe lavere på mellomtrinn mens vitnemålet etter 10. trinn viser at ungdomsskolen klarer å tilpasse undervisningen sin godt. Vi må holde oppe fokus på bedre opplæring og gode resultat for den enkelte og samlet for kommunens elever. Øvre Eiker har også hatt en positiv utvikling i grunnskolepoeng i de siste årene.

Statlige kompetansemidler blir benyttet til å øke kunnskap om tilpasset opplæring for alle. Her skal alle ansatte i skolene få etterutdanning gjennom et helhetlig blikk på hva som er god opplæring, hva som gir gode resultatet tilpasset den enkelte elevs forutsetninger. Antall barn med spesialundervisning er forventet å bli redusert gjennom dette arbeidet. En ekspertgruppe nedsatt av Kunnskapsdepartementet ledet av professor Thomas Nordahl viser i sin rapport "Inkluderende fellesskap" at 15-25 % av barn/elever trenger særlige tiltak i kortere eller lengre tid. Vi må tenke nytt for å få gitt disse elevene det de trenger når de trenger det. Ved å løfte de lavest presterende elevene vil vi også bedre folkehelsen og livsmestringen for den gruppen som trenger det mest.

Stortinget har vedtatt en lærernorm for grunnskolene. Det skal være i gjennomsnitt 1 lærer per 16 elever på 1.-4. årstrinn og 1 lærer per 21 elever på 5.-7. årsstrinn. Lærernormen er gjort veiledende inntil videre. Øvre Eiker mangler per nå ca. 4 årsverk for å oppfylle denne normen.

Konsulentrapport om framtidig skolebehov ble levert i mars 2018 og viser et stort investeringsbehov ved skolene. Hokksund barneskole vokser fort og har det mest prekære behov for mer plass. Kommunestyret har satt ned et oppgaveutvalg som skal utarbeide en framtidig skolebehovsplan for Øvre Eiker og gi råd til kommunestyret. Størst behov for

vedlikehold er det ved Vestfossen barneskole.

### Kulturskolen

Kommunen er pålagt å gi et tilbud om kulturskole. Tilbudet er et betalingstilbud og foreldre må søke om plass. Skolen har base i Vestfossen og gir tilbud til elever i hele kommunen.

Tilbud er inneværende år i følgende områder: musikk, inklusiv sang, kunstfag, dans, drama og kor. Skolen har venteliste. Kommunebarometeret viser lav skår vedrørende antall elever som benytter seg av tilbudet.

### Hovedmål 2019-2022

- Elevenes faglige og sosiale læringsutbytte skal ligge på et nasjonalt nivå og som bidrar til at alle barn oppnår høy grad av livsmestring som igjen bidrar til god folkehelse

### Indikatorer

| Status og indikasjon på om vi lykkes                                                        |                                                                   |                |                |                |                |
|---------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| Grunnskolepoeng ligger under nasjonalt nivå                                                 | <b>Indikator og nøkkeltall</b>                                    | <b>2014-15</b> | <b>2015-16</b> | <b>2016-17</b> | <b>2017-18</b> |
|                                                                                             | <b>Grunnskolepoeng, gjennomsnitt</b>                              |                |                |                |                |
|                                                                                             | Øvre Eiker kommune skoleeier                                      | 39,4           | 40,8           | 41,5           | 40,9           |
|                                                                                             | Buskerud                                                          | 40,9           | 41,4           | 41,6           | 41,9           |
|                                                                                             | Nasjonalt u/Oslo                                                  | 40,8           | 41,2           | 41,4           | 41,8           |
| Elevundersøkelsene i skolen viser høy trivsel, 7. årstrinn                                  | <b>Delskår</b>                                                    | <b>2013-14</b> | <b>2015-16</b> | <b>2016-17</b> | <b>2017-18</b> |
|                                                                                             | <b>Trives du på skolen?</b>                                       |                |                |                |                |
|                                                                                             | Øvre Eiker kommune skoleeier                                      | 4,5            | 4,4            | 4,5            | 4,2            |
|                                                                                             | Kommunegruppe 07                                                  | 4,4            | 4,4            | 4,4            | 4,3            |
|                                                                                             | Nasjonalt u/Oslo                                                  | 4,4            | 4,4            | 4,4            | 4,3            |
| Elevundersøkelsen viser mindre mobbing enn nasjonalt nivå på opplevd mobbing for 7.årstinn  | <b>Delskår</b>                                                    | <b>2014-15</b> | <b>2016-17</b> | <b>2017-18</b> |                |
|                                                                                             | <b>Andelen elever som er mobbet, sum av 3 spørsmål, andel i %</b> |                |                |                |                |
|                                                                                             | Øvre Eiker kommune skoleeier                                      |                | 4,3            | 6,3            |                |
|                                                                                             | Kommunegruppe 07                                                  |                | 7,4            | 7,5            |                |
|                                                                                             | Nasjonalt u/Oslo                                                  |                | 7,1            | 7,2            |                |
| Elevundersøkelsene i skolen viser høy trivsel, 10. årstrinn                                 | <b>Delskår</b>                                                    | <b>2013-14</b> | <b>2015-16</b> | <b>2016-17</b> | <b>2017-18</b> |
|                                                                                             | <b>Trives du på skolen?</b>                                       |                |                |                |                |
|                                                                                             | Øvre Eiker kommune skoleeier                                      | 4,1            | 3,9            | 4,3            | 4,1            |
|                                                                                             | Kommunegruppe 07                                                  | 4,2            | 4,1            | 4,2            | 4,1            |
|                                                                                             | Nasjonalt u/Oslo                                                  | 4,2            | 4,2            | 4,2            | 4,1            |
| Elevundersøkelsen viser mindre mobbing enn nasjonalt nivå på opplevd mobbing for 10.årstinn | <b>Delskår</b>                                                    |                | <b>2016-17</b> | <b>2017-18</b> |                |
|                                                                                             | <b>Andelen elever som er mobbet, sum av 3 spørsmål, andel i %</b> |                |                |                |                |
|                                                                                             | Øvre Eiker kommune skoleeier                                      |                | 6,0            | 8,2            |                |
|                                                                                             | Kommunegruppe 07                                                  |                | 8,1            | 8,5            |                |
|                                                                                             | Nasjonalt u/Oslo                                                  |                | 7,7            | 8,3            |                |

NB! Brudd i tidsrekke for undersøkelsen vedrørende mobbetall, har derfor ikke tatt med tall fra før 2016

### Hovedtiltak 2019

- Videreutvikle skolene som fellesskap som tar et kollektivt ansvar for alle elevers trivsel og læringsutbytte, holde nivået på eller over nasjonalt nivå, redusere frafall i videregående
- Kompetanseheving innen tilpasset opplæring for alle ansatte

- Utarbeide skolebehovsplan for kommunen gjennom eget oppgaveutvalg.
- Utarbeide en plan for kompetanseheving og bruk av digitale løsninger i skolene
- Oppstart av implementering av ny læreplan, både overordna del og fagplaner, gjeldende fra august 2020
- Vurdere hvordan vi kan øke antall elever i kulturskolen

### 3.3.3. Barn og ungdoms fritid

#### Ståsted

Det kommunale ungdomstilbudet består høsten 2018 av kulturskolens og bibliotekets aktiviteter, Ung Kultur Møtes og ungdomsklubb i Skotselv, Vestfossen og Hokksund. I tillegg prøver kommunen aktivt ut andre tilbud, slik som Åpen hall og å støtte opp under frivillige ungdomstilbud. Kommunen og idrettslagene legger til rette for egen- og fellesorganisert aktivitet gjennom utbygging av nærmiljø- og idrettsanlegg både på og utenom skoleområder. Idretten gir barn og unge et bredt tilbud av aktiviteter. Antallet barn og unge i idretten er økende.

Det er et stort frivillig engasjement i Øvre Eiker, og antallet frivillige lag og foreninger er økende. 25 % av registrerte lag og foreninger har barn og unge involvert. Andelen barn og unge som deltar i organiserte fritidsaktiviteter er i følge Ungdata-undersøkelsen like under landssnittet.

Vi vet at mange unge sliter med ensomhet og psykiske utfordringer, så det er behov for framtidretta tilbud til uorganisert ungdom. Fra 2015 til 2017 sank besøkene i ungdomsklubbene betydelig, samtidig som andelen ensomme unge steg i Øvre Eiker. Bemanningen i tilbudene ble økt i august 2017, og vi venter å se effekt av utvidete tilbud og økt innsats i løpet av 2018 og 2019. Mange barn og ungdommer har et høyt aktivitetsnivå, og det er ofte slik at de som er brukere av ett tilbud gjerne bruker flere. Det er utfordrende å treffe den gruppen som i liten grad deltar i organisert aktivitet, samtidig som det er grunn til å anta at det er denne gruppen som trenger tilbudene mest. På samme tid er det viktig å utvikle tilbud som er attraktive i seg selv for brede grupper av ungdom, som har et klart livskvalitetsaspekt og som ikke primært eksisterer for et forebyggende formål. Derfor legger Rådmannen opp til å fortsette utviklingen av ungdomstilbudene i 2019.

Biblioteket i Hokksund startet i 2017 et samarbeid med Ung Kultur Møtes (UKM) om å utvikle scenen som konsertarena for aldersgruppa. 85 ungdommer har deltatt på Tussmørk jr.-konsertene våren 2018, og som konsekvens var det i 2018 rekordpåmelding til UKM, med 96 deltakere. Konseptet utvides ytterligere i 2018-19 med samarbeid med frivillige lag og foreninger.

Rådmannen legger opp til en styrking av frivillig sektor i sitt budsjettforslag. Ettersom

hoveddelen av tilskuddene kommer barn og unge til gode, vil dette trolig styrke frivillig drevne fritidstilbud. Samtidig er det viktig med en sterkere koordinering av kommunens ulike tilbud på tvers og bedre involvering av ungdom i utforming av tilbudene, for å sikre gode tilbud til uorganisert og egenorganisert ungdom.

#### Hovedmål 2019-2022

- Barn og unge i Øvre Eiker deltar på minst én organisert fritidsaktivitet. Dette er i tråd med Fritidserklæringen som Regjeringen og KS har inngått.
- Kommunen har lagt til rette for et mangfold av muligheter for aktiviteter for barn og unge, både organiserte og uorganiserte, i form av et større antall frivillige lag og foreninger, flere arrangementer rettet mot barn og unge i frivillig og kommunal regi og flere ulike tilrettelagte arenaer for fysisk aktivitet.

#### Indikatorer

| Indikator og retning                                                                                                     | 2012 | 2013 | 2014 | 2015 | 2016 | 2017 |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|------|------|------|------|------|
| Besøkstallene ved aktivitetstilbud til barn og unge per 1000 innb. 6-20 år øker                                          | 1141 | 528  | 2154 | 1932 | 1186 | 827  |
| Andelen av ungdomsskoleelever som er ganske eller veldig mye plaget av ensomhet siste uke i Ungdataundersøkelsen går ned | -    | 15 % | -    | -    | -    | 21 % |

#### Hovedtiltak 2019

- Kommunen skal styrke tilskuddsordningene til frivillighet og kultur
- Kommunen skal koordinere kommunale tjenester til barn og unge bedre

### **3.4. Levekår og livskraft**

---

#### **3.4.1. En helse- og omsorgstjeneste for framtida**

##### Ståsted

Innbyggernes behov for helse- og omsorgstjenester er økende og mer sammensatte. De aller eldste er ofte skrøpelige og antall innbyggere over 90 år er økende. I 2016-17 er antall liggedøgn på sykehuset etter pasienten er meldt utskrivningsklar mer enn firedoblet. Sykehusene redder og behandler stadig fler og svært mange er så syke at de trenger opptrening og rehabilitering på Eikertun helsehus før de kan komme hjem etter sykehusopphold. Antall personer med demens øker i takt med økningen i antall av de eldste eldre. I de nærmeste 5 årene forventes økning på henimot 30 flere innbyggere med demenssykdom.

Kostnadene til pleie og omsorg stiger, men ligger meget lavt sammenlignet med andre kommuner. Svak kommuneøkonomi og økende behov gjør det helt nødvendig med fortsatt

omstilling og forbedring for å bremse kostnadsutviklingen. Hverdagsmestring og tilstrekkelig tilbud på alle trinn i tjenestetrappen er stikkordene for utviklingen av helse- og omsorgstjenestene. Satsingen på mestringsteam og mestringsagenter i tjenestene skal videreutvikles. Det arbeides med bedre systematikk rundt pasientforløp. Innbyggerne skal støttes slik at de kan være sjef i eget liv, i eget hjem lengst mulig.

Forebyggende tiltak, friskliv med trening og likemannsarbeid er noe redusert i 2018 som følge av endringene med Aktiv Eiker. Kommunen er i ferd med å ta dette arbeidet videre og vil utvikle tiltak bl.a. for mestring av kroniske sykdommer i løpet av 2019.

Tjenestetrappen er under utvikling, med flere trinn og utvidet tilbud. Trivsels- og mestringssenteret åpner høsten 2018 med økt kapasitet på dagtilbud for personer med demens, utvidet aktivitetstilbud og muligheter for fellesskap for alle. Omsorg + er under utvikling med omsorgsboliger der aktivitet, fellesskap og heldøgns bemanning skal utsette behov for de mest kostbare institusjonsplassene.

En langtidsplass på Eikertun helsehus er øverste trinn i tjenestetrappen og er tilbud til personer med store behov for trygghet, pleie og omsorg hele døgnet. Livsglede, god medisinsk pleie og verdig avslutning på livet er sentrale verdier for Eikertun. Personer med fremskreden demenssykdom vil ofte ha behov for omsorg gjennom hele døgnet og tjenester øverst i tjenestetrappen. En konstant dekningsgrad for plasser med heldøgns omsorg er viktig for å opprettholde et godt tilbud. I dag er flere av korttidsplassene ved Eikertun Helsehus benyttet til personer med langtidsvedtak. Dette reduserer kapasitet til å ta i mot utskrivningsklare pasienter. For å avhjelpe situasjonen er det i 2018 tatt i bruk 4 ekstra plasser i lokalene ved siden av der legevakten var tidligere. E-fløyen på gamle Eikertun er rehabilitert i 2018 og 20 beboere flyttet over fra Grevlingstien 1. I forbindelse med rehabiliteringen er det lagt til rette for å øke kapasiteten på gamle Eikertun med ytterligere 4 plasser. Administrasjonen mener det er nødvendig å ta i bruk disse plassene for å frigjøre plasser på korttidsavdelingene.

Tjenestetilbudet til funksjonshemmede er styrket ved kjøp av flere varig tilrettelagte arbeidsplasser for unge med funksjonsnedsettelse. Åpningstider i avlastningsboligen er utvidet. På tampen av 2018 flytter avlastningsboligen til Grevlingstien 1. Dette gir kvalitetsheving med større og bedre lokaler. Nedre Eiker kommune trekker seg ut av samarbeidet om Eiker aktivitetssenter. Nedtrapping mot fullstendig avvikling av samarbeidet i løpet av 2019 gir mindre inntekt og behov for å redusere driften. Imidlertid gir bedre plass i huset nye muligheter.

Helse- og omsorg satser på utvikling av kompetanse og er en aktiv lærebedrift. Mange elever, lærlinger og studenter har gjennom årene fått prøve seg i praksis i Helse og omsorg. Fra 2016 til 2018 har 47 personer tatt fagbrev som helsefagarbeider. De aller fleste av disse

er nå i fast jobb i Helse- og omsorg. Kommunen er med i det nasjonale prosjektet Menn i helse med 2 lærlinger på Eikertun helsehus. Helse og omsorg har et kompetanseprogram som gir omfattende muligheter for kompetanseutvikling for den enkelte medarbeider. I 2018 er det satset blant annet på velferdsteknologi, psykisk helse, demensomsorg, rehabilitering, kreftomsorg, sykepleie og vernepleie. Ung jobb ga sommeren 2018 ni ungdommer sommerjobb på helsehuset. Kanskje er en spire sådd om karriere som helsearbeider og kanskje velger de nettopp oss som framtidig arbeidsgiver.

Riktig kompetanse er nødvendig for å ivareta komplekse brukerbehov og gjennomføre nødvendig omstilling. Gode fagmiljø bidrar til godt arbeidsmiljø og gjør det lettere å beholde og rekruttere kompetente kolleger. Rekruttering av erfarne vernepleiere, sykepleiere og annen kompetanse på høgskolenivå er de siste par årene blitt mye vanskeligere. Konkurransen med sykehus og andre kommuner i regionen er stor. Det er behov for en rekrutteringsplan med gode virkemidler for å tiltrekke oss ettertraktede arbeidstakere.

Oppmerksomheten i helse- og omsorg er på omstilling og innovasjon. Hovedmålet “lengst mulig i eget hjem” er helt nødvendig for å bremse kostnadsøkningen. Kommunen må fortsatt utvikle tjenestetrappen, det er fremdeles mangler i aktivitetstilbud og velferdsteknologiske løsninger. Det er laget en rekke delplaner, men mangler en overordnet helse- og omsorgsplan.

| Status hjemmetjenesten:                                                                                                           | 2016                                | 2017                                |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------|-------------------------------------|
| Antall innbyggere som mottok hjemmesykepleie (Profil)                                                                             | 637 personer                        | 651 personer                        |
| Antall innbyggere som mottok praktisk bistand (Profil)                                                                            | 155 personer                        | 158 personer                        |
| Antall brukere med BPA (brukerstyrt personlig assistent) eller PA (personlig assistent) totalt gjennom året og sum timer (Profil) | 21 personer BPA / PA - 45.916 timer | 27 personer BPA / PA - 65.104 timer |
| Antall brukere av Mestringsteam (ØEK)                                                                                             | 47 personer                         | 50 personer                         |
| Antall innvilgede søknader om korttidsopphold (Profil)                                                                            |                                     | 139                                 |
| Antall liggedøgn etter at pasienten er meldt utskrivningsklar (=betaling) (Vestre Viken/ØEK)                                      | 292 døgn                            | 347 døgn                            |

| Status sykehjem og bolig med heldøgns omsorg                                                             | Antall plasser 2016 | Antall plasser 2017 | Antall plasser pr sep 2018 |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------|---------------------|----------------------------|
| Eikertun helsehus – langtidsplass (demens)                                                               | 37                  | 38                  | 58                         |
| Eikertun helsehus – langtidsplass (somatikk)                                                             | 34                  | 36                  | 33                         |
| Eikertun helsehus – korttidsplasser (lindrende, avlastning, korttid-/rehabilitering, øyeblikkelig hjelp) | 24                  | 28                  | 35                         |
| <i>Sum Eikertun helsehus</i>                                                                             | <i>95</i>           | <i>102</i>          | <i>126</i>                 |
| Kjøp private plasser for eldre                                                                           | 0                   | 2                   | 2                          |
| Grevlingstien 1, heldøgns omsorg (demens)                                                                | 20                  | 20                  | 0                          |
| <b>Sum plasser med heldøgns omsorg</b>                                                                   | <b>115</b>          | <b>124</b>          | <b>128</b>                 |

Gamle Eikertun hadde 95 plasser (inkludert ett dobbeltrom). I 2015 var det i perioder ledig kapasitet. Ved åpning av nye Eikertun helsehus april 2016, var det besluttet å holde antall plasser konstant. Behovet endret seg utover høsten 2016 og i 2017. 4 rom på nye Eikertun ble tatt i bruk til dobbeltrom for korttidspasienter. 3 ekstra rom ble tatt i bruk i gamlebygget ved å gjøre om kontor/pårørenderom til pasientrom. I 2018 ble ytterligere 4 plasser tatt i bruk i første etasje nybygget (ved siden av tidligere legevakt). Dette gir økning på 11 plasser. Plassene gir meget god driftsøkonomi pr plass. Både i 2017 og 2018 har det i tillegg vært nødvendig å kjøpe plasser eksternt.

| Status helsefagarbeidere                                                       | 2016 | 2017 | 2018 |
|--------------------------------------------------------------------------------|------|------|------|
| Fullført fagbrev som helsefagarbeidere (inkl. "fra assistent til fagarbeider") | 10   | 18   | 19   |
| Lærlinger                                                                      | 18   | 23   | 22   |
| "Menn i Helse" lærlinger                                                       |      | 3    | 2    |

#### Hovedmål 2019-2022

- Sammensettingen av tjenestetilbudene i omsorgstrappen har styrket innbyggernes mestring og mulighet til å bo lengst mulig i eget hjem
- Hverdagsmestring er etablert arbeidsmetode og tankesett i alle ledd i tjenestene
- Velferdsteknologi er et ordinært tiltak i tjenestene

## Indikatorer

|                                                                                                                    | 2016                  | 2017                  | Mål 2019              |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|
| Velferdsteknologi; antall medisindispensere, GPS, døralarm, sengematter (manuell telling)                          | 14                    | 42                    | 60                    |
| Antall besøkende i Trivselscenteret<br>gjennomsnitt per uke (manuell telling)                                      | -                     | -                     | 50                    |
| Antall plasser pr dag i dagtilbud Trivsels- og<br>mestringssenter i prosent av antall innb. over<br>80 år (Profil) | 1,8 %<br>(13 plasser) | 1,8 %<br>(13 plasser) | 3,5 %<br>(26 plasser) |
| Antall over 80 år på sykehjem/bolig med<br>heldøgns omsorg i prosent av antall innb. over<br>80 år                 | 11,3 %                | 11,5 %                | 11,3 %                |
| Antall plasser i sykehjem/bolig m/heldøgns<br>omsorg i prosent av antall innb. over 80 år                          | 15,2 %                | 15,4 %                | 15,4 %                |
| Gjennomsnittlig beleggsprosent ved Eikertun<br>Helsehus (Profil)                                                   | 96 %                  | 96,6 %                | 97 %                  |
| Andel årsverk i brukerrettede tjenester med<br>fagutdanning (KOSTRA)                                               | 77 %                  | 76,2 %                | 77 %                  |

## Hovedtiltak 2019

- Det lages en overordnet helse- og omsorgsplan som viser hvordan tjenestene planlegges innrettet i et perspektiv mot 2030
- «Omsorg +» (bemannet bolig), med vekt på trivsel, fellesskap, mat og aktivitet utvikles ved Grevlingstien 3 og i Chr IVs vei 29
- Dagtilbudet på Eikertun fordobles og Trivsels- og mestringssenteret utvikles som møteplass for innbyggerne i samarbeid med frivilligheten
- Satsingen Samhandling for hverdagsmestring med mestringssagenter og mestringsteam fortsetter og videreutvikles, herunder styrking av fysioterapi ved omgjøring av turnuskandidat til fast fysioterapeut
- Eikertun helsehus videreutvikles som kompetansesenter for personer med demens
- Avlastningstilbudet styrkes ved flytting til bedre tilrettelagte lokaler i Grevlingstien 1
- Satsing på velferdsteknologi videreføres og utvides: Anskaffelse av responstjeneste på alarmer. Styrking av teknisk kompetanse og kapasitet til teknisk støtte
- Helse- og omsorg skal være en aktiv og god bedrift for studenter, lærlinger, elever og andre i praksis
- Tiltak for å beholde og rekruttere gode fagfolk til helse- og omsorg utvikles, med vekt på kompetanseheving, satsing på heltidskultur, fagutvikling og konkurransedyktige betingelser

### 3.4.2. Boligsosialt arbeid

#### Ståsted

En trygg bolig er grunnlag for hverdagsmestring, gir mulighet for bedring og reduserer utenforskap. Styrking av kommunens boligsosiale arbeid er i full gang. Ordningen leie til eie er innført og per dato er det 3 personer som har fått anledning til å kjøpe bolig fremfor å leie. Tverrfaglig bo-team er etablert og utvides høsten 2018. Teamet følger opp barnefamilier, flyktninger og andre med behov for bo-veiledning. Kommunen deltar aktivt i Husbankens kommuneprogram.

Kommunens boligsosiale handlingsprogram viser at behovet for bemannede botilbud for personer med utviklingshemming dobles det nærmeste ti-året. Etablering av bemannet botilbud i Grevlingstien 5 i 2017 og flytting av avlastningstilbudet til Grevlingstien 1 høsten 2018, vil bidra til å styrke bo- og tjenestetilbudet vesentlig. Tiltakene gir også effektivisering av drift. Etablering av Grevlingstien 5 som del av Faasen, ga større driftsenhet med rom for flere heltidsstillinger i turnus. Avlastningstilbud til innbyggerne blir forbedret og det er grunnlag for reduksjon i fremtidig eksterne kjøp. Bygget som avlastningen forlater i Myraveien 35B er under vurdering for ombygging til nytt bo-tilbud i løpet av økonomiplanperioden. Det vil fremdeles være udekkede behov for bemannede botilbud i økonomiplanperioden, nærmere omtalt i boligsosialt program.

For å dekke behovet for bo- og tjenestetilbud til personer med psykiske vansker og/eller rusavhengighet trengs ulike typer botilbud. Blant annet vurderes småhus som bedre løsning for rusavhengige enn dagens samlokaliserte bolig i Haugveien. Nedbygging av døgnplasser i sykehus og DPS medfører at kommunen får ansvar for flere alvorlig psykisk syke som trenger heldøgns omsorg. Rådmannen har i sak til kommunestyret (PS 110/18, 20. juni) gitt en foreløpig vurdering av utfordringene og det ble vedtatt at saken følges opp av en utredning.

| Status: Bo- /tjenestetilbud i bolig for vanskeligstilte | 2017 | 2018 per september |
|---------------------------------------------------------|------|--------------------|
| Bolig med heldøgns bemanning - eksterne kjøp psyk/rus   | 6    | 8                  |
| Bolig med bemanning dagtid psyk / rus                   | 26   | 26                 |
| Andre kommunale boliger uten bemanning psyk / rus       | 24   | 24                 |
| Nød-boliger                                             | 2    | 2                  |
| Andre kommunale boliger vanskeligstilte                 | 57   | 57                 |

| Status: Bemannet botilbud og ambulant tjeneste til personer med nedsatt funksjon og behov for langvarige og koordinerte tjenester | 2016      | 2017      | 2018 per september |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|-----------|--------------------|
| Samlokaliserte boliger med heldøgns bemanning                                                                                     | 31        | 39        | 41                 |
| Frittstående boliger med heldøgns bemanning                                                                                       | 4         | 2         | 0                  |
| Ambulante tjenester i kommunale boliger                                                                                           | 8         | 14        | 17                 |
| Barnebolig                                                                                                                        | 3         | 2         | 2                  |
| <i>Sum tjenester i heldøgns bemannet bolig eller ambulant</i>                                                                     | <i>46</i> | <i>57</i> | <i>60</i>          |
| Kartlagte personer uten botilbud mv 18 år over                                                                                    | 44        | 41        | 40                 |

Ambulant bo-team følger stadig opp flere personer. Gjennom satsing på hverdagsmestring og støtte til å mestre boforholdet bidrar ambulant tjenester til å redusere behovet for bemannet bolig. Frittstående bolig med heldøgns bemanning er flyttet inn i samlokaliserte boliger noe som medfører mulighet for fellesskap og bedre driftsøkonomi.

#### Hovedmål 2019-2022

- Alle har et trygt sted å bo
- Alle med behov for tjenester får hjelp til å mestre boforholdet

#### Indikatorer

|                                                                                                                                                       | 2016 | 2017 | Mål 2019 |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|------|----------|
| Dekningsgrad: Antall funksjonshemmede som mottar tjenester i bemannet bolig eller ambulant i prosent av antall personer med behov for slike tjenester | 51 % | 58 % | 60 %     |
| Antall mottakere av tjenester i heldøgns bemannet bolig eller ambulant (målgruppe funksjonshemmede)                                                   | 44   | 55   | 60       |
| Antall personer som ved startlån/leie til eie ordning kjøper/holder egen bolig                                                                        | 19   | 15   | 25       |

#### Hovedtiltak 2019

- Oppfølging av Boligsosialt program, med aktiv deltakelse i Husbankens kommuneprogram
- Måltrettet bruk av Husbankens virkemidler. Ved tildeling av startlån prioriteres søkere som er i målgruppen for leie til eie.
- Tverrfaglig bo-team styrkes og videreutvikles som arbeidsform for å hjelpe innbyggere til å mestre boforholdet
- Det gjennomføres en kartlegging og oppdatert analyse av behovet for bemannet bo- og tjenestetilbud til funksjonshemmede
- Nytt bo-tilbud til funksjonshemmede planlegges i lokalene ledig etter flytting av avlastningen til Grevlingstien 1. Det ses på muligheter for samarbeid med

foreldregrupper. Botilbudet planlegges i drift fra 2020

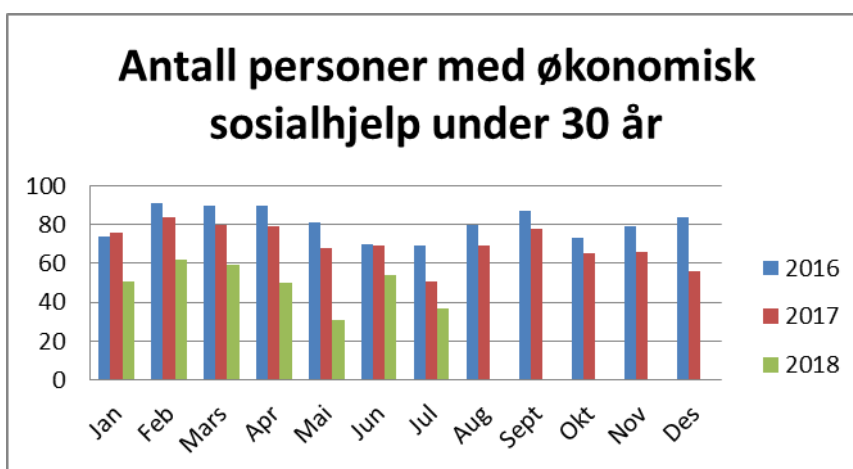
- Arbeidet fortsetter med å utvikle mulige samarbeid med utbyggere om utvikling av sentrumsnære boligområder med universell utforming, velferdsteknologi og fellesarealer tilrettelagt for eldre og funksjonshemmede

### 3.4.3. Integrering i arbeids- og dagligliv

#### Ståsted

Folkehelseprofilen til Øvre Eiker viser en større andel unge enn gjennomsnittet i Buskerud og landet som har psykiske problemer, som har forsøkt cannabis, som ikke trives så godt på skolen i 10.klasse og som dropper ut av videregående (Folkehelseinstituttet 2018). I Ungdata undersøkelsen fra 2017 ser vi en mulig forbedring og 12 % av ungdomsskoleelevene svarte at de har ganske mye psykiske plager, noe lavere enn snittet i fylket og landet. Slike problemer øker risikoen for utenforskap og langvarige problemer i voksenlivet.

Det er gledelig at den positive trenden med reduksjon i antall unge på sosialhjelp har fortsatt i 2018. Et godt ungdomsarbeid i alle ledd i kommunen bidrar til denne positive utviklingen. Ungdomskontaktene, 15-24 ressursteam, Ungdomsteamet i NAV, Familiesenteret, PP-tjenesten, barnevernet og ungdomskubbene følger på ulike måter opp sårbare unge og samarbeider tett med skole og politi. Dette arbeidet videreføres.



For å forebygge utenforskap er det viktig å støtte familier. Sosiale problemer kan gå i "arv". Risiko for at unge får problemer øker dersom foreldrene sliter med rus, psykiske problemer, marginal tilhørighet til arbeidsmarkedet og vedvarende lav inntekt. Sosialtjenesten i NAV møter en rekke voksne som trenger støtte på ulike områder i livet. Antallet personer over 30 år som er mer eller mindre avhengig av sosialhjelp er svakt økende. Det er behov for å følge også denne gruppen enda bedre opp fra NAV sin side. I dette arbeidet er det en styrke at arbeidsledigheten for tiden er lav og kommunen har varierte arbeidsplasser.

Øvre Eiker-hjelpe er i god gjenge etter mønster av Stange kommunens psykiske helsetjeneste "Stangehjelpe". Det innebærer omstilling av tilbudet til personer med psykiske problemer til lavterskel hjelp uten venteliste og systematiske tilbakemeldinger fra brukerne. Tjenesten er tilført psykologkompetanse i 2018. Dette har gitt et faglig løft med jevnlig veiledning og utvikling av arbeidsmetodene. Også Familiesenteret har tatt i bruk FIT i sin oppfølging av barn og unge. Gjennom bruken av systemet Feedback Informerte tjenester (FIT) får tjenesten kontinuerlig tilbakemelding fra brukerne som gir grunnlag for forbedringer. Kongsberg DPS skal arbeide mer ambulant og i samarbeid med kommunene starter såkalt FACT-team (fleksible ambulerende team) høsten 2018.

Integrering av flyktninger går i all hovedsak bra, men rådmannen får også rapporter om flyktninger med traumer etter opplevelser fra krig og flyktningeleir. Aktivitetsnivået i introduksjonsprogrammet er fremdeles meget høyt, dog noe lavere enn toppåret 2017. Arbeidet med selve bosettingen er redusert, men oppfølging og integrering er desto viktigere. Tverrfaglig integreringsteam følger opp en rekke enkeltsaker og er nå etablert arbeidsform. Introduksjonsprogrammet, inkludert språkopplæringen for flyktninger skal være arbeidsrettet og det er et mål at alle flyktninger etter 5 års botid i kommunen skal være i jobb eller under utdanning.

| Status: Øvre Eiker-hjelpe – antall brukere | 2017 | 2018 per aug. |
|--------------------------------------------|------|---------------|
| Øvre Eiker-hjelpe - rusteam                | 75   | 94            |
| Øvre Eiker-hjelpe - psykisk helsetjeneste  | 110  | 162           |
| Ressursteam 15-24 år                       | 47   | 48            |

| Status: Sosialtjeneste. Introduksjonsprogram – Antall brukere | 2016 | 2017 |
|---------------------------------------------------------------|------|------|
| Antall sosialhjelpsmottakere                                  | 544  | 520  |
| Antall sosialhjelpsmottakere 18-24 år                         | 131  | 100  |
| Antall langtidsmottakere av sosialhjelp (6 mnd eller mer)     | 172  | 184  |
| Antall barn i familier som mottar sosialhjelp                 | 206  | 252  |
| Antall flyktninger i introduksjonsprogram (ØEK)               | 53   | 70   |

#### Hovedmål 2019-2022

- Andelen innbyggere som kan forsørge seg selv ved eget arbeid har økt og kostnadene til sosialhjelp er redusert
- Innbyggere i alle aldre har tilgang til hjelp til å mestre rus- og/eller psykiske problemer

### Indikator

|                                                                                             | 2016                     | 2017   | Mål 2019             |
|---------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------|--------|----------------------|
| Antall sosialhjelpsmottakere i prosent av antall innbyggere 20-66 år                        | 4,8 %                    | 4,5 %  | 4,4 %                |
| Antall sosialhjelpsmottakere 18-24 år i prosent av antall innbyggere 18-24 år               | 8,4 %                    | 6,5 %  | 6,0 %                |
| Andel flyktninger i jobb/utdanning 5 år etter avsluttet introduksjonsprogram (IMDI)         | -                        | 70,5 % | 81 %                 |
| Antall unge (15-29 år) med psykiske symptomer / lidelser, per 1000 innb. (Folkehelseprofil) | 188 (gj.snitt 2014-2016) | -      | På/under fylkessnitt |

### Hovedtiltak 2019

- Utvikle kommunens forebyggende og helsefremmende arbeid innen psykisk helse for alle aldersgrupper ved blant annet deltakelse på samarbeidsarena om psykisk helse (SAPH) ved Modum bad i samarbeid med flere kommuner i fylket
- Alle ansatte i Øvre Eiker-hjelpe skal bruke FIT (Feedback Informerte Tjenester) i kontakten med brukerne
- Evaluering av og tverrfaglig samarbeid om Kunstkilden
- Det utvikles arbeidsmetoder for bedre oppfølging av lavinntektsfamilier og langtidsmottakere av sosialhjelp
- Introduksjonsprogram (inkl. norskopplæring) utvikles slik at deltakerne kan kombinere jobb og arbeidstiltak med språkopplæring tidligst mulig etter bosetting i kommunen

### **3.4.4. Kultur og idrett**

#### Ståsted

Kulturlivet i Øvre Eiker er aktivt, med et mangfold av konserter, foredrag og andre arrangementer. Nye møteplasser kommer til. Kommunens viktigste rolle er å legge til rette for gode møteplasser hvor folk kan møtes på like fot og skape noe sammen. Kommunen bør være en tilrettelegger og støttespiller som inviterer og stimulerer skaperkraft. Innbyggere og kommunens ansatte imidlertid kan ha for store forventninger om at kommunen skal "ordne opp" eller sette i gang tilbud. Dette stiller store krav til kommunens evne til god forventningsavklaring.

Bibliotekstjenesten har de siste årene prioritert å utvikle seg i tråd med ny biblioteklov, og har fokusert på å være en møteplass for kultur og læring. Tjenesten har på grunn av formidlingstiltak som Bokbamse, leseombud og arbeid inn i skolene relativt sett høy ressursinnsats sammenlignet med andre kommuner, samtidig som dette arbeidet ikke fanges opp av nøkkeltallsindikatorer i KOSTRA. Imidlertid har tjenesten svært høyt utlån av banelitteratur og godt besøk på sine arrangementer. Utadrettet virksomhet mot barnehager og SFO gir et deltakertall langt over gjennomsnittet. Biblioteket har i 2018

innført meråpent i hovedbiblioteket og på Fiskum, og har etablert ny barneavdeling på biblioteket i Hokksund. Etableringen av utlåssentralen BUA har vært svært vellykket, med høye utlånstall. BUA Øvre Eiker har vært på ti på topp-lista i landet tre ganger. Dette er et viktig miljøtiltak og et tiltak for å motvirke utenforskap.

Seksjon Kultur og livskraft har etablert seg som en seksjon som arbeider med innovasjon og medvirkning i tillegg til det vanlige kultur- og idrettslivet. Omstillingen har vært krevende fordi den har medført omprioritering av stillingsressursene i seksjonen. I 2019 vil seksjonen arbeide med å integrere Kunstkilden tettere med andre aktivitetstilbud innen psykisk helse og Frivilligsentralen tettere med ungdomstilbud, bibliotek, aktivitetstilbud til psykisk utviklingshemmede, idrett og fysisk aktivitet og kulturkontoret.

På idrettsområdet er arbeidet med kommunedelplan for idrett og fysisk aktivitet og utvikling av anleggene på Loesmoen hovedprioritet i 2019, i tett samarbeid med Øvre Eiker idrettsråd. I tillegg vil samarbeid mellom skole og idrett om aktive lokalsamfunn være et viktig tema. På friluftsområdet vil vi ta sikte på å komme lengre med skilting av tur- og løypenettet og fullføre friluftslivskartleggingen.

I 2018 har kommunen fått på bordet en mulighetsstudie for Rådhuset. Denne illustrerer et utviklingspotensial for Rådhuset som kulturarena og møteplass som kommunen kan virkeliggjøre over tid gjennom etappevis innsats. I 2019 bør kommunen avklare om det er aktuelt å etablere en ny svømmehall, eller om eksisterende svømmehall i Rådhuset skal rustes opp.

Kommunens kulturstrategi går ut i 2022. Arbeidet med utvikling av en ny kulturstrategi bør derfor påbegynnes i 2019.

#### Hovedmål 2019-2022

- Folk i Øvre Eiker beskriver at de deltar mer i flere ulike fritidsaktiviteter.
- Kommunen støtter et større mangfold av aktiviteter ved at flere aktører og aktiviteter enn i dag mottar kommunal støtte i ulike former.

#### Indikatorer

- Andelen av befolkningen som er medlemmer i frivillige organisasjoner som mottar tilskudd fra kommunen øker. Tidsserien blir påbegynt i 2019.

#### Hovedtiltak 2019

- Kommunedelplan for idrett og fysisk aktivitet skal ferdigstilles.
- Arbeidet med ny kulturstrategi for kommunen skal påbegynnes.
- Ferdigstille friluftslivskartleggingen
- Utrede mulighetene for samarbeid skole/idrett om aktive lokalsamfunn
- Utarbeide kommunedelplan for bygninger med høy verneverdi

### 3.4.5. Medvirkning, samskaping, frivillighet

#### Ståsted

Øvre Eiker kommunes verdimanifest innledes slik: “Sammen med enkeltmennesker, lag, foreninger, organisasjoner, institusjoner og Øvre Eiker kommune vil vi ut fra vårt ståsted og vår målsetting være med å arbeide for et inkluderende fellesskap i Øvre Eiker.”

Medvirkning handler både om å sikre at alle innbyggere i praksis har like forutsetninger for å kunne påvirke beslutninger som blir tatt, og å sikre at de beslutninger kommunen tar tas med tilgang til best mulig informasjon om hvordan beslutningene vil virke. Samskaping handler om å utvikle gode ideer sammen, på tvers av sektorer, og på like fot. Sentralt står samspillet mellom kommune, frivillig sektor og næringsliv.

Øvre Eiker kommune har hatt et langsiktig arbeid med medvirkning og samskaping gjennom over 20 år. Det har skapt en aksept i kommuneorganisasjonen for at medvirkning er verdifullt og nødvendig. Det har også skapt en forventning om gode møter mellom kommune og innbygger. Kommunen har også i bruk en lang rekke virkemidler for å styrke innbyggernes medvirkning og for å invitere til samskaping. Særlig viktig er de 16 råd og utvalg innbyggerne deltar i.

Demografiske endringer tilsier at presset mot kommunens tjenester i framtida vil øke. Et sterkere sivilisert samfunn vil kunne redusere behovene, og et godt utviklet samspill mellom kommune, næringsliv og sivilsamfunnet kan forløse nye ideer.

Derfor vedtok kommunen i 2017 strategien “Livskraftige sammen”, som i 2018 har begynt å virke. Nye samarbeidsformer mellom kommune, frivillige organisasjoner, råd og utvalg og paraplyorganisasjoner er vedtatt i 2018, og skal settes ut i livet i 2019. Samtidig har kommunen også behandlet og vedtatt nye retningslinjer for støtte til frivillighet og kulturliv som trer i kraft i 2019, og frivilligsentralen bli kommunalt eid. Dette stiller krav til frivilligheten og kommuneorganisasjonen, men er prosesser med mye energi og positiv retning. Rådmannen mener dette er et godt tidspunkt å styrke frivilligheten på, som i mange år har fått gradvis reduserte bevilgninger.

Rådmannen vil særlig satse på gode møteplasser mellom ulike deler av frivilligheten i 2019 for erfaringsdeling og gjensidig læring.

Valgoppslutningen i Øvre Eiker har gjennomgående vært lav de siste valgene. Det viktigste arbeidet vi gjør for å øke valgoppslutningen er møysommelig arbeid over tid for øke tilliten til og oppmerksomheten om lokaldemokratiet. I tillegg vil det være viktig å minne folk om valget, informere om hvordan man kan stemme og oppfordre folk til å bruke stemmeretten sin. Derfor skal kommunen gjennomføre en ekstra dugnad sammen med frivilligheten for å øke valgoppslutningen ved valgene.

### Hovedmål 2019-2022

- Øvre Eikers innbyggere forteller at de opplever det som meningsfylt, enkelt og lett tilgjengelig å medvirke i kommunale beslutninger, og at de opplever god kvalitet på de tjenestene de får.
- Kommunen har identifisert pågående samskapingsaktiviteter kommunen deltar i, og trukket systematisk lærdom av dem. Kommunen har brukt dette til å gjennomføre flere samskapingsprosjekter.
- Kommunen har etablert møteplasser mellom frivillige og mellom frivillige og andre sektorer som oppleves som meningsfylte og attraktive for de frivillige organisasjonene.
- Valgdeltakelsen har økt for hvert valg.

### Indikator

| Indikator og retning                                                                                                                                                                                                   | Landet<br>2014 | Øvre Eiker<br>2014 |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------|--------------------|
| Snittskåre for hvor fornøyd innbyggere i lokaldemokratiundersøkelse er med muligheten til å påvirke kommunale beslutninger som engasjerer dem bør være vesentlig høyere enn landsgjennomsnittet (skala 1-4, 4 er best) | 2,5            | 2,6                |
| Snittskåre for hvor enig innbyggere i lokaldemokratiundersøkelse er i at politikerne involverer innbyggerne i å finne løsninger på lokale problemer bør være vesentlig høyere enn landsgjennomsnittet (samme skala)    | 2,5            | 2,8                |
| Snittskåre for hvor fornøyd innbyggere i lokaldemokratiundersøkelse er med kommunens tjenestetilbud i det store og hele bør være vesentlig høyere enn landsgjennomsnittet (samme skala)                                | 3,0            | 3,1                |

### Hovedtiltak 2019

- Kommunen skal gjennomføre endringer i samarbeidet mellom kommune, frivillige organisasjoner, råd og utvalg og paraplyorganisasjoner som vedtatt av kommunestyret og de ulike organisasjonene.
- Kommunen skal gjennomføre en demokratidugnad sammen med frivillige lag og foreninger for å øke valgoppslutningen

### 3.4.6. Innovasjon og tjenesteutvikling

#### Ståsted

Kommunen står i en brytningstid hvor flere strategier må tas i bruk for å sikre god tjenestekvalitet til innbyggerne samtidig som kommunens økonomi blir strammere. Kommunale ledere og ansatte må prioritere tjenesteutvikling, og organisasjonen må sørge for at medarbeiderne har gode verktøy i dette arbeidet. Kontinuerlig forbedring, innovasjon og digitalisering er tre viktige strategier i så måte, og forutsetter et tett samspill mellom kommunale medarbeidere, innbyggere, frivillighet og næringsliv.

Øvre Eiker kommune har kultur for innbyggermedvirkning, samskaping og tjenesteutvikling. Samtidig har kommunen i liten grad hatt noe støtteapparat for ledere og medarbeidere som vil drive systematisk utviklingsarbeid over tid, og det har vært høy risiko for at gode initiativer strander. Det har i liten grad vært utviklet systematisk bruk av medarbeideres og innbyggers ideer, innspill og erfaringer til utvikling av tjenester.

Kommunen skal i 2019 vedta innovasjonsstrategi og begynne å sette denne ut i livet. Kommunen skal også vurdere å ta i bruk et innovasjonsledelsessystem og sette prosjektarbeid mer i system. Kommunen skal vurdere å ta i bruk Lean som tilnærming til kontinuerlig forbedring. Kommunen skal videreføre kompetanseheving på Nasjonal innovasjonsskole for kommunesektoren og knytte denne enda tettere opp til innovasjonsprosjekter i organisasjonen.

#### Hovedmål 2019-2022

- Øvre Eikers medarbeidere våger å tenke nytt, har kompetanse til å drive god samskaping, er bevisste på nødvendigheten av og mulighetene for innovasjon og opplever å ha kapasitet til å drive frem innovasjonsprosjekter som skaper verdi for, av og med innbyggerne.

#### Indikatorer

- Vi skal vurdere å utvikle et internt innovasjonsbarometer.

#### Hovedtiltak 2019

- Øvre Eiker kommunes innovasjonsstrategi iverksettes
- Vurdere innføring av et innovasjonsledelsessystem
- Systematisere prosjektarbeid i organisasjonen
- Vurdere å ta i bruk Lean som tilnærming til kontinuerlig forbedring
- Delta på Nasjonal innovasjonsskole for kommunesektoren

## 3.5. Miljø, klima, energi og beredskap

---

### 3.5.1. Miljø, klima og energi

#### Ståsted

Øvre Eiker kommune har en mangfoldig og artsrik natur. Kommuneplanen slår fast at denne rikdommen skal forvaltes på en måte som ivaretar både bruk og vern. Utmarka og kulturlandskapet gir Øvre Eiker kommune særpreg og gir innbyggerne gode muligheter for friluftsliv og opplevelser. Kommunene har en sentral rolle i den nasjonale klimapolitikken. Krav om utslippsreduksjoner og forebyggende arbeid for å møte konsekvenser av klimaendringer vil stille nye krav til mange av kommunens tjenester. Det er vedtatt statlige retningslinjer for klima- og energiplanlegging og klimatilpassing i kommunene som innebærer krav til mål, strategier og handling. Dette vil gi Øvre Eiker kommune utfordringer på en rekke områder. Arbeidet med miljø, klima og energi representerer viktige innsatsområder for samfunnssikkerhet og beredskap, for kommunens forvalteransvar, næringsutvikling og ikke minst for folkehelse og livskvalitet for kommunens innbyggere. Rulleringen av kommuneplanens samfunnsdel skal ivareta kommunens overordnede grep for området.

#### Hovedmål 2019-2022

- 0-vekstmålet for klimautslipp fra transport er nådd gjennom samarbeidet om areal og transport i Buskerudbyen.
- Vassdragene blir forvaltet for å ivareta vanndirektivets krav, behovene for rent drikkevann og innbyggernes bruk av naturen.
- Friområder og grønne korridorer er sikret og tilrettelagt for bruk.
- Kunnskapsgrunnlaget om naturforhold er bygget opp som grunnlag for langsiktig planlegging som ivaretar samfunnssikkerhet og verdier for fellesskapet og innbyggerne.
- Kommunal infrastruktur i vei, vann og avløp er ivaretatt og dimensjonert for flere innbyggere og nye virksomheter, og ivaretar beredskap og samfunnssikkerhet.

#### Indikatorer

- Tilrettelagte gang- og sykkelveier (Kostra)
- Skiløyper og tilrettelagte/merkede stier/turveier (Kostra)
- Forvalte skogen slik at slik at tilveksten binder minst 30 000 tonn CO<sub>2</sub>/år

#### Hovedtiltak 2019

- Belønningsordningen i Buskerudbysamarbeidet brukes for å legge til rette for mer sykling og gange
- Vannområde Drammenselva organiseres og prioriterte tiltak igangsettes
- Ny demning i Hoensvannsløken skal bygges

- Reviderte forvaltningsplaner for Sundhaugen og Nedre Sandøra skal prioriteres.
- Kommunen skal bruke sine eiendommer aktivt for å bidra til å sikre og tilrettelegge viktige friområder og "grønne korridorer" mellom tettstedene og utmarka.
- Tiltak i jordbruk og skogbruk skal bidra til å nå nasjonale klimamål.

### **3.5.2. Samfunnssikkerhet og beredskap**

#### Ståsted

Øvre Eiker kommune skal ivareta befolkningens sikkerhet og trygghet gjennom forebyggende arbeid og beredskap. Når det oppstår uønskede hendelser skal kommunen iverksette de tiltak som er nødvendige for å beskytte befolkningen og sørge for å opprettholde kritisk infrastruktur og viktige samfunnsfunksjoner, med den hensikt å tilbakeføre kommunen til en normalsituasjon.

For å lykkes med krisehåndtering er det viktig at man identifiserer og erkjenner en krisesituasjon i tide. Nødvendige tiltak må inn på et tidlig tidspunkt for å begrense skadeomfanget. Det har de siste årene blitt arbeidet systematisk med oppbygging av kompetanse, nytt beredskapsplanverk og samordning av planer og dokumentasjon. Det har også vært en betydelig satsing på krisekommunikasjon og planverk for dette. For å være forberedt på å møte de utfordringene som kan komme innenfor krisehåndtering, samfunnssikkerhet og beredskap, er det viktig å fortsette med opplæring, kursing og utdanning innenfor beredskapsområdet. Det er også svært viktig å trene og å gjennomføre øvelser, både praktiske øvelser og tabletop øvelser i hele organisasjonen, men særlig for kriseledelse og krisestab. Det er et mål for kommunen å legge til rette for et tettere samarbeid med frivillige organisasjoner i beredskapsarbeidet. I 2019 vil man se på mulige samarbeidsløsninger med frivilligheten, og det er allerede en dialog med Norske Kvinners Sanitetsforening Øvre Eiker om å opprette grupper for omsorgsberedskap.

#### Hovedmål 2019-2022

- Organisasjonen er beredt på kriser ved å ha gode systemer for beredskap, et solid planverk og personell som er trent for ekstraordinære hendelser
- Beredskapsøvelser er gjennomført i hele organisasjonen

#### Hovedtiltak 2019

- Øvelser gjennomføres for kriseledelse og krisestab
- Seksjonene gjennomfører øvelser på aktuelle områder innenfor beredskap - utgangspunkt er seksjonenes egne risikoanalyser
- Helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse for kommunen revideres
- Modell for simulering av flom og overvann er tilgjengelig for planarbeid og utbyggingsprosjekter
- Kunnskap om grunnforhold avklares for viktige områder

- Risikovurdering av digitale trusler gjennomføres og beredskapsplaner utarbeides
- Det ses på mulige samarbeidsløsninger med ulike frivillige organisasjoner

### 3.6. Næringsliv, sysselsetting og kompetanse

#### Ståsted

Øvre Eiker kommune er en integrert del av arbeidsmarkedet i Osloregionen, og har stor ut- og innpendling. Antall arbeidsplasser i kommunen er snaut 6000. Det betyr at antall arbeidsplasser har sunket noe, samtidig som antall innbyggere øker.

Strategisk næringsplan har klare mål og ambisjoner for at Øvre Eiker kommune skal legge til rette for næringsutvikling. Dialog med Øvre Eiker Næringsråd og bransjeorganisasjonene er den viktigste mekanismen for å prioritere innsatsen.

Øvre Eiker er en viktig landbrukskommune. Landbrukskontoret har god kontakt med næringen, og det er ca. 200 aktive jordbrukere og 550 skogeiere som skjøtter alt landbruksarealet i kommunen. Kommunen bidrar til næringsutvikling på gårdene. Et resultat av dette er etablering av foreningen Ekte Eiker som består av 16 lokalmatprodusenter som vil fremme kvalitet, lokal mat og innovasjon. Kommunestyret har stor oppmerksomhet på jordvern og nydyrking.

Kommunen har god tilgang på næringsarealer med potensial for økt utnyttelse. Dette er et viktig samarbeidsområde mellom næringsliv og kommune.

#### Hovedmål 2019-2022

- Øvre Eiker er Buskeruds mest attraktive næringskommune.
- Næringsinteresser er ivaretatt ved store samferdselsutbygginger.
- Det er økt utnyttelse av og aktivitet på eksisterende næringsarealer.
- Utdanningssystemet og NAV bidrar med etterspurt kompetanse i næringslivet.
- Øvre Eiker kommune som kommunens største arbeidsplass har synkende sykefravær

#### Indikatorer

| Ranking i Kommune NM i regi av NHO     | 2016  | 2017   | 2018   | MÅL 2019 |
|----------------------------------------|-------|--------|--------|----------|
| Status og indikatorer for om vi lykkes |       |        |        |          |
| Rangering i Kommune NM i regi av NHO   | 83    | 76     | 50     | 50       |
| Omdisponering av dyrka jord            | 6 daa | 6 daa  |        | 5 daa    |
| Nydyrking                              |       | 16 daa |        | 20 daa   |
| Ant arbeidsplasser i Øvre Eiker        | 5863  | 5850   | Ukjent | 6000     |

#### Hovedtiltak 2019

- Sikre regionale løsninger som gir nødvendig støtte for etablerere, grundere og entreprenørskap i utdanningen.
- Sikre detaljreguleringer og nødvendig fornyelse av planer for næringsarealer.

- Bruke ny Sentrumsplan for Hokksund for tilrettelegging for næringsutvikling
- Tilrettelegge samarbeidsplattform for kommunen, grendeutvalget, frivilligheten og næringslivet som koordinerer og videreutvikler innholdet i Kulturhovedstaden Vestfossen, jmf. kap 3.4.5 Medvirkning, samskaping, frivillighet
- Gjennomfører utdanningsmesse og andre tiltak som gir oppmerksomhet på næringslivets behov for kompetanse og den enkeltes mulighet til å utvikle kompetanse som næringslivet trenger.
- Bistå i videre utvikling av mat-nettverket Ekte Eiker.
- Utvikle samarbeidet med Øvre Eiker Næringsråd/Drammensregionens Næringsforening.

### **3.7. Øvre Eiker kommune som organisasjon**

---

#### **3.7.1. Forvaltning, drift og vedlikehold av bygg**

##### Ståsted

Kommunestyret vedtok i PS 2/18 (21.2.2018) at eiendomsforvaltning, drift og vedlikehold av kommunale bygg organiseres som et kommunalt foretak. Målet er å innrette driften forretningsmessig, men fortsatt som en del av kommunen.

Vedtekter for Øvre Eiker kommunale eiendom KF er politisk vedtatt. Kommunestyret har nedsatt styre og styret ansetter daglig leder. Det forventes at alle formaliteter er i orden 1.1.19.

##### Hovedmål 2019

- Styret i KF må selv definere hovedmål for 2019 – 2022.

##### Indikatorer

- Styret i KF må selv definere indikatorer for 2019 – 2022.

##### Hovedtiltak 2019

2019 vil være et “mellomår”. Rådmannen mener følgende tiltak er viktige i 2019:

- Videreføre opprydning i kontraktsforhold, leieforhold og leiesatser
- Gjennomføre vedlikehold i h t kommunens vedtatte investeringsbudsjett
- God informasjon til ansatte
- Beslutte om KF skal kjøpe støttetjenester av kommunen, bygge opp egen administrativ organisasjon eller kjøpe tjenester av andre
- Vurdere tiltak basert på mulighetsstudiet for rådhuset
- Innføre husleie for Øvre Eiker kommune
- Etablere god kontakt med kommunens bestillerfunksjon

### 3.7.2. Støttetjenester

Seksjon Service og fellestjenester (Ansvar 11) og seksjon Økonomi, innkjøp og eierstyring kan kategoriseres som støtte i organisasjonen, samt system- og prosessansvar for en rekke områder. Seksjonen Service og fellestjenester består av servicesenter, arkiv, HR, IKT, kommunikasjon/digitalisering og skatteoppkrever. I tillegg har HR-avdelingen ansvar for å koordinere beredskapsarbeidet i kommunen, ansvar for å koordinere arbeidet med kommunens 20 læringer, hovedansvar for dialog og samhandling med fagorganisasjonene og vernetjenesten samt dialog med lønningskontoret

#### Ståsted

KOSTRA-tall viser at Øvre Eiker kommune fortsatt bruker lite penger på administrasjon. Deler av støttetjenestene har bekymringsfull sårbarhet. Det gjelder spesielt IKT og arkiv, men også økonomi og innkjøp er under sterkt arbeidspress. Seksjon Økonomi, innkjøp og eierstyring styrkes med en prosjektstilling særlig knyttet til eierstyring frem til 202 i perioden 2018-2021.

Når det gjelder IKT, følger seksjonen opp politisk vedtak: "Det er nødvendig med videre utvikling av IKT-området. Et strategisk arbeid bør iverksettes og kommunestyret ber rådmannen snarest legge fram en strategi for digitalisering, en risikoanalyse av sårbarhet knyttet til kompetanse og bemanning og en vurdering av om Øvre Eiker bør inngå samarbeid med andre kommuner og/eller private aktører på området". Det vises til politisk sak høsten 2018.

Digitaliseringsstrategi ble vedtatt høsten 2017. Rådmannen har fokus på å følge opp strategien i alle deler av organisasjonen. Det er nedsatt en digitaliseringsgruppe som ledes av rådmann. Analyser viser at vår organisasjon har lav digital modenhet. De fleste tjenester mangler forståelse for bruk av teknologi og hvilke muligheter teknologi gir. Det er nødvendig å velge ut noen satsingsområder for å kunne ta ut gevinster på sikt. Organisasjonen er umoden når det gjelder gevinstrealisering.

Kommunen fokuserer på arbeidet med kommunikasjon. Det jobbes godt med web og sosiale medier. Servicesenteret har tatt et mye større ansvar for å veilede publikum over på digitale flater. Kommunen har fått penger fra KS til et prosjekt knyttet til Klart språk.

Bemanningen på arkivet reflekterer ikke befolkningsvekst i kommunen over mange år. Flere innbyggere resulterer i flere saker og nye byggefelt fører til mange byggesøknader som må registreres i arkivet. Mulighet for samarbeid med andre kommuner er under vurdering.

Nedre Eiker kommune har sagt opp skatteoppkreveravtalen med Øvre Eiker kommune med virkning fra 1.1.2020. Rådmann viser til politisk sak høsten 2018.

Nedre Eiker kommune er vertskommune for lønningskontoret. Lier er også med i denne avtalen. Øvre Eiker og Lier kommuner har sendt formell henvendelse vedrørende inngåelse av avtale med Nye Drammen om vertskommunesamarbeid. Drammen kommune blir i så fall vertskommune. Det vises til politisk sak høsten 2018.

Rådmann anser eierskapsarbeidet for godt ivaretatt i og med styrking av seksjonen med ett årsverk som skal ha fokus på eierskapsstyring.

For å lykkes med oppgavene som venter kommune, vekst og kvalitetsarbeid må vi ha medarbeidere og ledere som opplever mestring. Forutsetninger for mestring er:

**1) God ledelse.** Ledere i kommunen skal skape kultur for mestring og utvikling gjennom å anerkjenne hver enkelt, peke ut retning og etterspørre resultater. Vi skal derfor fortsatt satse på lederutvikling og lederopplæring.

**2) Kompetanse og medarbeiderutvikling.** Kompetansebegrepet inneholder kunnskap, ferdigheter, holdninger og evner. Kompetanse erverves gjennom utdanning, opplæring, arbeidserfaring, løpende kompetanseutvikling på arbeidsplassen og gjennom forskjellige typer etter- og videreutdanning. Noen ganger vil kompetanseutfordringene for Øvre Eiker kommune handle om å oppfylle krav til formell utdanning på utvalgte sektorområder, andre ganger handler det mer om nødvendig kompetanseutvikling for å sikre mestring for arbeidstakerne og lederne for å gi god kvalitet på tjenestene som utføres.

Strategisk kompetansestyring kan både handle om å identifisere manglende formell kompetanse i virksomheten og legge planer for å rette på det, men like viktig er å legge til rette for kontinuerlig kompetanseutvikling og læring. Dette ansvaret tilligger de ulike kommunalsjefområdene.

Digital kompetanse og endrings- og utviklingskompetanse i hele organisasjonen må i tillegg styrkes slik at tjenesteutviklingen kan følge med i samfunnsutviklingen.

I 2019 vil kommunen ta i bruk flere e-læringsmoduler fra KS læring som en supplerende læringsarena. Plattformen til KS Læring gir oss mulighet til å systematisere og samle de ansattes kompetanse.

**3) Arbeidsmiljø.** Gode arbeidsmiljøer er en avgjørende faktor for at medarbeidere skal mestre. Ansvar for gode arbeidsmiljøer ligger i linjen. Vi har gode, formelle samarbeidsarenaer gjennom AMU og Samarbeidsmøte rådmann/vernetjeneste. HMS-koordinator spiller en viktig rolle når det gjelder å peke ut retning og etterspørre resultater.

#### **4) Prosjekt fravær**

All forskning viser at god ledelse, godt arbeidsmiljø, godt internt støtteapparat og utviklingsmuligheter gir høyt nærvær. I tillegg må det arbeides systematisk med sykefraværsoppfølging. Vår kommune har et sykefravær som er noe over

gjennomsnittsfraværet i norske kommuner. Utviklingen går i gal retning og vi har økende fravær, til tross for mange tiltak. Vi vet mye om årsaker til fravær. Vi har over tid jobbet med systemer og metodikk som viser seg å ha effekt der vi har ressurser til å følge opp. HR - avdelingen besitter nødvendig kompetanse, men det er ikke nok ressurser til å gi nødvendig bistand og opplæring ut mot lederne. Ansatte med mye fravær har ofte sammensatte utfordringer. Oppfølging krever spisskompetanse og det er mange av våre ledere som ikke besitter nødvendig kompetanse og erfaring. Rådmann foreslår derfor at det etableres et prosjekt – som innebærer 2 ekstra stillinger til HR-avdelingen over en treårsperiode. Rådmann viser til politisk sak i september.

## **5) Internt støtteapparat**

Øvre Eiker kommune driver effektivt og billig når det gjelder administrasjon. Gode tjenester til befolkningen krever at organisasjonen fungerer internt. Støttefunksjoner som IKT, arkiv, økonomi, HR og kommunikasjon er avgjørende for at seksjonene kan levere kvalitet til innbyggerne.

### Hovedmål 2019-2022

- Kommunen har en robust Digitaliseringsstrategi som er fulgt opp i alle seksjoner
- Ulike samarbeidsløsninger med andre kommuner er utredet, bl.a. gjelder det arkiv og deler av økonomiarbeidet og IKT
- Lederutvikling og lederopplæring er videreført med tilfredse ledere
- Det samlede sykefraværet i kommunen har gått ned – prosjekt Fravær er gjennomført
- Strategisk kompetanseplan er utarbeidet for hele kommunen
- Arbeidsgiverstrategien etterlevs i hele kommunen
- Hjemmesiden og sosiale medier har økt i bruk
- Økonomi- og innkjøps-systemene er fullt ut digitalisert
- Fokus på eierstyring har økt, revidering og videreutvikling av eierstrategien er gjennomført, eksisterende avtaler er reforhandlet, nye samarbeidsområder er avklart, samt at bestillerfunksjonen spesielt knyttet til eiendomsforvaltningen er etablert.
- Sentrale interkommunale samarbeid skal være avklart i perioden 2019-2022
- Kommunen er konkurransedyktig og rekrutterer kompetent personell
- Hovedregelen i kommunen er ansatte som jobber heltid og stillinger utlyses, så langt det er mulig, som heltidsstillinger.

## Indikatorer

|                                              | 2017    | 2018 (anslag) | 2019    |
|----------------------------------------------|---------|---------------|---------|
| Sykefraværstatistikk                         | 8,4 %   | 9 %           | 8,5 %   |
| Antall besøk på hjemmesiden                  | 390.000 | 390.000       | 390.000 |
| Antall følgere på Facebook                   | 2.800   | 3.600         | 3800    |
| Antall følgere på Instagram                  |         | 1.100         | 1.500   |
| Postføring; antall dager etterskudd med post | 7       | 3             | 3       |

## Hovedtiltak 2019

- Følge opp og iverksette tiltak knyttet til digitaliseringsstrategien
- Avslutte arbeidet med plassering av Lønningskontor og Skatteopprekkerkontor
- Gjennomføre ny 10-faktor medarbeiderundersøkelse
- Videreutvikle lederutvikling – og lederopplæringsprogram
- Fortsette implementering av KS Læring (e-læring) i hele organisasjonen
- Fortsette arbeid med arbeidsgiverpolitikk – pågående arbeid
  - o Utvikle ny rekrutteringsstrategi
  - o Revidere permisjonsreglementet
  - o Prosjekt fravær
  - o Videreføre arbeidet med 2-årsprosjekt Nytt blikk (heltidskultur)
- Fortsatt øke antall fortellinger om de gode historiene fra alle seksjonene på hjemmesiden og i sosiale medier
- Ta i bruk flere digitale funksjoner i sak/arkivsystemet
- Videreutvikle interne rutiner for styrking av det økonomiske handlingsrommet
- Innføre Visma eHandel
- Vedta tidsplan og omfang av prosjekt knyttet til eierskap og samarbeid

## 4. DRIFTSBUDSJETT 2019-2022

---

### 4.1. Statsbudsjettet

---

Kort om forslaget til statsbudsjett:

- Vekst i frie inntekter er på 2,6 % til kommunene
- Veksten i frie inntekter er regnet fra inntektsanslaget i 2018 beregnet i revidert nasjonalbudsjett. Skatteinntektene øker mer enn forventet og reell vekst i kommunenes inntekter fra 2018 til 2019 blir dermed lavere enn angitt i statsbudsjettet
- Diverse mindre innlemminger, korreksjoner og satsinger som til sammen utgjør kr. 3.517.000,- for Øvre Eiker kommune.
- Innslagspunktet for refusjon til ressurskrevende tjenester foreslås økt med 50.000 kr mer enn lønnsveksten. Dette innebærer et "refusjonstap" på 1,5 mill. kr. årlig for Øvre Eiker kommune.
- Deflator 2,8 %, lønnsvekst 3,25 %. Seksjonene er fullt ut kompensert for lønns- og prisvekst i sine budsjetter.
- Innføring av betalingsplikt for utskrivningsklare pasienter psykiatri og rus.
- Pedagognorm i skole utvides fra 01.08.2018. Ordningen fullfinansieres på landsbasis, men får ulike utslag fra kommune til kommune.
- Innføring av bemanningsnorm og skjerpet pedagognorm i barnehagene. KS har beregnet at reformen er underfinansiert med 400 mill. kr på landsbasis. For Øvre Eiker kommune innebærer dette at reformen rent matematisk er underfinansiert med 1,4 mill. kr.
- Økning av makspris i barnehagene som finansierer nye tiltak som utvidelse av gratis kjernetid til 2-åringer.
- For at det reelt sett skal være en økning i frie inntekter fra 2018 til 2019 forutsetter regjeringen at det effektiviseres med 0,5%.
- Øvre Eiker kommune får i 2019 et veksttilskudd på 2,4 mill. kr. Grensen for å få veksttilskudd er satt til gjennomsnittlig årlig vekst siste 3 år på 1,2%.

**Endringer i statsbudsjett har følgende virkning i rammetilskuddet for Øvre Eiker i 2019:**

| <b>Satsinger, korreksjoner og innlemminger i forslag til statsbudsjett i 1000 kr:</b> | <b>Øvre Eiker</b> | <b>Landet</b>  |
|---------------------------------------------------------------------------------------|-------------------|----------------|
| <b>Samfunnsutvikling</b>                                                              | <b>352</b>        | <b>100 000</b> |
| Takstoppgjør for allmennleger i 2018, helårsvirkning                                  | 352               | 100 000        |
| <b>Oppvekst</b>                                                                       | <b>1 346</b>      | <b>205 161</b> |
| Barnehage - økt makspris med 50 kr pr måned                                           | -232              | -65 800        |
| Barnehage - Gratis kjernetid 3-åringer - helårseffekt                                 | 166               | 47 125         |
| Barnehage - økt makspris med 110 kr per måned - helårseffekt                          | -77               | -21 900        |
| Barnehage - Justering gratis kjerntid 2-åringer - satsing 2019                        | 161               | 45 736         |
| Tidlig innsats i skole*                                                               | 705               | 200 000        |
| Justering for økt elevtall statlig/private skoler**                                   | 114               |                |
| Familiesenteret - økn Helsestasjons- og skolehelsetjenesten                           | 475               |                |
| Justering for helsestasjons- og skolehelsetjeneste (ny fordeling)                     | 34                |                |
| <b>Kultur og oppvekst</b>                                                             | <b>22</b>         | <b>7 600</b>   |
| Frivillighetssentralene ovf til kommunene                                             | 22                | 7 600          |
| <b>Helse og omsorg</b>                                                                | <b>1 796</b>      | <b>509 500</b> |
| Boligsosialt kompetansetilskudd                                                       | 55                | 15 600         |
| Boligsosialt tilskudd                                                                 | 31                | 8 900          |
| Utskrivningsklare pasienter psykiatri og rus                                          | 652               | 185 000        |
| Opptappingsplan rus*                                                                  | 705               | 200 000        |
| Opptappingsplan habilitering og rehabilitering*                                       | 352               | 100 000        |
| <b>Sum alle endringer</b>                                                             | <b>3 517</b>      | <b>822 261</b> |

\*) Satsinger som dekkes av kommunenes økte frie inntekter

\*\*) Budsjettekniske korreksjoner som ikke påvirker seksjonenes budsjett.

Forslag til innlemminger, korreksjoner og satsingene i statsbudsjettet er lagt inn i den aktuelle seksjons ramme slik tabellen ovenfor viser.

I tillegg til endringene ovenfor foreslår regjeringen at innslagspunktet for refusjon knyttet til ressurskrevende tjenester økes med 50.000 kr utover deflator.

**Kommentarer til noen av endringene i forslag til statsbudsjett:**

Satsinger i statsbudsjettet er å lese som regjeringens signaler til kommunene, men det er opp til kommunene selv å bestemme hva den enkelte kommune er best tjent med å prioritere. Men ofte er bruken av midlene i tråd med forutsetningene i statsbudsjettet en forutsetning for å søke ytterligere tilskudd fra f.eks Helsedirektoratet.

## 4.2. Driftsbudsjettet 2019

---

### 4.2.1. Forutsetninger for kommunens budsjett for 2019

#### Rammetilskudd og skatteinntekter

I rådmannens budsjettforslag er KS modell for beregning av skatt og rammetilskudd benyttet og det er anslått et innbyggertall på 19.184 pr. 1.1.2019.

#### Pensjonskostnader

Pensjonskassenes prognoser for 2019 er lagt til grunn for beregning av pensjonspremie, pensjonskostnad, premieavvik og amortisering av premieavvik.

Kommunen har to pensjonsleverandører. Statens pensjonskasse (SPK) for pedagogisk personell og KLP for resten av arbeidstakerne.

Det forutsettes benyttet 15,5 mill. kr av premiefondet for dekning av pensjonskostnader.

#### Nettorammer

Seksjonenes budsjetter blir vedtatt på nettoramme (utgifter - inntekter = netto). For seksjonene medfører dette at de blir ansvarliggjort i forhold til den totale disponering av sine ressurser. Man oppnår ved dette en stimulering til å bruke handlingsrommet kreativt. Økte inntekter kan finansiere økt ressursbruk og tilsvarende kan lavere kostnader omprioriteres til andre innsatsområder innenfor samme seksjon. Det er for 2019 ikke lagt inn noen generell innsparing på seksjonene.

#### Lønns- og priskompensasjon

Deflator er et teknisk begrep som skal uttrykke summen av lønns- og prisvekst. For 2019 er lønnsveksten anslått til 3,25 %.

De enkelte seksjonene har fått kompensasjon for lønns- og prisvekst på sine nettorammer i henhold til deflator på 2,8 %.

#### Driftsvolum 2019

Budsjettrammene for seksjonene i 2019 tar utgangspunkt i rammene vedtatt i kommunestyret per 19.9.2018. Rammene justeres deretter med endringer i tjenestevolum og behov, innsparingstiltak, lønns- og prisvekst og endringer fra statsbudsjettet.

Detaljert informasjon om endring i rammene er gitt under hver seksjon i kapittel 4.5

### 4.2.2. Gebyrer og betalingssatser i 2019

Gebyrene er justert med utgangspunkt i følgende kriterier:

- 2,8 % økning i samsvar med deflator
- For en del små gebyrer gir påslag i henhold til deflator svært små påslag og "urunde" beløp. Det kan derfor vurderes å ikke justere dem årlig.
- Ta hensyn til barn og unge og frivillig sektor i egen kommune

- Statlige satser følges
- Selvkostområdene vann- og avløp, byggesak og oppmåling justeres i henhold til kostnadsbildet. Store investeringer fortrinnsvis i vann og avløp vil kunne gi gebyr økninger utover deflator.
- SFO drives ikke til selvkost og rådmannen foreslår at brukerbetalingen økes i 2019 og 2020 med kr. 250,- pr. år utover deflator.
- For tjenester som leveres av interkommunale selskaper (IKS'er) er selskapenes forslag til satser benyttet.

Kommentarer til enkelte gebyrer:

- Renovasjonsleskapet for Drammensregionen IKS (RfD)

I henhold til RfDs eierstrategi (behandlet i Øvre Eiker kommunestyre 26.10.2016, sak 139/16) skal renovasjonsgebyret være basert på et felles selvkostregnskap for alle eierkommunene, mens den enkelte kommune kan vedta tilleggstjenester som påvirker renovasjonsgebyret. Denne forutsetningen er lagt til grunn for årets gebyrsak.

Styret i RfD har den 11.10.2018 behandlet beregningsunderlag for kommende års renovasjonsgebyr. Kostnadene baserer seg på de rammer som tidligere er vedtatt i økonomiplanen. Det fremlegges for 2019 et beregningsgrunnlag for renovasjonsgebyr som er likelydende for alle kommuner, og som tilfredsstiller reglene for selvkost.

RfD innfører fra 2019 en mulighet for at abonnentene selv kan velge om de vil ha ekstratømminger om sommeren. Denne tjenesten er ikke inkludert i standardgebyret, men blir tilbudt som en bestillingstjeneste. Dette vil gi en kostnadsreduksjon i forhold til hva gebyret ville ha blitt uten denne valgmuligheten. Det vises kommunestyrets tidligere behandling av dette i sak 147/2018.

|                                          | <b>Kr. eks. mva.</b> | <b>Kr. inkl. mva.</b> |
|------------------------------------------|----------------------|-----------------------|
| Standard renovasjonsgebyr, grunntjeneste | 2 682                | 3353                  |
| Tillegg for hageavfallsinnsamling        | 40                   | 50                    |
| Kostnad inklusive alle tilleggstjenester | 2 722                | 3 403                 |

Basert på de gitte forutsetningene vil standard renovasjonsgebyr for 2019 i Øvre Eiker kommune bli 2.722 kr eks. mva. (3.403 kr inkl. mva.). Dette er en økning på 2 % fra året før.

De foreslåtte prisene er lagt inn i heftet "Gebyrer og betalingssatser 2019".

### 4.3. Driftsbudsjett og noter (1A og 1B)

| Driftsbudsjett - skjema 1A                      |      |                |                  | Forslag          | Forslag          | Forslag          | Forslag          |
|-------------------------------------------------|------|----------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|
|                                                 |      | Regnskap       | Justert          | budsjett         | budsjett         | budsjett         | budsjett         |
| Tekst (alle beløp i tusen kr.)                  | Note | 2017           | 2018             | 2019             | 2020             | 2021             | 2022             |
| <u>Frie disponible inntekter</u>                |      |                |                  |                  |                  |                  |                  |
| Skatt på formue og inntekt                      | 1    | 512 100        | 518 022          | 538 766          | 545 231          | 551 774          | 558 395          |
| Rammetilskudd fra staten                        | 1    | 446 363        | 457 865          | 487 506          | 493 356          | 499 276          | 505 268          |
| Skatt på eiendom                                |      | 0              | 0                | 0                | 0                | 0                | 0                |
| Andre direkte eller indirekte skatter           |      | 0              | 0                | 0                | 0                | 0                | 0                |
| Andre generelle statstilskudd                   | 1    | 36 901         | 34 551           | 25 973           | 19 525           | 15 982           | 12 116           |
| <b>Sum frie disponible inntekter</b>            |      | <b>995 364</b> | <b>1 010 438</b> | <b>1 052 245</b> | <b>1 058 112</b> | <b>1 067 032</b> | <b>1 075 779</b> |
| <u>Finansinntekter og finansutgifter</u>        |      |                |                  |                  |                  |                  |                  |
| Renteinntekter og utbytte                       | 2    | 15 485         | 8 682            | 7 045            | 10 045           | 10 045           | 10 045           |
| Gevinst finansielle instrumenter (omløpsmidler) |      | 3 118          | 2 000            | 2 200            | 2 200            | 2 200            | 2 200            |
| Renteutgifter                                   |      | 31 595         | 30 770           | 33 060           | 34 508           | 35 745           | 37 295           |
| Tap finansielle instrumenter                    |      | 0              | 0                | 0                | 0                | 0                | 0                |
| Avdrag på investeringslån                       |      | 53 898         | 56 098           | 58 698           | 60 998           | 63 874           | 66 634           |
| <b>Netto finansutgifter</b>                     |      | <b>-66 890</b> | <b>-76 186</b>   | <b>-82 513</b>   | <b>-83 261</b>   | <b>-87 374</b>   | <b>-91 684</b>   |
| <u>Avsetninger og bruk av avsetninger</u>       |      |                |                  |                  |                  |                  |                  |
| Til dekning av tidl års regnsk.messig merf      | 3    | 0              | 0                | 0                | 0                | 0                | 0                |
| Til ubundne avsetninger                         |      | 5 000          | 30 429           | 0                | 0                | 0                | 0                |
| Til bundne avsetninger                          |      | 31             | 0                | 0                | 0                | 0                | 0                |
| Bruk av tidligere års overskudd                 |      | 0              | 22 711           | 0                | 0                | 0                | 0                |
| Bruk av ubundne avsetninger                     |      | 0              | 5 000            | 3 725            | 4 925            | 3 675            | 0                |
| Bruk av bundne avsetninger                      |      | 0              | 0                | 0                | 0                | 0                | 0                |
| <b>Netto avsetninger</b>                        |      | <b>-5 031</b>  | <b>-2 718</b>    | <b>3 725</b>     | <b>4 925</b>     | <b>3 675</b>     | <b>0</b>         |
| Til finansiering av investeringer               |      | 3 038          | 3 400            | 3 600            | 3 600            | 3 600            | 3 600            |
| <b>Til fordeling drift</b>                      |      | <b>920 405</b> | <b>928 134</b>   | <b>969 857</b>   | <b>976 176</b>   | <b>979 733</b>   | <b>980 495</b>   |
| <b>Fordelt til drift</b>                        |      | <b>897 935</b> | <b>928 134</b>   | <b>969 857</b>   | <b>976 176</b>   | <b>979 733</b>   | <b>980 495</b>   |
| <b>Merforbruk/ mindreforbruk</b>                |      | <b>0</b>       | <b>0</b>         | <b>0</b>         | <b>0</b>         | <b>0</b>         | <b>0</b>         |
| <b>Driftsbudsjett - skjema 1B</b>               |      |                |                  |                  |                  |                  |                  |
|                                                 |      | Regnskap       | Justert          | Forslag          | Forslag          | Forslag          | Forslag          |
| Tekst (alle beløp i tusen kr.)                  | Note | 2017           | budsjett         | budsjett         | budsjett         | budsjett         | budsjett         |
| Fordelt til drift pr seksjon:                   |      |                |                  |                  |                  |                  |                  |
| 10 Rådmann, politisk og fellesområdet           |      | 4 105          | -4 499           | -4 659           | -5 634           | -4 634           | -5 634           |
| 16 Økonomi, innkjøp og eierskap                 |      | 6 888          | 7 400            | 10 642           | 11 097           | 11 082           | 9 775            |
| 11 Service og fellestjenester                   |      | 34 296         | 36 227           | 38 532           | 39 569           | 39 514           | 36 997           |
| 12 Samfunnsutvikling                            |      | 47 499         | 47 110           | 47 106           | 47 392           | 48 214           | 49 082           |
| 23 Samfunnsutvikling - Vann og avløp            |      | 0              | 0                | 0                | 0                | 0                | 0                |
| 20 Teknisk                                      |      | 52 265         | 54 800           | 55 734           | 56 234           | 56 734           | 57 234           |
| 30 Oppvekst                                     |      | 391 827        | 404 412          | 417 616          | 418 655          | 415 242          | 416 437          |
| 35 Kultur og livskraft                          |      | 27 185         | 28 222           | 30 199           | 29 801           | 29 758           | 29 666           |
| 50 Helse og omsorg                              |      | 333 870        | 354 462          | 374 686          | 379 062          | 383 823          | 386 938          |
| <b>Sum drift på ansvar</b>                      |      | <b>897 935</b> | <b>928 134</b>   | <b>969 857</b>   | <b>976 176</b>   | <b>979 733</b>   | <b>980 495</b>   |

Kolonnen *Justert budsjett 2018* inneholder budsjettendringer vedtatt til og med kommunestyremøte 19. september 2018.

De enkelte postene/linjene i driftsbudsjettet kommenteres etter presentasjonen av de obligatoriske notene.

**Note 1 - Skatt, rammetilskudd og andre generelle statstilskudd**

|                                | Regnskap<br>2017 | Budsjett<br>2018 | Budsjett<br>2019 | Budsjett<br>2020 | Budsjett<br>2021 | Budsjett<br>2022 |
|--------------------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|
| Skatteinntekter                | 512 100          | 518 022          | 538 766          | 545 231          | 551 774          | 558 395          |
| Rammetilskudd                  | 446 363          | 457 865          | 487 506          | 493 356          | 499 276          | 505 268          |
| Inntekstutjevning              | 18 635           | 21 852           | 22 141           | 22 407           | 22 676           | 22 948           |
| Sum skatt og rammetilskudd     | 958 463          | 975 887          | 1 026 272        | 1 038 587        | 1 051 050        | 1 063 663        |
| Andre generelle statstilskudd: |                  |                  |                  |                  |                  |                  |
| Kompensasjon reform 97         | 367              | 500              |                  |                  |                  |                  |
| Kompensasjon omsorgsboliger    | 3 084            | 3 236            | 3 149            | 3 111            | 3 072            | 3 034            |
| Rentekompensasjon skolebygg    | 648              | 815              | 674              | 600              | 525              | 451              |
| Flyktningetilskudd             | 32 802           | 30 000           | 22 150           | 26 930           | 27 880           | 28 047           |
| Sum generelle statstilskudd    | 36 901           | 34 551           | 25 973           | 31 310           | 32 092           | 32 092           |
| Sum frie disponible inntekter  | 995 364          | 1 010 438        | 1 052 245        | 1 013 664        | 1 063 156        | 1 114 286        |

**Note 2 - Renteinntekter og utbytte**

|                                      | Regnskap<br>2017 | Budsjett<br>2018 | Budsjett<br>2019 | Budsjett<br>2020 | Budsjett<br>2021 | Budsjett<br>2022 |
|--------------------------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|
| Ordinære renteinntekter              | 7 281            | 5 340            | 3 250            | 3 250            | 3 250            | 3 250            |
| Inntekter konsesjonskraft            | 286              | 200              | 200              | 200              | 200              | 200              |
| Aktiv forvaltning renter/verdiøkning | 3 118            | 2 000            | 2 200            | 2 200            | 2 200            | 2 200            |
| Utbytte                              | 6 500            | 1 500            | 2 000            | 5 000            | 5 000            | 5 000            |
| Renteinntekter Startlån              | 1 418            | 1 642            | 1 595            | 1 595            | 1 595            | 1 595            |
| Sum renteinntekter og utbytte        | 18 603           | 10 682           | 9 245            | 12 245           | 12 245           | 12 245           |

**Note 3 - Bundne avsetninger**

|                                | Regnskap<br>2017 | Budsjett<br>2018 | Budsjett<br>2019 | Budsjett<br>2020 | Budsjett<br>2021 | Budsjett<br>2022 |
|--------------------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|
| Til bundne avsetninger:        |                  |                  |                  |                  |                  |                  |
| Renteinntekter driftsfond VA   | 0                | 0                | 0                | 0                | 0                | 0                |
| VA fond                        | 0                | 0                | 0                | 0                | 0                | 0                |
| Avsetning div. fond            | 31               | 0                | 0                | 0                | 0                | 0                |
| Sum til bundne avsetninger     | 31               | 0                | 0                | 0                | 0                | 0                |
| Bruk av bundne avsetninger:    |                  |                  |                  |                  |                  |                  |
| Renteutgifter driftsfond VA    | 0                | 0                | 0                | 0                | 0                | 0                |
| VA fond                        | 0                | 0                | 0                | 0                | 0                | 0                |
| Bruk av div. fond              | 0                | 0                | 0                | 0                | 0                | 0                |
| Sum bruk av bundne avsetninger | 0                | 0                | 0                | 0                | 0                | 0                |

**4.3.1. Frie disponible inntekter****Skatt og rammetilskudd**

Sum skatt og rammetilskudd for kommunen er beregnet til 1026,3 mill.kr og av dette er 487,5 mill.kr rammetilskudd inkludert inntekstutjevning på 22,1 mill.kr. Anslaget på skatteinntektene er 538,8 mill.kr. Kommunal skattøre er i statsbudsjettet foreslått redusert fra 11,8 % til 11,55 %.

Veksten i skatteanslaget er på 4 % sammenlignet med budsjett 2018. I statsbudsjettet for 2019 er skatteanslaget for 2018 oppjustert og sammenlignet med prognose er det forutsatt en vekst på 2,5 %.

Inntektsutjevningen er budsjettert med 22,1 mill. kr i 2019. Pr. september 2018 har Øvre Eiker kommune skatteinntekter på 90,5 % av landsgjennomsnittet og på 95 % etter inntektsutjevning.

Kostnadsindeksen for Øvre Eiker kommune er beregnet til 98,4 % i 2019. Dette betyr at inntektene er 3,4 % lavere enn det regjeringen beregner som kostnadsbehovet.

I realiteten betyr dette at det forventes at Øvre Eiker kommune skal levere tjenester til sine innbyggere med samme kvalitet og omfang som kommuner med et høyere inntektsnivå.

|                                               | Ø.Eiker<br>2015 | Ø.Eiker<br>2016 | Ø.Eiker<br>2017 | Gruppe 7<br>2017 | Landet<br>2017 |
|-----------------------------------------------|-----------------|-----------------|-----------------|------------------|----------------|
| Brutto driftsinntekter i kroner per innbygger | 65 187          | 67 104          | 69 658          | 73 230           | 84 111         |
| Frie inntekter i kroner per innbygger         | 47 351          | 48 834          | 50 643          | 50 737           | 53 619         |

Kostratallene over viser at Øvre Eiker ligger under kommunegruppe 7 og landet når det gjelder brutto driftsinntekter pr. innbygger.

Kommuner med skatteinntekter under landsgjennomsnittet kommer også ofte dårlig ut når det beregnes frie inntekter pr innbygger. Det er krevende fordi innbyggerne i Øvre Eiker har de samme rettigheter og krav på tjenester som innbyggere i kommuner med høyere inntekter.

|                                              | Ø.Eiker<br>2015 | Ø.Eiker<br>2016 | Ø.Eiker<br>2017 | Gruppe 7<br>2017 | Landet<br>2017 |
|----------------------------------------------|-----------------|-----------------|-----------------|------------------|----------------|
| Brutto driftsutgifter i kroner per innbygger | 64 040          | 65 314          | 67 326          | 71 364           | 81 622         |
| Netto driftsutgifter i kroner per innbygger  | 47 481          | 48 778          | 50 249          | 52 129           | 57 146         |

Brutto driftsutgifter er samlede driftsutgifter inkl. avskrivninger. Netto driftsutgifter er brutto driftsutgifter med fradrag av øremerkede tilskudd og andre direkte inntekter. Det vil si at netto driftsutgifter er det som skal dekkes av de frie inntektene.

#### Andre generelle statstilskudd

Posten omfatter kompensasjonsordninger for skole og omsorg og integreringstilskudd. Kompensasjonsordning for omsorg er lagt inn med 3,14 mill.kr og for skole med 0,67 mill.kr. Kompensasjonsordningene er avhengig av rentenivået i markedet og Husbanken. I rådmannens forslag er det lagt inn et forventet statstilskudd, integreringstilskudd for flyktninger på ca. 22,5 mill.kr. Tilskuddet er 7,5 mill.kr lavere enn budsjettet for 2018. Anmodning om bosetting av flyktninger kommer ikke før i desember fra IMDI, men det er et synkende behov for bosetting. Det er et usikkerhetsmoment knyttet til antall flyktninger som kommer som følge av familiegjenforeninger. Det er tatt høyde for kjente familiegjenforeninger i 2018, mens endringer som følge av bosettinger i 4. kvartal 2018 og i 2019 må behandles i tertialmeldingene.

### 4.3.2. Finansinntekter og finansutgifter

#### Renteinntekter og utbytte

Midler til likviditetsformål er budsjettert med en avkastning på gjennomsnittlig 0,65 % og utgjør 0,6 mill.kr.

Utlån til Eiendomsutvikling AS (EEU) på 50,6 mill.kr ligger inne med 2,15 % rente og er budsjettert med 1,1 mill.kr.

Renteinntekter på lån til Eiker

Omsorgsbygg AS, vedtatt 19.2.2014 i PS 13/14, er beregnet til ca. 1,6 mill.kr.

| Driftsbudsjett - skjema 1A               |                | Justert        | Forslag        |
|------------------------------------------|----------------|----------------|----------------|
|                                          | Regnskap       | budsjett       | budsjett       |
| Tekst (alle beløp i tusen kr.)           | 2017           | 2018           | 2019           |
| <u>Finansinntekter og finansutgifter</u> |                |                |                |
| Renteinntekter og utbytte                | 15 485         | 8 682          | 7 045          |
| Gevinst finansielle instrumenter         | 3 118          | 2 000          | 2 200          |
| Renteutgifter                            | 31 595         | 30 770         | 33 060         |
| Tap finansielle instrumenter             | 0              | 0              | 0              |
| Avdrag på investeringslån                | 53 898         | 56 098         | 58 698         |
| <b>Netto finansutgifter</b>              | <b>-66 890</b> | <b>-76 186</b> | <b>-82 513</b> |

Langsiktige plasseringer er under "aktiv forvaltning". Pengemarkedsfond og obligasjoner har en forventet avkastning på 1,9 mill.kr (2,2 %). Aksjeandelen av porteføljen har en forventet avkastning på 0,3 mill.kr (4 %). Pengemarkedsfond og obligasjoner utgjør pr september 2018 ca. 91 % og aksjeandelen ca. 9 % av porteføljen.

Utbytte fra Øvre Eiker energi AS er budsjettert med 2 mill.kr i 2019.

#### Renteutgifter

For å ivareta Finansreglementets krav om at 1/3 av låneporteføljen knyttet til investeringer skal ha fast rente, er det inngått følgende rentebytteavtaler:

| Varighet              | Beløp (mill.kr) | Gjennomsnittlig rente for alle avtalene |
|-----------------------|-----------------|-----------------------------------------|
| 23.4.2007 – 22.4.2022 | 100             | 3,87 %                                  |
| 19.1.2009 – 20.1.2019 | 60              |                                         |
| 2.12.2013 – 3.12.2018 | 100             |                                         |

Som ovenstående tabell viser, vil en av rentebytteavtalene avsluttes i løpet av 2018 og en tidlig i 2019. I tillegg har låneopptaket i 2014 10 års fastrente. De resterende lån er knyttet til flytende rente (hovedsakelig 3 mnd. Nibor) og er budsjettert med en gjennomsnittsrente på ca. 2 %. Det er lagt til grunn at låneopptaket i 2019 skjer midtveis i året. De siste årene har andelen av låneopptaket med fastrente ligget over finansreglementets minimumskrav. Rentetilknytningen vurderes ved nytt låneopptak i 2018, gjennomføres etter behandling av 2.tertial. Det vurderes også i forbindelse med dette å binde renten på større del av eksisterende portefølje.

#### Avdrag

Kommunestyret vedtok 13.12.2017 i PS 165/17 «Økonomiplan 2018-2021 med satsingsområder, mål og tiltak for 2018» en revidert handlingsregel for avdragsvolum.

Avdrag belastes driftsregnskapet med beløp lik avskrivninger med fradrag av avskrivninger knyttet til ikke lånefinansierte anleggsmidler. Fradrag beregnes fra første året anleggsmiddelet avskrives og kun dersom avskrivningen utgjør 1 mill.kr eller mer i årlig avskrivning.

Tall i 1000 kr

|                                           | Aktivert<br>verdi | Avskrivnings-<br>tid | 2018          | 2019          | 2020          | 2021          | 2022          |
|-------------------------------------------|-------------------|----------------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
| Beregnde avskrivninger                    |                   |                      | 59 098        | 61 698        | 64 258        | 67 354        | 70 214        |
| <b>Ikke lånefinansierte anleggsmidler</b> |                   |                      |               |               |               |               |               |
| 2016 - infrastrukturprosjekt              | 120 000           | 40 år                | -3 000        | -3 000        | -3 000        | -3 000        | -3 000        |
| <b>Beregnete avdrag</b>                   |                   |                      | <b>56 098</b> | <b>58 698</b> | <b>61 258</b> | <b>64 354</b> | <b>67 214</b> |

### 4.3.3. Netto avsetninger til fond

#### Avsetning og bruk av fond

Det foreslås bruk av fond med 3,65 mill. kr i 2019. Dette gjelder "Prosjekt eierskap", "Prosjekt sykefravær" og bemanningsnorm barnehager. De to første prosjektene finansieres i 3 år, mens bemanningsnorm barnehager er forutsatt finansiert i 2019 og 2020. Fra 2021 må bemanningsnorm barnehager innarbeides i det ordinære driftsbudsjettet.

### 4.3.4. Til finansiering av investeringer

Det vil årlig være behov for egenkapitalinnskudd til KLP. Disse innskuddene kan ikke lånefinansieres og når investeringsfondene nærmest er oppbrukt, bør driftsregnskapet bære denne kostnaden. For 2019 budsjetteres det med 3,6 mill. kr i overføring fra drift til investering. Dette er en økning med 0,2 mill. kr fra 2018.

### 4.3.5. Fordelt til drift

Beløpet som fremkommer i linjen *Til fordeling drift* er netto inntekter fra budsjettskjema 1A. Linjen *Fordelt til drift* er summen av rammene som er tildelt seksjonene.

Rådmannen har fordelt alle tilgjengelige midler til seksjonene. Det er ikke lagt inn noen generelle kutt i budsjettet, men når alle tilgjengelige midler er fordelt vil det si at det ikke er noen form for reserver til å håndtere uforutsette utgifter eller til å håndtere eventuelt lavere skatteinntang. Et budsjett hvor alle tilgjengelige midler fordeles er veldig sårbart og gir ikke det nødvendige handlingsrommet alltid til å foreta de langsiktige gode løsningene.

### 4.3.6. Økonomisk handlingsrom og fylkesmannens anbefalinger

Økonomisk handlingsrom kan vurderes ut fra 3 kriterier som omtales i fylkesmannens anbefalinger.

Kommuner med begrenset økonomisk handlingsrom kjennetegnes ved at de har:

- Korrigert netto lånegjeld på over 75 % av inntektene
- Netto driftsresultat etter avsetning og bruk til bundne fond på under 1 % av inntektene
- Disposisjonsfond hensyntatt regnskapsmessig mer-/mindreforbruk på under 5 % av inntektene

|                                                      | Ø.Eiker<br>2015 | Ø.Eiker<br>2016 | Ø.Eiker<br>2017 | Gruppe 7<br>2017 | Landet<br>2017 |
|------------------------------------------------------|-----------------|-----------------|-----------------|------------------|----------------|
| Langsiktig gjeld i prosent av brutto driftsinntekter | 209             | 209             | 203             | 214              | 216            |
| Netto lånegjeld i prosent av brutto driftsinntekter  | 84,4            | 85,3            | 80,0            | 93,3             | 84,5           |
| Netto lånegjeld i kroner per innbygger               | 55 019          | 57 216          | 55 693          | 68 302           | 71 107         |
| Disposisjonsfond i % av brutto driftsinntekter       | 6,4             | 6,7             | 6,5             | 12,5             | 9,9            |

Kommentar til tabellen over sett mot tidligere år: På grunn av overgangen til nytt produksjonssystem i KOSTRA, og derav litt forskjell i utregningsmetoden av regnskapstall, kan enkelte regnskapsbegrep vise ulike tall i tabellene på ny struktur i forhold til tallene i gammel struktur for årene 2015 og 2016. Ulikheter kan skyldes at det var feil definisjon i gammel løsning som nå er rettet, samtidig som det kan forekomme feil i tall i de nye tabellene som SSB ikke har oppdaget.

Kommunesektoren har de siste årene hatt gode driftsresultater, men mye av årsaken til dette er at skatteveksten har vært ekstraordinær god og det har over tid vært unaturlig lave rentenivåer.

Regjeringen varsler i statsbudsjettet at skatteveksten er avtagende, samtidig som en gradvis normalisering av rentenivået vil sette kommuneøkonomien under et stadig sterkere press. Anbefalingene om netto driftsresultat for kommunesektoren på 1,75% indikerer at Øvre Eiker kommune burde hatt et resultat i størrelsesorden 20-25 mill. kr. I løpet av økonomiplanperioden bør det være en målsetting å nærme seg dette slik at det frigjøres midler til nødvendig egenfinansiering av investeringer i årene som fremover. Å basere seg på kun låneopptak som finansieringskilde for investeringer vil over tid føre til at nødvendige investeringer ikke kan foretas.

## 4.4. Driftsbudsjettet i økonomiplanperioden 2019-2022

### 4.4.1. Utvikling frie inntekter

Budsjettet er bindende for 2019, men kun retningsgivende for årene 2020-2022.

| Driftsbudsjett - skjema 1A           | Regnskap       | Justert<br>budsjett | Forslag<br>budsjett | Forslag<br>budsjett | Forslag<br>budsjett | Forslag<br>budsjett |
|--------------------------------------|----------------|---------------------|---------------------|---------------------|---------------------|---------------------|
| Tekst (alle beløp i tusen kr.)       | 2017           | 2018                | 2019                | 2020                | 2021                | 2022                |
| Skatt på formue og inntekt           | 512 100        | 518 022             | 538 766             | 545 231             | 551 774             | 558 395             |
| Rammetilskudd fra staten             | 446 363        | 457 865             | 487 506             | 493 356             | 499 276             | 505 268             |
| Andre generelle statstilskudd        | 36 901         | 34 551              | 25 973              | 19 525              | 15 982              | 12 116              |
| <b>Sum frie disponible inntekter</b> | <b>995 364</b> | <b>1 010 438</b>    | <b>1 052 245</b>    | <b>1 058 112</b>    | <b>1 067 032</b>    | <b>1 075 779</b>    |

Oversikten over frie inntekter er i 2019-kroner slik at årene i økonomiplanperioden er sammenlignbare. For perioden 2020-2022 er det lagt inn en årlig vekst på 1,2 %, tilsvarende forventet befolkningsvekst i perioden.

Det er lagt til grunn at det ikke blir en reell vekst i de frie inntektene i 4-årsperioden og det betyr at veksten i frie inntekter viser handlingsrommet for kommunen.

Budsjettene vil årlig i tillegg justeres i henhold til pris- og lønnsvekst.

Reduksjonen i andre generelle statstilskudd synliggjør noe av utfordringen som kommunen

står overfor. I årene 2015, 2016 og 2017 ble det tatt imot og bosatt et relativt stort antall flyktninger, men behovet for nye bosettinger er synkende og reduksjonen i inntekter gjenspeiler dette. Samtidig som inntektene faller er det helt nødvendig at utgiftene reduseres tilsvarende.

#### 4.4.2. Renteutvikling

| Driftsbudsjett - skjema 1A               | Regnskap       | Justert budsjett | Forslag budsjett | Forslag budsjett | Forslag budsjett | Forslag budsjett |
|------------------------------------------|----------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|
| Tekst (alle beløp i tusen kr.)           | 2017           | 2018             | 2019             | 2020             | 2021             | 2022             |
| <b>Finansinntekter og finansutgifter</b> |                |                  |                  |                  |                  |                  |
| Renteinntekter og utbytte                | 15 485         | 8 682            | 7 045            | 10 045           | 10 045           | 10 045           |
| Gevinst finansielle instrumenter         | 3 118          | 2 000            | 2 200            | 2 200            | 2 200            | 2 200            |
| Renteutgifter                            | 31 595         | 30 770           | 33 060           | 34 508           | 35 745           | 37 295           |
| Tap finansielle instrumenter             | 0              | 0                | 0                | 0                | 0                | 0                |
| Avdrag på investeringslån                | 53 898         | 56 098           | 58 698           | 60 998           | 63 874           | 66 634           |
| <b>Netto finansutgifter</b>              | <b>-66 890</b> | <b>-76 186</b>   | <b>-82 513</b>   | <b>-83 261</b>   | <b>-87 374</b>   | <b>-91 684</b>   |

Rente- og avdragsvolumet i perioden avhenger av finansmarkedet og investeringsnivået.

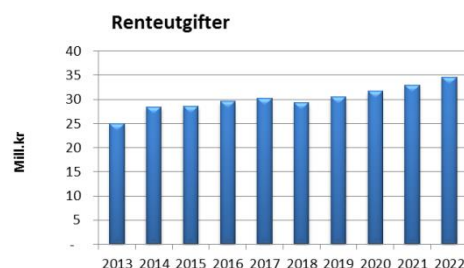
Gjeldsutviklingen kommenteres under investeringsregnskapet i kapittel 5.2 og 5.3.

Det er vanskelig å fremskrive forventet renteutvikling. Rådmann bygger sine vurderinger på analyser utarbeidet av finansanalytikere og det er forventning om noen rentehevinger fremover. Rentenivå for 2019 er kommentert under kapittel 4.3.2.

I langtidsbudsjettet (2020-2022) kan det forventes noe høyere nivåer på markedsrentene, men her vil rentebytteavtalene stabilisere rentebelastningen for låneporteføljen. Det vil i løpet av høst 2018 også vurderes å binde en større andel av porteføljen i fastrente for å unngå store effekter av eventuelle rentepøkninger. Rådmannen har tatt utgangspunkt i en gjennomsnittlig rente i perioden på 2,6 %. Med utgangspunkt i beregnet totallån i 2022, vil 1 % økning i rentene utgjøre ca. 12 mill.kr.

Grafene nedenfor viser hvilke utfordringer økningen i lånegjelden med et gjennomsnittlig rentenivå på 2,6 % vil gi i driften.

Årlige renteutgifter (her fratrullet renteinntekter Startlån) øker fra 29,3 mill.kr i 2018 til 34,7 mill.kr i 2022. Det vil si en økning i perioden på 5,4 mill.kr.



Netto årlige rente og avdragsutgifter øker fra 85,4 mill.kr i 2018 til 101,9 mill.kr i 2022. Det vil si en samlet økning i perioden på 16,5 mill.kr eller 19,3 %.

#### 4.4.3. Utvikling i driftsvolum i økonomiplanperioden 2020-2022

Økonomiplanperioden er fremstilt i 2019-kroner, noe som gjør alle årene sammenlignbare. Det har over noen år vært en sterk vekst i befolkningen, samtidig som det er store demografiske endringer. Dette gir utfordringer i form av å klare å endre budsjettfordelingen i samme takt som de demografiske endringene tilsier.

- Sterk befolkningsvekst gir økte skatteinntekter og økte rammeoverføringer fra staten. Det gir noen utfordringer i form av behov for volumøkninger og investeringer, men er også en god mulighet til å få et nødvendig økonomisk handlingsrom. Det er enklere å bremse en kostnadsvekst, fremfor å kutte i tjenester og redusere kostnader.
- Kommunens investeringsbehov i skoler og barnehager vil etter hvert øke utgiftene til renter og avdrag, men kun lånefinansierte investeringer er en beskrankning i så måte.
- I noen tjenester vil befolkningsveksten føre til økende ressursbehov, men der hvor kapasitetsutnyttelsen ikke er optimal vil det være svært viktig at det ikke automatisk fører til en kostnadsøkning.
- I økonomiplanperioden er det Seksjon Oppvekst og Seksjon Helse og omsorg som tilføres midler for å håndtere den demografiske utviklingen.
- Antall eldre øker i perioden og arbeidet med å etablere nye tiltak for å utsette og redusere behovet for sykehjemsplasser er både nødvendig og ønskelig.
- I økonomiplanperioden er det medregnet at Øvre Eiker kommune hvert år skal motta veksttilskudd. I statsbudsjett for 2019 er grensen for å motta veksttilskudd satt til 1,2 %.
- I årene fremover må hele kommuneorganisasjonen klare å synliggjøre gevinster gjennom bruken av velferdsteknologi og økende digitalisering. Gevinster må synliggjøres og prioriteres.
- Kommunesektoren generelt og særlig helse- og omsorgssektoren står overfor en rekrutteringsutfordring i fremtiden. Et sykefravær som ligger mellom 9 og 10% er for høyt og det ligger en stor arbeidskraftreserve i å få ned fraværet, i tillegg til at det vil være en betydelig kvalitetsheving i tjenestene som ytes.
- En utfordring for kommunene i årene fremover er utsiktene til et høyere rentenivå. For kommuner, som Øvre Eiker, med stort sett lånefinansierte investeringer vil dette føre til at en større andel av driftsinntektene går til å dekke renter og avdrag.
- Pensjonsutgiftene er et annet element som spiser en stadig større andel av driftsinntektene. Men innføring av ny offentlig tjenestepensjon fra 2020 forventes det at kostnadene vil øke ytterligere.

For kommunesektoren vil det de neste årene være tvingende nødvendig med effektivisering, omstilling og fornying for å kunne yte gode tjenester til innbyggerne.

#### 4.4.4. Sammenligninger og nøkkeltall

Kommunebarometeret rangerer kommunen ut fra ulike kriterier. I barometeret som ble utgitt i 2018 fremkommer følgende hovedtall:

| Plasseringer totalt 2010-2018          |      |      |      |      |      |      |      |      |      |
|----------------------------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| År                                     | 2010 | 2011 | 2012 | 2013 | 2014 | 2015 | 2016 | 2017 | 2018 |
| Totaltabellen - justert for økonomiske | 198  | 195  | 226  | 249  | 241  | 200  | 128  | 141  | 151  |
| Rangering inntektsnivå                 | 408  | 408  | 411  | 411  | 411  | 415  | 413  | 426  | 417  |

Årene fra 2010 til 2016 er i denne tabellen korrigert for endringer i barometerets nøkkeltall og vekting, slik at tallene er sammenlignbare.

Totalplasseringen for Øvre Eiker kommune synes god når en tar hensyn til inntektsnivået.

Slik oppsummerer kommunebarometeret Øvre Eiker kommune (utdrag):

- Nøkkeltallene er klart bedre enn hva de økonomiske forutsetninger skulle tilsi.
- Kommunen er helt i toppsjiktet innen enhetskostnader.
- Kommunen er inne på Topp 100-lista innen miljø og ressurser.
- I barnevernet er statistikken for saksbehandling god.
- Kommunen har lavere bemanning i barnehagene enn de fleste andre kommuner.
- Kostnadsnivået er lavt, særlig innen grunnskole, pleie og omsorg og administrasjon.

Kommunebarometeret er beskrevet i kapittel 6.3.5.

Fremtidsbarometeret er en videreutvikling av Kommunebarometeret som benytter ulike nøkkeltall til framskriving av utviklingen.

#### Fra Fremtidsbarometeret om Øvre Eiker kommune ved utgangen av 2021:

**Folketallet** skal vokse mer enn i normal-kommunen. Kommunen er blant de 50 i landet som vokser rakest, ifølge prognosene. Noe som i teorien vil ha en positiv effekt på rammetilskuddet.

Antall småbarn under skolealder er forventet å falle i likhet med resten av landet.

Antallet **elever** vokser raskere enn i normal-kommunen de neste årene.

Det er ventet en litt større økning i antallet **gamle** over 80 år enn resten av landet.

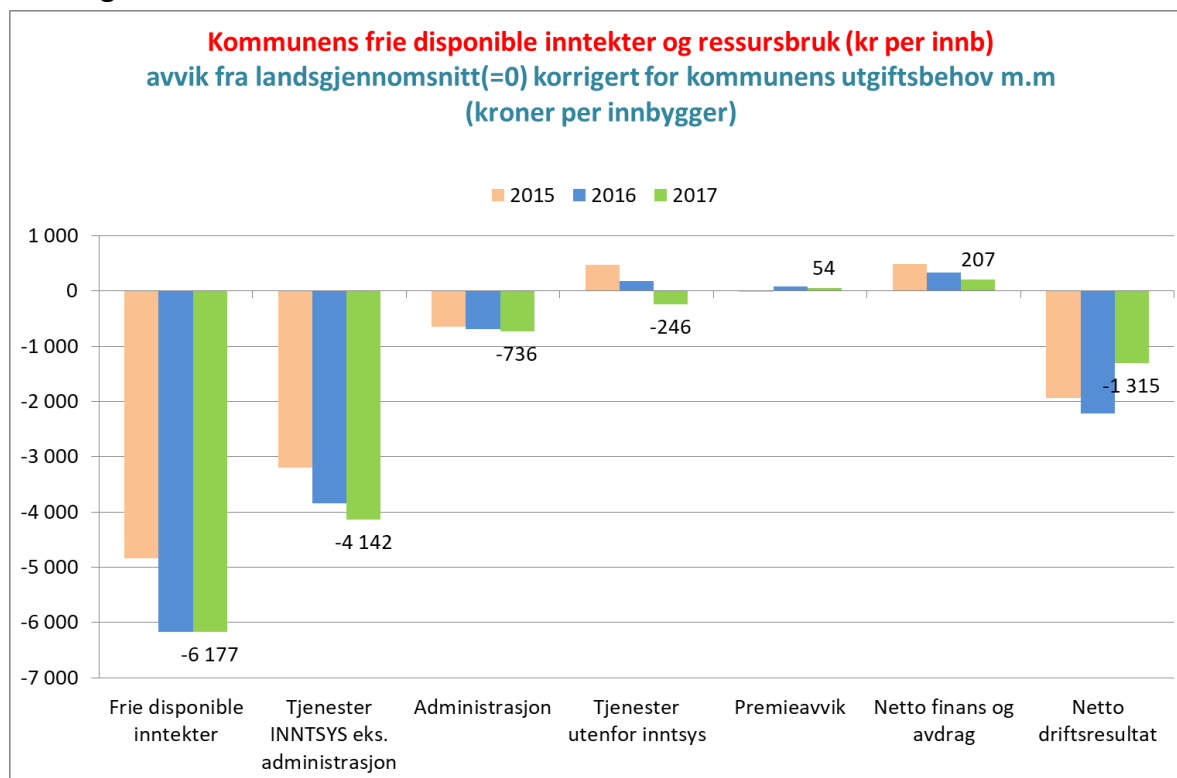
Driftsmarginen er det viktigste økonomiske nøkkeltallet. Kommunal rapport korrigerer for avsetning til bundne fond og pensjon. I 2018 var korrigert netto driftsresultat 3,5 % nasjonalt. I Øvre Eiker var resultatet i fjor på 2,8 %.

**Disposisjonsfondet** forventer vi kommer til å være middels stort ved utgangen av økonomiplanperioden, målt mot resten av Kommune-Norge. Det er en rimelig sjanse for at kommunen vil ha en viss buffer i regnskapet.

**Kostnadsnivået** innen de viktigste sektorene, justert for utgiftsbehovet, er svært lavt. Det gir et økonomisk handlingsrom andre ikke har.

Beregningene av **korrigert inntektsnivå** viser at **Øvre Eiker** er blant de kommunene i landet med lavest disponibel inntekt. Kommunen må dermed drive mer effektivt enn andre for å ha råd til et like omfattende tilbud som i normalkommunen.

## Utviklingen i Øvre Eiker kommune i årene 2015-2017

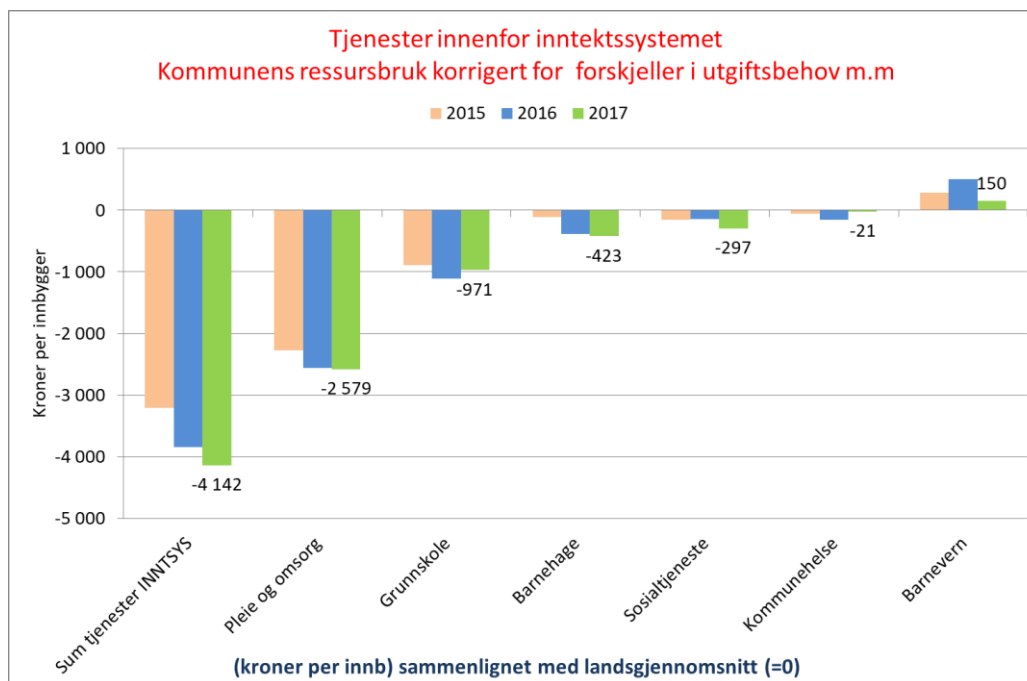


*Tjenester innenfor inntektssystemet er: Pleie og omsorg, grunnskole, barnehage, sosialtjeneste, kommunehelse, barnevern, administrasjon/miljø og landbruk.*

*Tjenester utenfor inntektssystemet er: Fellesutgifter, vann/avløp/renovasjon, fysisk planlegging, kulturminner etc, kultur, kirke, samferdsel, formålsbygg, bolig, næring, brann- og ulykkesvern, interkommunalt samarbeid, tjenester utenfor ordinært kommunalt ansvar.*

Øvre Eiker bruker litt mer penger på premieavvik, netto finans og avdrag eller har lavere finansinntekter/utbytter enn landsgjennomsnittet.

Fremstillingene ovenfor synliggjør at Øvre Eiker kommune driver effektivt både når det gjelder de store tjenestene og på den administrative siden. Det betyr at mye av effektivitetsgevinstene er tatt ut. Imidlertid er det alltid mulighet for å effektivisere og innrette tjenestene på andre måter, for eksempel ved digitalisering, interkommunalt samarbeid, god ledelse og strammere styring.



Denne fremstillingen viser at bare barnevern drives dyrere pr innbygger enn kommunens beregnede utgiftsbehov skulle tilsi, men trenden innen barnevern er positiv. Tallene viser også at det er pleie og omsorg som benytter forholdsvis minst pr innbygger. Det kan være flere årsaker til at det blir slike forskjeller, blant annet kan skolestruktur bidra til mer eller mindre kostbare tjenester. På pleie og omsorg kan det bety at enkelte målgrupper ikke får dekket beregnet hjelpebehov eller at alle tjenester er levert mer effektivt, med mindre volum eller lignende enn gjennomsnittet. For å få helt riktige svar på dette må tallfremstillingene sammenholdes med tjenestedata. Slike analyser er utført på 2015-tall og konklusjonen er at rådmann ønsker en jevnere profil på ressursbruken i forhold til beregnet utgiftsbehov. Samtidig må det presiseres at alle tjenestene må ligge under det statlige beregnede utgiftsnivået på grunn av kommunens lave inntektsnivå.

Rådmann mener likevel at kommunen er ved et veiskille hvor ordtaket “det er dyrt å være fattig” føles gyldig i mange sammenhenger. Utviklings- og endringsarbeid for å oppnå fremtidige bedre og mindre kostnadskrevende løsninger medfører økte kostnader i en periode. Disse “pukkelkostnadene” er uunngåelige ved større omstillinger.

#### **4.4.5. Hvilke muligheter har Øvre Eiker kommune for å øke det økonomiske handlingsrommet?**

For å møte det fremtidige investeringsbehovet og kunne gi kommunens innbyggere tjenester av god kvalitet er det behov for å øke den økonomiske handlefriheten. Det er to hovedstrategier og det er å øke inntektene eller å redusere kostnadene. I en slik

sammenheng er det viktig å være seg bevisst de kortsiktige tiltakene og det som er av mer langsiktig karakter. De kortsiktige tiltakene er ikke så vanskelige å få gjennomført, men vil ofte føre til økende utgifter på sikt. De mer langsiktige tiltakene med en gradvis dreining av tjenesteproduksjonen vil være mer krevende, men allikevel mer bærekraftig på lengre sikt. Dette handler i stor grad om å følge opp de allerede vedtatte strategiene og krever både politisk og administrativ tålmodighet, vilje og evne.

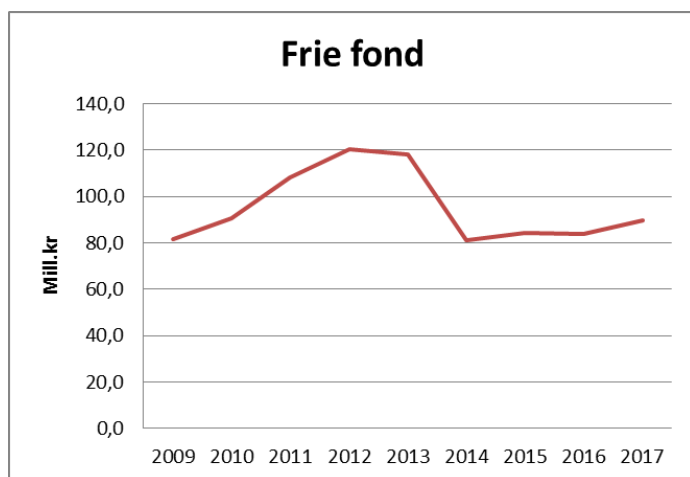
- ✓ Satse på kompetanseheving og utvikling av ansatte for å styrke kvaliteten og redusere behovet for vekst i antall ansatte i takt med befolkningsveksten.
- ✓ Kostnadsvekst lavere enn inntektsveksten. Flere innbyggere kan gjøre at produktiviteten bedres i små fagmiljøer.
- ✓ Redusere kvalitet og/eller omfang av det tjenestetilbudet som gis.
- ✓ Enda tyngre satsning på forebyggende tjenester.
- ✓ Se på samarbeid med andre der det er hensiktsmessig. Samtidig er det viktig å ta hensyn til at stor grad av interkommunale samarbeid vil splitte opp fagmiljøer og gi mindre direkte tilgang til tjenesten og ikke minst er det en fare for at man mister muligheten til å styre tjenesteutviklingen i så stor grad som når det er i basisorganisasjonen.
- ✓ Investere på en slik måte at det på sikt gir lavere driftsutgifter.
- ✓ Synliggjøre gevinster og ta de ut av budsjettet. I stor grad settes de i dag inn i ny aktivitet.
- ✓ Arealeffektivisering.
- ✓ Fortsette arbeidet med digitalisering og automatisering.
- ✓ Brukerbetaling der hvor dette er mulig.
- ✓ I ennå større grad være en tilrettelegger for at frivillige lag og organisasjoner bidrar i det å skape et godt samfunn å bo og leve i.
- ✓ Innføring av eiendomsskatt er vel det enkelttiltaket som på kortest mulig tid vil gi mest inntekter, men det bør eventuelt kun innføres for å dekke helt nødvendige investeringer. Å finansiere driften med eiendomsskatt blir fort en sovepute og driftsvolumet har lett for å øke sakte men sikkert til gevinsten er spist opp.

Rådmannen vil i 2019 initiere et arbeid med å gjennomgå budsjettene i alle seksjoner for å identifisere mulige effektiviseringstiltak og for å dokumentere behovet for alle de tjenester som kommunen yter. Som i alle andre organisasjoner vil det også i kommunal sektor være mulig å ta ned kostnadene uten at dette går ut over verken kvalitet eller omfang på tjenester som ytes.

#### 4.4.6. Utvikling fondsmidler

Øvre Eiker kommune har per 1.1.2018 frie fondsmidler i drift og investering på til sammen 89,6 mill.kr, en økning på 5,6 mill. kr. fra 1.1.2017. Herav har kommunestyret avsatt ca. 51 mill.kr til spesielle formål, som under aktiv forvaltning (33,8 mill.kr), næring/reiseliv, premieavvik, landbruksfond etc. Kommunestyret kan selv omdisponere fondsmidlene. I 2018 forventes det at de frie fondene vil reduseres noe. Mindreforbruket i 2017 på 22,5 mill. kr. ble avsatt til fond i 2018, men kommunestyret har vedtatt rentefrie utlån til idrettslag fra fondsbeholdningen som vil bli noe høyere enn dette. Pr d.d. utbetalt ca. 25 mill.kr. og det forventes ytterligere utbetalinger i 2018. Lånene gis med 10 års nedbetalingstid og påvirker således fondsbeholdningen i mange år. Lånene kommer til utbetaling når idrettslagene er kommet i gang med prosjektene og behovet for finansiering er tilstede.

Dersom fondsmidler skal benyttes til å finansiere investeringer utover handlingsregelen vil fondsbeholdningen være sterkt redusert i løpet av økonomiplan-perioden. Rådmann har i økonomiplanen forutsatt at dagens fondsbeholdning ikke benyttes til investeringer.



## 4.5. Seksjonenes økonomi for 2019

### Generell kommentar

Tabellen nedenfor viser netto budsjetttramme til seksjonene for år 2019 og netto budsjetttramme i økonomiplanperioden 2020-2022 i 2019-kroner. Det betyr at årene i økonomiplanperioden er sammenlignbare fordi det er samme kroneverdi som er lagt til grunn.

| Driftsbudsjett - skjema 1B            |      |                | Justert        | Forslag        | Forslag        | Forslag        | Forslag        |
|---------------------------------------|------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
|                                       |      | Regnskap       | budsjett       | budsjett       | budsjett       | budsjett       | budsjett       |
| Tekst (alle beløp i tusen kr.)        | Note | 2017           | 2018           | 2019           | 2020           | 2021           | 2022           |
| Fordelt til drift pr seksjon:         |      |                |                |                |                |                |                |
| 10 Rådmann, politisk og fellesområdet |      | 4 105          | -4 499         | -4 659         | -5 634         | -4 634         | -5 634         |
| 16 Økonomi, innkjøp og eierskap       |      | 6 888          | 7 400          | 10 642         | 11 097         | 11 082         | 9 775          |
| 11 Service og fellestjenester         |      | 34 296         | 36 227         | 38 532         | 39 569         | 39 514         | 36 997         |
| 12 Samfunnsutvikling                  |      | 47 499         | 47 110         | 47 106         | 47 392         | 48 214         | 49 082         |
| 23 Samfunnsutvikling - Vann og avløp  |      | 0              | 0              | 0              | 0              | 0              | 0              |
| 20 Teknisk                            |      | 52 265         | 54 800         | 55 734         | 56 234         | 56 734         | 57 234         |
| 30 Oppvekst                           |      | 391 827        | 404 412        | 417 616        | 418 655        | 415 242        | 416 437        |
| 35 Kultur og livskraft                |      | 27 185         | 28 222         | 30 199         | 29 801         | 29 758         | 29 666         |
| 50 Helse og omsorg                    |      | 333 870        | 354 462        | 374 686        | 379 062        | 383 823        | 386 938        |
| <b>Sum drift på ansvar</b>            |      | <b>897 935</b> | <b>928 134</b> | <b>969 857</b> | <b>976 176</b> | <b>979 733</b> | <b>980 495</b> |

- Justert budsjett 2018 er før behandling av 2. tertial.
- Alle seksjoner har fått kompensasjon for pris- og lønnsvekst med 2,8 %
- Endringer som følge av forslag til statsbudsjett innarbeidet under den enkelte seksjon.
- Helårsvirkning av vedtak fattet i 2018 innarbeidet i budsjettet.
- I årene 2020-2022 er det innarbeidet en demografikompensasjon til den enkelte seksjon med utgangspunkt i befolkningsprognose fra SSB juni 2018 og modell for beregning av demografikostnader som KS har utviklet.

Rådmannen har i budsjett for 2019 fordelt alle tilgjengelige midler og det er unngått å ta et generelt kutt i tjenestenes budsjetter. For årene 2020-2022 er det derimot et samlet salderingsbehov på ca. 17 mill. kr, noe som er synliggjort under den enkelte seksjon som et salderingsbehov basert på andel av netto driftsbudsjett.

#### 4.5.1. Rådmann, politisk og fellesområdet

Seksjonen omfatter rådmann, politisk ledelse og alle politiske styrever, råd og utvalg, politisk sekretariat, kjøp av tjenester fra og tilskudd til Drammensregionens brannvesen IKS (DRBV), Vestviken 110 IKS og Buskerud kommunerevisjon IKS. I tillegg omfatter ansvaret fellesområdet som består av pensjon/premieavvik og inntektsføring av kalkulatoriske renter og avdrag fra selvkostområdene.

#### Økonomi

Rådmann, politisk og fellesområdet

| Rådmann, politisk og fellesområdet            |               |               |               |               |
|-----------------------------------------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
| Beskrivelse                                   | 2019          | 2020          | 2021          | 2022          |
| Basis                                         | -4 499        | -4 659        | -5 634        | -4 634        |
| Pris- og lønnsvekst                           | 622           |               |               |               |
| <b>Kostnadsøkninger</b>                       |               |               |               |               |
| Valg, nytt kom.styre (ipad etc.), flere møter | 975           | -975          | 1 000         | -1 000        |
|                                               |               |               |               |               |
| <b>Sum økninger budsjetttramme</b>            | <b>975</b>    | <b>-975</b>   | <b>1 000</b>  | <b>-1 000</b> |
| <b>Kostnadsreduksjoner/finansiering</b>       |               |               |               |               |
| Premieavvik                                   | -1 757        |               |               |               |
|                                               |               |               |               |               |
| <b>Sum finansiering</b>                       | <b>-1 757</b> | <b>-</b>      | <b>-</b>      | <b>-</b>      |
| <b>Sum budsjetttramme</b>                     | <b>-4 659</b> | <b>-5 634</b> | <b>-4 634</b> | <b>-5 634</b> |

Netto ramme for rådmann og politisk utgjør 22,2 mill.kr, mens fellesområdets ramme er en netto inntekt på 26,7 mill.kr. Fellesområdet består av pensjon/premieavvik og inntektsføring av kalkulatoriske renter og avskrivninger knyttet til VA-investeringene.

Pensjonspremie beregnet med utgangspunkt i den enkelte lønnsutbetaling belastes de aktuelle tjenestene, men avvik som måtte oppstå gjennom året håndteres i fellesområdet.

#### Kostnadsøkninger

- ✓ Basis som beskrevet i tabellen er budsjett foregående år. Basis 2019 er da justert budsjett for 2018 som er utgangspunktet for budsjett 2019 osv.
- ✓ Det er lagt inn kr. 622.000,- i kompensasjon for lønns- og prisvekst.
- ✓ I 2019 er det lagt inn kr. 975.000,- til gjennomføring av valg, innkjøp av nødvendig IKT-utstyr til nytt kommunestyre, opplæring og ekstra møterunder. Kr. 75.000,- er avsatt til gjennomføring av oppgaveutvalg i 2019.
- ✓ Rammen reduseres tilsvarende i 2020, mens det i 2021 legges inn midler til gjennomføring av valg til Stortinget.

## Reduksjon i rammen

- ✓ Reduksjonen i rammen er en budsjetteknisk håndtering av reguleringspremie og premieavvik knyttet til budsjett. Pensjonspremien belastes i sin helhet ute på seksjonene, mens premieavviket (inntekt/utgift) føres sentralt.

## Generelt kutt

- ✓ Det er ikke lagt inn noe generelt kutt for budsjettåret 2019.

### 4.5.2. Økonomi, innkjøp og eierskap

Seksjonen omfatter økonomi, innkjøp og eierskap. I budsjettet foreslås det i tillegg at bestillerfunksjon for bygg legges til seksjonen når formålsbyggene overføres til nytt KF.

## Økonomi

| Økonomi, innkjøp og eierskap               |               |               |               |               |
|--------------------------------------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
| Beskrivelse                                | Budsjett 2019 | Budsjett 2020 | Budsjett 2021 | Budsjett 2022 |
| Basis                                      | -             | 10 642        | 11 097        | 11 082        |
| Pris- og lønnsvekst                        | 500           |               |               |               |
| <b>Kostnadsøkninger</b>                    |               |               |               |               |
| Overføring fra Service og fellestjenester  | 6 610         |               |               |               |
| Økte lønnskostnader/avslutning permisjon   | 850           |               |               |               |
| Prosjektstilling eierskap og samarbeid     | 1 275         | -             | -             | -1 275        |
| Bestillerfunksjon bygg                     | 500           | 500           |               |               |
| Indirektekostnader selvkost, andel økonomi | 907           |               |               |               |
|                                            |               |               |               |               |
| <b>Sum økninger budsjettramme</b>          | <b>10 142</b> | <b>500</b>    | <b>-</b>      | <b>-1 275</b> |
| <b>Kostnadsreduksjoner/finansiering</b>    |               |               |               |               |
| Saldering budsjett                         |               | -45           | -15           | -32           |
|                                            |               |               |               |               |
| <b>Sum finansiering</b>                    | <b>-</b>      | <b>-45</b>    | <b>-15</b>    | <b>-32</b>    |
| <b>Sum budsjettramme</b>                   | <b>10 642</b> | <b>11 097</b> | <b>11 082</b> | <b>9 775</b>  |

## Kostnadsøkninger

- ✓ Basis som beskrevet i tabellen er budsjett foregående år. Basis 2019 er da justert budsjett for 2018 som er utgangspunktet for budsjett 2019 osv.
- ✓ Seksjonen er nyopprettet høsten 2018 og andel av Service- og fellestjenester er trukket ut med kr. 6.610.000,- og overført seksjonen.
- ✓ Det er lagt inn kr. 500.000,- i kompensasjon for lønns- og prisvekst.
- ✓ Seksjonen har i 2017 og 2018 hatt fravær med ulønnet permisjon/AAP og denne avsluttes våren 2019. I tillegg er ny kommunalsjef ansatt. Dette vil til sammen gi økte kostnader med kr. 850.000,-.
- ✓ For årene 2019, 2020 og 2021 er det lagt inn kr. 1.275.000,- til prosjektstilling for styrking av kommunens arbeid med eierskap. I økonomiplanen er denne trukket ut i 2022. Stillingen finansieres ved bruk av fondsmidler.
- ✓ Rådmannen foreslår at det opprettes en bestillerfunksjon for bygg når KF for formålsbygg opprettes. Det er foreslått kr. 500.000,- til formålet i 2019 og ytterligere kr. 500.000,- i 2020. I 2019 foreslås det at kr. 500.000,- av rammen til Teknisk holdes

igjen og at det slik sett ikke øker kostnadene for kommunen totalt sett, men for 2020 foreslås det en helårseffekt av tiltaket som må innarbeides.

- ✓ Indirekte kostnader selvkost (kr. 907.000,-) er en budsjetteknisk transaksjon med tilsvarende reduksjon hos Service- og fellestjenester.

### Reduksjon i rammen

- ✓ Det foreslås ikke reduksjoner i 2019.

### Generelt kutt

- ✓ Det er ikke foreslått generelle kutt i 2019, men i årene 2020-2022 er det lagt inn en andel av nødvendig saldering på henholdsvis kr. 45.000,- i 2020, ytterligere kr. 15.000,- i 2021 og kr. 32.000,- i 2022.

### 4.5.3. Service og fellestjenester

Seksjonen kan kategoriseres som støtte i organisasjonen, samt systemansvar for en rekke områder. Seksjonen består av servicesenter, arkiv, personal, digitalisering, kommunikasjon og skatteoppkrever. I tillegg har personalavdelingen ansvar for å koordinere beredskapsarbeidet i kommunen og ansvar for å koordinere arbeidet med våre 20 lærlinger.

### Økonomi

| Service og fellestjenester                 |               |               |               |               |
|--------------------------------------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
| Beskrivelse                                | Budsjett 2019 | Budsjett 2020 | Budsjett 2021 | Budsjett 2022 |
| Basis                                      | 43 627        | 38 532        | 39 569        | 39 514        |
| Pris- og lønnsvekst                        | 722           |               |               |               |
| <b>Kostnadsøkninger</b>                    |               |               |               |               |
| IKT - styrking                             | 500           |               |               |               |
| 2 stillinger sykefraværprosjekt - fra fond | 1 200         | 1 200         | -             | -2 400        |
| <b>Sum økninger budsjettramme</b>          | <b>1 700</b>  | <b>1 200</b>  | <b>-</b>      | <b>-2 400</b> |
| <b>Kostnadsreduksjoner/finansiering</b>    |               |               |               |               |
| Ovføring til ØIE                           | -6 610        |               |               |               |
| Indirektekostnader selvkost, andel økonomi | -907          |               |               |               |
| Saldering budsjett                         |               | -163          | -55           | -117          |
| <b>Sum finansiering</b>                    | <b>-7 517</b> | <b>-163</b>   | <b>-55</b>    | <b>-117</b>   |
| <b>Sum budsjettramme</b>                   | <b>38 532</b> | <b>39 569</b> | <b>39 514</b> | <b>36 997</b> |

### Kostnadsøkninger

- ✓ Basis som beskrevet i tabellen er budsjett foregående år. Basis 2019 er da justert budsjett for 2018 som er utgangspunktet for budsjett 2019 osv.
- ✓ Pris- og lønnsvekst lagt inn med kr. 722.000,-.
- ✓ Kr. 500.000,- til utvikling av IKT-området. Bruk av teknologi og digitale hjelpemidler øker i de kommunale tjenestene. Kommunen må derfor være rustet for en slik utvikling. Sak i FSK/KST i oktober 2018.
- ✓ Kr. 1 200 000 gjelder 2 stillinger (1/2 års-virkning) til sykefraværsbudsjettet som dekkes fra fond. Det skal opprettes et treårig prosjekt, 2019-2022, der målet er å få ned sykefraværet. Oppfølging av RS 141/2018. For 2019 er Seksjon Oppvekst og

Seksjon Helse og omsorg redusert med kr. 600.000,- hver som ambisjon for redusert sykefravær.

### Reduksjon i rammen

- ✓ Kr. 6.610.000,- er trukket ut av rammen og overført til ny seksjon Økonomi, innkjøp og eierskap.
- ✓ Kr. 907.000,- er trukket ut av rammen og overført til ny seksjon Økonomi, innkjøp og eierskap. Dette er andel av tjenester som ytes til selvkostområdene og hvor inntektene føres på fellesansvar under rådmannen.

### Generelt kutt

- ✓ Det er ikke lagt inn et generelt kutt i 2019, men for årene 2020-2022 er det lagt inn en andel av nødvendig salderingsbehov med kr. 163.000,- i 2020, kr. 55.000,- i 2021 og kr. 117.000,- i 2022.

### 4.5.4. Samfunnsutvikling

Seksjonen omfatter: Forebyggende helsearbeid, folkehelsearbeid, legevakt, miljørettet helsevern, fengselshelsetjenesten, fiske- og viltforvaltning, annen forvaltning av natur og miljø, næringsutvikling, landbruksforvaltning, kommuneskogen, stedsutvikling, fysisk planlegging og overordnet planlegging, kommuneadvokatkontor, geodata og byggesak, vann og avløp, samt forvaltning, drift og vedlikehold av kommunens veier og grøntområder. Legetjenesten ved Familiesenteret og sykehjem er i budsjettet overført til Oppvekst og Helse og omsorg.

### Økonomi

Samfunnsutvikling (uten vann og avløp)

| Samfunnsutvikling                       |               |               |               |               |
|-----------------------------------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
| Beskrivelse                             | Budsjett 2019 | Budsjett 2020 | Budsjett 2021 | Budsjett 2022 |
| Basis                                   | 47 110        | 47 105        | 47 392        | 48 214        |
| Pris- og lønnsvekst                     | 1 319         | -             | -             | -             |
| <b>Kostnadsøkninger</b>                 | -             | -             | -             | -             |
| Dammer og eiendommer                    | 450           | -             | -             | -             |
| Økning innbyggertilskudd fastleger      | 570           | -             | -             | -             |
| Demografikostnader                      | -             | 937           | 889           | 1 011         |
|                                         |               |               |               |               |
| <b>Sum økninger budsjetttramme</b>      | <b>1 020</b>  | <b>487</b>    | <b>889</b>    | <b>1 011</b>  |
| <b>Kostnadsreduksjoner/finansiering</b> |               |               |               |               |
| Sykehjemsleger til HO                   | -1 453        | -             | -             | -             |
| Helsestasjonsleger til Oppvekst         | -891          | -             | -             | -             |
| Saldering budsjett                      | -             | -200          | -67           | -143          |
|                                         |               |               |               |               |
| <b>Sum finansiering</b>                 | <b>-2 344</b> | <b>-200</b>   | <b>-67</b>    | <b>-143</b>   |
| <b>Sum budsjetttramme</b>               | <b>47 105</b> | <b>47 392</b> | <b>48 214</b> | <b>49 082</b> |

### Økning i rammen

- ✓ Basis som beskrevet i tabellen er budsjett foregående år. Basis 2019 er da justert budsjett for 2018 som er utgangspunktet for budsjett 2019 osv.
- ✓ Pris- og lønnsvekst lagt inn med kr. 1.319.000,-.

- ✓ Nye oppgaver med oppfølging av dammer og eiendommer som overføres fra Øvre Eiker Energi AS. Det foreslås avsatt kr. 450.000,- i 2019 og resten av perioden. Rådmannen vil vurdere organisering av disse oppgavene nærmere.
- ✓ Økning av innbyggertilskudd til fastleger er kompensert med kr. 570.000,-. Av disse er kr. 352.000,- kompensert i statsbudsjettet, mens differansen må tas av økningen i frie midler.
- ✓ Demografikostnader lagt inn for årene 2020-2022. Med en sterk befolkningsvekst vil det automatisk øke kostnadene til fastleger, legetjenester, vei og park etc.

### **Reduksjon i rammen**

- ✓ Overføring av deler av legetjenesten til Oppvekst og Helse og omsorg er kun budsjettekniske overføringer. Legeressursen i skolehelsetjenesten er økt fra 10 til 20% stilling før overføringen.

### **Generelt kutt**

- ✓ Det er ikke lagt inn et generelt kutt for 2019, men seksjonen er gitt et effektiviseringskrav på ca. 450 000 kr ved at nye kommunale veier og anlegg ikke er kompensert for 2019. Det er for årene 2020 til 2022 synliggjort en andel av nødvendig salderingsbehov som kommunen står overfor.

### **Vann og avløp**

VA- gebyrene reguleres etter selvkostprinsippet og beregnes ut fra tjenestenes faktiske kostnader. Kostnadene til produksjon av VA- tjenester dekkes direkte av abonnentene.

Det er bygget opp fond både for vann og avløp som gjør at det med planlagt aktivitetsnivå ikke er behov for å øke gebyrene med mer enn 2% for 2019.

### **4.5.5. Teknisk**

Seksjonen omfatter forvaltning, drift, renhold og vedlikehold av alle kommunale bygg og svømmehaller.

Budsjettramme overføres til KF'et pr. 01.01.2019. Det pågår nå en kartlegging og gjennomgang av alle bygg og eiendommer for å vurdere hva som skal over til KF'et og hva som blir igjen.

## Økonomi

| Tekniske tjenester                      |               |               |               |               |
|-----------------------------------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
| Beskrivelse                             | Budsjett 2019 | Budsjett 2020 | Budsjett 2021 | Budsjett 2022 |
| Basis                                   | 54 800        | 55 734        | 56 234        | 56 734        |
| Pris- og lønnsvekst                     | 1 534         | -             | -             | -             |
| <b>Kostnadsøkninger</b>                 | -             | -             | -             | -             |
| Økt vedlikehold                         | -             | 500           | 500           | 500           |
|                                         |               |               |               |               |
| <b>Sum økninger budsjetttramme</b>      | <b>-600</b>   | <b>500</b>    | <b>500</b>    | <b>500</b>    |
| <b>Kostnadsreduksjoner/finansiering</b> |               |               |               |               |
| Motorhistorisk senter                   | -100          | -             | -             | -             |
| Bestillerfunksjon bygg                  | -500          | -             | -             | -             |
| Saldering budsjett                      | -             | -             | -             | -             |
|                                         |               |               |               |               |
| <b>Sum finansiering</b>                 | <b>-</b>      | <b>-</b>      | <b>-</b>      | <b>-</b>      |
| <b>Sum budsjetttramme</b>               | <b>55 734</b> | <b>56 234</b> | <b>56 734</b> | <b>57 234</b> |

### Kostnadsøkninger

- ✓ Basis som beskrevet i tabellen er budsjett foregående år. Basis 2019 er da justert budsjett for 2018 som er utgangspunktet for budsjett 2019 osv.
- ✓ Pris- og lønnskompensasjon 1.534.000kr.
- ✓ Økt vedlikehold/oppgraderinger foreslått i årene 2020-2022. I økonomiplanperioden foreslås det avsatt 3,0 mill. kr mer til generelt vedlikehold enn det som er i gjeldende økonomiplanperiode.

### Reduksjon i rammen

- ✓ Overføring til Seksjon Kultur og Livskraft er en rent budsjetteknisk transaksjon.
- ✓ Rådmannen anser det som svært viktig at basisorganisasjonen har kompetanse og kapasitet til å samhandle med KF'et som overtar formålsbyggene fra 2019. Det er derfor foreslått å "holde igjen" 500.000 kr av budsjettet for å delfinansiere en slik stilling.

### Generelt kutt

- ✓ Det er ikke lagt inn noen generelle kutt i økonomiplanperioden.

#### 4.5.6. Oppvekst

Seksjonen omfatter:

Ordinært grunnskoletilbud, skolefritidsordning (SFO), musikk og kulturskolen, voksenopplæringen, pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT), ordinært barnehagetilbud (både kommunale og private), familiesenteret, barnevernet og bolig for enslig mindreårige flyktninger. Økonomiske ansvaret for helsestasjonslegene overføres fra 01.01.2019.

#### Økonomi

| Oppvekst                                          |                |                |                |                |
|---------------------------------------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| Beskrivelse                                       | Budsjett 2019  | Budsjett 2020  | Budsjett 2021  | Budsjett 2022  |
| Basis                                             | 404 112        | 417 616        | 418 655        | 415 242        |
| Pris- og lønnsvekst                               | 11 315         |                |                |                |
| <b>Kostnadsøkninger</b>                           |                |                |                |                |
| Lærertetthet/tidlig innsats 1-10 klasse           | 1 500          | 1 800          |                |                |
| Bemanningsnorm bhg.                               | 1 250          | 1 500          | 2 750          |                |
| Helsestasjon økt legeressurs                      | 130            |                |                |                |
| Leasing utvdet antall lesebrett/cromebooks        | 750            |                |                |                |
| Barnehage - utvidelse gratis kjernetid            | 327            |                |                |                |
| Justering for økt elevtall statlig/private skoler | 114            |                |                |                |
| Økning Helsestasjon- og skolehelsetjenesten       | 509            |                |                |                |
| Helsestasjonsleger til Oppvekst                   | 891            |                |                |                |
| Demografikostnader                                |                | 3 427          | -3 168         | 3 465          |
| <b>Sum økninger budsjettramme</b>                 | <b>5 471</b>   | <b>6 727</b>   | <b>-418</b>    | <b>3 465</b>   |
| <b>Kostnadsreduksjoner/finansiering</b>           |                |                |                |                |
| Økning foreldrebetaling                           | -309           |                |                |                |
| Nedtrapping Eiken                                 | -700           | -1 400         | -1 400         |                |
| Uttrekk Priv/stalige skoler                       | -114           |                |                |                |
| Prosjekt sykefravær                               | -600           |                |                |                |
| Tilnærming selvkost SFO                           | -1 169         | -1 169         |                |                |
| Voksenopplæring - nedtrapping                     | -300           | -350           |                |                |
| Barnevern - tilnærming KOSTRA-gruppe 7            |                | -1 000         | -1 000         | -1 000         |
| Fakturagebyr (50 kr) - barnehage og SFO           | -90            |                |                |                |
| Saldering budsjett                                |                | -1 769         | -595           | -1 270         |
| <b>Sum finansiering</b>                           | <b>-3 282</b>  | <b>-5 688</b>  | <b>-2 995</b>  | <b>-2 270</b>  |
| <b>Sum budsjettramme</b>                          | <b>417 616</b> | <b>418 655</b> | <b>415 242</b> | <b>416 437</b> |

#### Kostnadsøkninger

- ✓ Basis som beskrevet i tabellen er budsjett foregående år. Basis 2019 er da justert budsjett for 2018 som er utgangspunktet for budsjett 2019 osv.
- ✓ Pris- og lønnskompensasjon 11.315.000 kr.
- ✓ Ytterligere utvidelse av kravet til lærertetthet fra 01.08.2019 krever ca. 4 årsverk. For 2019 er det lagt inn 1,5 mill. kr. i 2019 og ytterligere 1,8 mill. kr i 2020. Rådmannen forutsetter at midlene som er avsatt i statsbudsjettet til "Tidlig innsats" benyttes som delfinansiering av reformen og dette er lagt inn med 705.000 kr.
- ✓ Bemanningsnorm og pedagognorm i barnehage er ikke fullfinansiert fra statens side. I 2019 legges det inn 1.250.000 kr og i 2020 ytterligere 1.500.000 kr. I 2019 og 2020 er det forutsatt at 2,5 mill. kr finansieres ved hjelp av fondsmidler.
- ✓ Rådmannen foreslår at legeressursen ved Helsestasjonen økes ved å tilføre 130.000 kr. Med denne tildelingen vil Øvre Eiker kommune ha legeressurs i henhold til

normtall.

- ✓ Rådmannen foreslår å avsette 750.000 kr hvert år i 4-årsperioden til leie/leasing av lesebrett og sikre nødvendig infrastruktur i grunnskolen. Denne bevilgningen må også sees i sammenheng med forslag til styrking av IKT-budsjettet for å kunne sikre at infrastruktur og systemer håndteres.
- ✓ I barnehage utvides ordningen med gratis kjernetid og oppholdsbetalingen vil dermed reduseres. Seksjonen kompenseres med 327.000 kr som er tilsvarende det som anslaget i forslag til statsbudsjett er.
- ✓ Justering for elever i privat/statlige skoler er en budsjetteknisk transaksjon som ikke påvirker rammen. Kompensert med 114.000 kr, men er trukket ut igjen under kostnadsreduksjoner/finansiering.
- ✓ Økning av ramme til helsestasjon med 509.000 kr i tråd med forslaget til statsbudsjett.
- ✓ Det finansielle ansvaret for helsestasjonslegene overført fra Samfunnsutvikling med 891.000 kr. En budsjetteknisk transaksjon som ikke berører handlingsrommet i budsjettet.
- ✓ Seksjonen er i årene 2020-2022 kompensert for demografiske endringer i henhold til befolkningsprognose fra SSB. Middelalternativet er benyttet.

### Reduksjon i rammen

- ✓ I statsbudsjettet foreslås det en økning i maksprisen i barnehage utover pris- og lønnsjustering. 309.000 kr er trukket ut av budsjetterammen, i og med at det kommer som inntekt for oppholdsbetaling og ikke som rammeoverføring.
- ✓ Uttrekk private/statlige skoler er en budsjetteknisk transaksjon som ikke påvirker handlingsrommet i budsjettet til Oppvekst.
- ✓ Tilbudet ved Eiken trappes ned i tråd med redusert bruk. Forutsatt kr. 700.000,- i 2019 og ytterligere 1.400.000 kr i 2020. Rådmannen vil i løpet av 2019 vurdere tilbudet.
- ✓ Prosjekt Sykefravær iverksettes fra 2019 og det er forutsatt en nedgang i sykefraværet tilsvarende 600.000 kr i reduserte vikarutgifter.
- ✓ Rådmannen foreslår i budsjettet at det i løpet av 2019 og 2020 skal være selvkost i SFO. Dette innebærer en vekst i inntektene med 250 kr pr. måned i 2019 og ytterligere 250 kr pr. måned i 2020. En fulltids plass vil i 2020 da koste 3.150 kr pr. måned i 2018-kroner. Alternativet til å øke prisene, om det skal drives til selvkost, vil være å redusere bemanning og driftsutgifter.
- ✓ Mottak og bosetting av flyktninger er redusert kraftig og Voksenopplæringen må redusere utgiftene i takt med reduserte inntekter. For 2019 er det forutsatt 300.000 kr og ytterligere 350.000 kr i 2020.
- ✓ Rådmannen foreslår å innføre et fakturagebyr i Oppvekstsektoren på 50 kr. Med dagens andel papirfakturaer vil dette gi en inntekt på 90.000 kr pr. år. Ved bruk av avtalegiro og/eller e-faktura ilegges det ikke fakturagebyr. Målet er at tilnærmet alle betalinger i SFO og barnehage skal være elektroniske og innsparingen vil da komme

som følge av mindre print, pakking, utsending og manuell behandling av innbetalinger.

- ✓ Barnevernet har over tid hatt en nedadgående trend når det gjelder kostnader, men innsparingskravet i 2018 er for krevende å klare fullt ut i og med at barnevernet har "faste" kostnader knyttet til eldre vedtak, som det ikke kan gjøres noe med over natten. Rådmannen legger derfor opp til at det ikke stilles ytterligere krav til effektivisering i 2019, men at det i 2020 og 2021 legges opp til at halvparten av kostnadsgapet til gjennomsnittet i KOSTRA-gruppe 7 hentes inn i løpet av disse årene.

### Generelt kutt

- ✓ Det legges ikke opp til generelle kutt i budsjett for 2019, men det er synliggjort andel av nødvendig salderingsbehov for Øvre Eiker kommune for årene 2020-2022.

### 4.5.7. Kultur og livskraft

Seksjonen omfatter kulturfaglige aktiviteter for barn og unge, idrett, bibliotek, kulturarv, kultur og næring, samt systemansvar for bruker- og innbyggermedvirkning, frivillighet, innovasjon og samskaping. Seksjonen forvalter tilskudd til Kirkelig Fellesråd og andre tros- og livssynssamfunn.

### Økonomi

| Kultur og livskraft                                                                   |               |               |               |               |
|---------------------------------------------------------------------------------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
| Beskrivelse                                                                           | Budsjett 2019 | Budsjett 2020 | Budsjett 2021 | Budsjett 2022 |
| Basis                                                                                 | 28 222        | 30 199        | 29 801        | 29 758        |
| Pris- og lønnsvekst                                                                   | 790           |               |               |               |
| <b>Kostnadsøkninger</b>                                                               |               |               |               |               |
| Husleie Kunstkilden                                                                   | 65            |               |               |               |
| Tilskudd lag og foreninger - sikringsramme                                            | 330           |               |               |               |
| Tilskudd museer og opplevelsessentre - økning pga. forpliktelse overfor fylke og stat | 200           |               |               |               |
| Tilskudd av museer og opplevelsessentre - overført fra drift av Motorhistorisk senter | 100           | -100          |               |               |
| Husleiestøtte                                                                         | 300           |               |               |               |
| Direktebevilgning grendeutvalg (engangsbevilgning)                                    | 70            | -70           |               |               |
| Opparbeide utfartsparkering Gommerud                                                  | 100           | -100          |               |               |
| Frivillighetssentralene - overføring til kommunene                                    | 22            |               |               |               |
|                                                                                       |               |               |               |               |
| <b>Sum økninger budsjettramme</b>                                                     | <b>1 187</b>  | <b>-270</b>   | <b>-</b>      | <b>-</b>      |
| <b>Kostnadsreduksjoner/finansiering</b>                                               |               |               |               |               |
| Saldering budsjett                                                                    |               | -128          | -43           | -92           |
|                                                                                       |               |               |               |               |
| <b>Sum finansiering</b>                                                               | <b>-</b>      | <b>-128</b>   | <b>-43</b>    | <b>-92</b>    |
| <b>Sum budsjettramme</b>                                                              | <b>30 199</b> | <b>29 801</b> | <b>29 758</b> | <b>29 666</b> |

## Kostnadsøkninger

- ✓ Basis som beskrevet i tabellen er budsjett foregående år. Basis 2019 er da justert budsjett for 2018 som er utgangspunktet for budsjett 2019 osv.
- ✓ Pris- og lønnskompensasjon 790.000 kr.
- ✓ Økning husleiekostnader Kunstkilden lagt inn med 65.000 kr for å ta høyde for helårsdrift i nåværende lokaler. Muligheter for endring i tilbudet er under utredning.
- ✓ Ny tildelingsmodell til frivillige lag- og organisasjoner ble vedtatt i kommunestyret i september 2018. Virkningen av denne omleggingen vil synliggjøres i 2019 og rådmannen foreslår at det avsettes 330.000 kr som en "sikringsramme" som tas ut dersom det er nødvendig for å hindre større reduksjoner for de som får tilskudd i dag. Beløpet tas opp til vurdering i forbindelse med budsjett 2020, men ligger i utgangspunktet inne for hele økonomiplanperioden.
- ✓ 200.000 kr er lagt inn som økning til museer og opplevelsessentre. Økningen sikrer at ivaretagelse av kommunens andel av offentlig finansiering til Buskerudmuseet og Vestfossen Kunstlaboratorium ikke rammer øvrige institusjoner.
- ✓ 100.000 kr er lagt inn som økning til museer og opplevelsessentre ved at midler som tidligere gikk til drift av Motorhistorisk senter nå ligger inne i denne tilskuddsordningen. Dette er en budsjetteknisk transaksjon fra Tekniske tjenester.
- ✓ Husleiestøtte er lagt inn med 300.000 kr i økning. Dette forutsetter fortsatt gratis bruk av Arbeideren for lag og foreninger.
- ✓ I forbindelse med innføring av ny tilskuddsmodell til frivillige lag- og organisasjoner ser det ut til at grendeutvalgene vil få et nedtrekk i sine overføringer. For å sikre en overgangsperiode i 2019 foreslås det en engangsbevilgning på 70.000 kr. Rådmannen vil fremme forslag om justering av fordelingsnøkkelen ved neste revidering av tilskuddsordningene.
- ✓ Det foreslås å avsette kr. 100.000,- til opparbeidelse av utfartsparkering ved Gommerud. I og med at dette ikke er kommunal grunn kan det ikke tas i investeringsbudsjettet.
- ✓ Frivillighetssentralene ble i 2018 lagt finansielt inn i rammetilskuddet til kommunene. Økningen på kr. 22.000,- er i tråd med forslaget i statsbudsjettet.

## Reduksjon i rammen

- ✓ Det er ikke foreslått reduksjoner i budsjettrammen.

## Generelt kutt

- ✓ Det er ikke foreslått generelle kutt i 2019, men for årene 2020 til 2022 er det synliggjort andel av nødvendig saldering for Øvre Eiker kommune.

#### 4.5.8. Helse og omsorg

Seksjonen består av følgende tjenesteområder: Tjenestetildeling og samordning, Tjenester til funksjonshemmede, Tjenester i institusjon (Eikertun Helsehus), Legetjeneste, Tjenester til hjemmeboende, Øvre-Eiker hjelpa (psykisk helse- og rus), Driftsstab med BPA og NAV (sosialtjeneste og flyktninger).

#### Økonomi

| Helse og omsorg                                       |                |                |                |                |
|-------------------------------------------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| Beskrivelse                                           | Budsjett 2019  | Budsjett 2020  | Budsjett 2021  | Budsjett 2022  |
| Basis                                                 | 354 762        | 374 686        | 379 062        | 383 823        |
| Pris- og lønnsvekst                                   | 9 933          |                |                |                |
| <b>Kostnadsøkninger</b>                               |                |                |                |                |
| Boligsosiale tilskudd                                 | 86             |                |                |                |
| Utskrivningsklare pasienter psykiatri og rus          | 652            |                |                |                |
| Opptrappingsplan rus*                                 | 705            |                |                |                |
| Opptrappingsplan habilitering og rehabilitering*      | 352            |                |                |                |
| Eikertun - nye plasser                                | 2 800          |                |                |                |
| Parkering Eikertun                                    | 360            |                |                |                |
| Trivselssenter - helårsvirkning                       | 1 150          |                |                |                |
| Endring nattjeneste                                   | 2 136          |                |                |                |
| BPA/ressurskrevende brukere                           | 2 770          |                |                |                |
| Psykisk helse og rus - kjøp plasser                   | 1 600          |                |                |                |
| Nye VTA-plasser Eiker Vekst                           | 300            |                |                |                |
| Økning av antall leasingbiler med driftskostnader     | 250            |                |                |                |
| Velferdsteknologi - responstjeneste                   | 1 000          |                |                |                |
| Omstrukturingskostnader - barnebolig og Grevlingstien | 576            | -576           |                |                |
| Sykehjemsleger til HO                                 | 1 453          |                |                |                |
| Demografikostnader                                    |                | 10039          | 9295           | 7256           |
|                                                       |                |                |                |                |
| <b>Sum økninger budsjetttramme</b>                    | <b>16 191</b>  | <b>9 463</b>   | <b>9 295</b>   | <b>7 256</b>   |
| <b>Kostnadsreduksjoner/finansiering</b>               |                |                |                |                |
| Reduksjon betaling utskrivningsklare sykehus          | -1 000         |                |                |                |
| Økonomisk sosialhjelp                                 | -1 700         |                |                |                |
| Introduksjonsstønad                                   | -2 500         | -2 000         | -2 000         | -1 500         |
| Introduksjonsprogram                                  |                | -1 000         | -1 500         | -1 000         |
| Barnebolig over til bofellesskap                      | -400           |                |                |                |
| Prosjekt sykefravær                                   | -600           |                |                |                |
| Velferdsteknologi - gevinstrealisering                |                | -500           | -500           | -500           |
| Saldering budsjett                                    |                | -1 587         | -534           | -1 141         |
|                                                       |                |                |                |                |
| <b>Sum finansiering</b>                               | <b>-6 200</b>  | <b>-5 087</b>  | <b>-4 534</b>  | <b>-4 141</b>  |
| <b>Sum budsjetttramme</b>                             | <b>374 686</b> | <b>379 062</b> | <b>383 823</b> | <b>386 938</b> |

#### Økning i rammen

- ✓ Basis som beskrevet i tabellen er budsjett foregående år. Basis 2019 er da justert budsjett for 2018 som er utgangspunktet for budsjett 2019 osv.
- ✓ Pris- og lønnskompensasjon 9.933.000 kr.
- ✓ Boligsosiale tilskudd på 86.000 kr innlemmet i tråd med forslag til statsbudsjett.
- ✓ Utskrivningsklare pasienter psykiatri og rus innlemmet med 652.000 kr i tråd med

forslag til statsbudsjett.

- ✓ Opptrappingsplan psykisk helse og rus innarbeidet med 705.000 kr i tråd med forslag til statsbudsjett.
- ✓ Opptrappingsplan rehabilitering og habilitering innarbeidet med 352.000 kr i tråd med forslag til statsbudsjett.
- ✓ Institusjonstjenesten styrkes med 2,8 mill. kr. Dette er kompensasjon for helårsvirkning av plasser åpnet i 2018, men også utvidelse av kapasitet til avlastning. Økningen må også sees i sammenheng med kostnadsreduksjoner knyttet til utskrivningsklare fra sykehus.
- ✓ Leie av parkeringsplasser ved Eikertun følger opp kommunestyrevedtak om at EEU skulle kjøpe parkeringsplassen og leie ut til Helse og omsorg. Kompensert i budsjettet med 360.000 kr.
- ✓ 1.150.000 kr som kompensasjon for helårsvirkning av Trivselssenteret.
- ✓ Endring av nattjeneste som følge av flytting fra Grevlingstien til Eikertun og behov for våken i stedet for hvilende nattevakt. Kompensert med 2.136.000 kr i budsjett 2019.
- ✓ Brukerstyrt Personlig Assistanse og brukere med store ressursbehov øker kraftig. 2.770.000 kr er for å oppfylle vedtak som allerede er iverksatt.
- ✓ Kjøp av plasser innen rus og psykisk helse foreslås styrket med 1.600.000 kr.
- ✓ Foreløpige kartlegginger viser at det er behov for 7 nye plasser ved Eiker Vekst for elever som går ut av videregående opplæring. Erfaringsmessig vil ikke alle ønske eller takke ja til et slikt tilbud og det legges inn 300.000 kr for å finansiere økningen.
- ✓ Økt antall leasingbiler og derved høyere driftskostnader lagt inn med 250.000 kr.
- ✓ Det er i 2019 behov for å bygge opp eller samarbeide om en responstjeneste for hjemmeboende brukere med velferdsteknologiske hjelpemidler. Det foreslås avsatt 1.000.000 kr i 2019 og resten av planperioden. Denne bevilgningen må sees i sammenheng med gevinstrealisering velferdsteknologi som legges inn fra 2020.
- ✓ Endring av tjenestetilbudet ved barnebolig og Grevlingstien vil i en overgangsperiode føre til høyere kostnader, men foreslått bevilgning på 576.000 kr trekkes ut igjen i 2020.
- ✓ Finansielt ansvar for sykehjemsleger er en budsjetteknisk transaksjon som ikke påvirker handlingsrommet i budsjettet.
- ✓ I langtidsbudsjettet er seksjonen kompensert for demografikostnader i årene 2020-2022. Samlet sett vil helse- og omsorgsbudsjettet styrkes med 56 mill. kr i perioden vurdert i 2018-kroner.

### **Reduksjon i rammen**

- ✓ Reduksjon av budsjett for utskrivningsklare pasienter fra sykehuset med 1,0 mill. kr må sees i sammenheng med styrkingen av institusjonstilbudet (avlastning) ved Eikertun.
- ✓ Reduksjon i budsjett for økonomisk sosialhjelp med 1.700.000 kr er i tråd med utviklingen i 2018.

- ✓ Lavere bosetting av flyktninger fører til at inntektene reduseres og utgiftene til introduksjonsstønad og introduksjonsprogram må reduseres i samme takt. For 2019 er det forutsatt en reduksjon med 2,5 mill. kr og med ytterligere nedtrekk utover i perioden.
- ✓ Samordning av barnebolig og bofelleskap er det forutsatt en innsparing på 400.000 kr.
- ✓ Prosjekt Sykefravær igangsettes i 2019 og det er forutsatt en nedgang i sykefraværet tilsvarende 600.000 kr for Helse og omsorg.
- ✓ Innføring av velferdsteknologi skal gi både kvalitative og kostnadmessige gevinster. For 2019 er det ikke forutsatt noen kostnadmessig gevinst, men fra 2020 er det forutsatt 500.000 kr i lavere kostnader.

### **Generelt kutt**

- ✓ Det er ikke foreslått generelle kutt i rammen for 2019, men for årene 2020-2022 er det synliggjort andel av nødvendig saldering for Øvre Eiker kommune. Hvis Helse og omsorg skal ta sin andel vil det innebære en saldering på 1,6 mill. kr i 2020, ytterligere 0,5 mill. kr i 2021 og 1,1 mill. kr i 2022.

## 5. INVESTERINGSBUDSJETTET 2019 - 2022

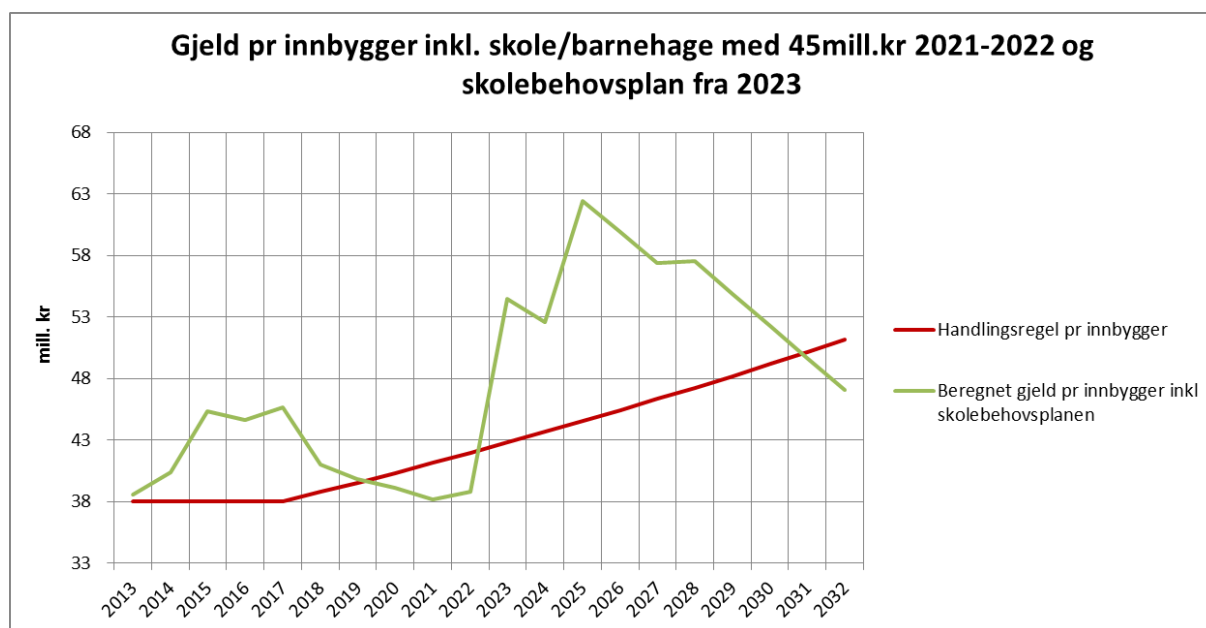
### 5.1. Handlingsregel for låneopptak

Handlingsregel for låneopptak gir i utgangspunktet ingen rom for låneopptak i 2019. Endringen i handlingsregelen vedtatt våren 2018 gjør at man bryter handlingsregelen de første årene. Derfor legger rådmannen frem et forslag til investeringsnivå som er meget moderat for å komme seg innenfor handlingsregelens rammer.

Forutsetninger for graf 1:

- Investeringene beskrevet i investeringsbudsjettet for 2019-2022.
- Med tillegg av behov og beløp presentert i skolebehovsplan fremlagt i mars 2018.
- 50 mill. kr. i investeringer ut over skole og barnehage pr. år + 2 % årlig fra 2023 og ut perioden presentert i grafen.

**Handlingsregel for låneopptak (se kapittel 6.2.2):**  
Kommunens totale låneopptak med fradrag av:  
- Startlån  
- Utlån  
- Lån til vann og avløpsanlegg  
skal ikke overstige 38.000 kr pr innbygger + 2 % årlig økning fra 2018

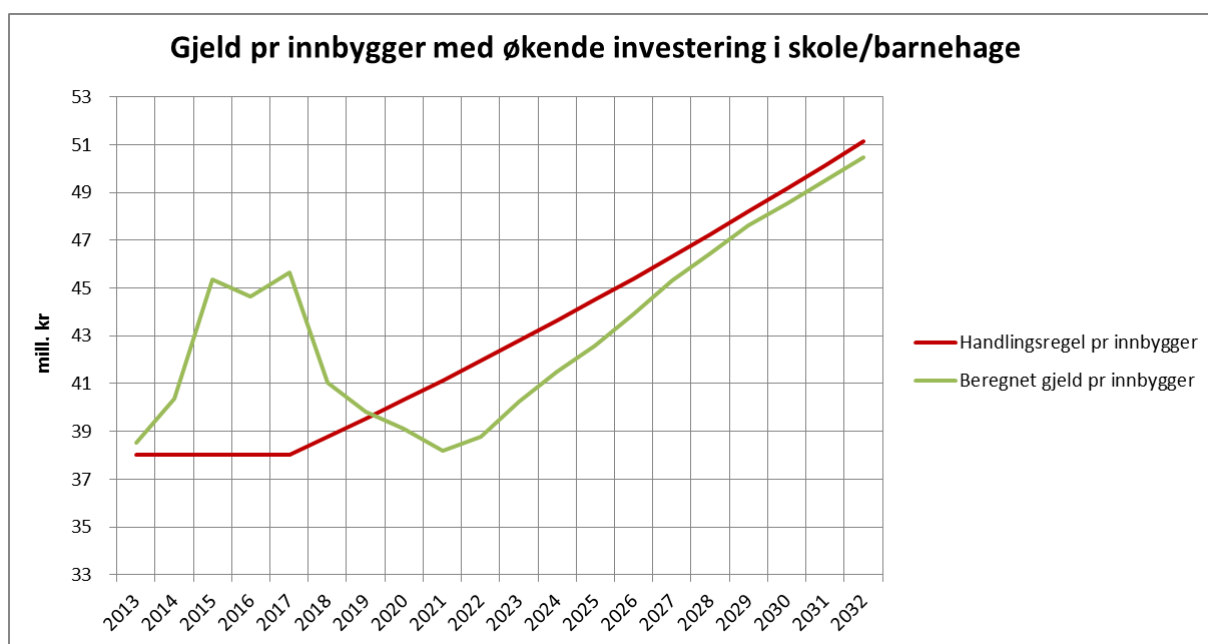


Graf 1

Som graf 1 viser, blir belastningen utover handlingsregelen så stor i så lang tid at rådmann ikke kan anbefale at skoleutbyggingene i sin helhet blir lånefinansiert. Kommunens økonomi tåler ikke denne gjeldsbelastningen over så mange år. Det er satt ned et oppgaveutvalg som skal jobbe med skolebehov

Graf 2 viser utviklingen i låneopptak med samme forutsetninger som over men med en jevnere investering i skole over tid. Tabellen viser beløp til skole og barnehage som er mulig for å holde seg innenfor handlingsregelen.

| År             | 2021  | 2022   | 2023   | 2024   | 2025   | 2026   | 2027   | 2028   | 2029   | 2030   | 2031   | 2032   |
|----------------|-------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|
| Inv. i 1000 kr | 5 000 | 40 000 | 50 000 | 50 000 | 50 000 | 60 000 | 65 000 | 65 000 | 70 000 | 70 000 | 75 000 | 80 000 |



Graf 2

Rådmann velger å legge frem gjelden på konsern nivå, dvs. at en overflytting av gjeld fra Øvre Eiker kommune til Øvre Eiker kommunale eiendom KF vil ikke få noen effekt i gjeldsutviklingen for kommunen totalt sett.

## 5.2. Investeringsbudsjettet (Budsjettskjema 2A og 2B) for perioden 2019-2022

| <b>Budsjettskjema 2A:</b>              |               | <b>Regnskap</b> | <b>Budsjett</b> | <b>Budsjett</b> | <b>Budsjett</b> | <b>Budsjett</b> | <b>Budsjett</b> |
|----------------------------------------|---------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|
| <b>Tekst (alle beløp i tusen kr.)</b>  | <b>Ansvar</b> | <b>2017</b>     | <b>2018</b>     | <b>2019</b>     | <b>2020</b>     | <b>2021</b>     | <b>2022</b>     |
| Investeringer i anleggsmidler          |               | 125 050         | 183 430         | 96 880          | 114 375         | 107 750         | 148 375         |
| Utlån og forskuttering                 |               | 15 831          | 38 444          | 15 000          | 20 000          | 25 000          | 30 000          |
| Kjøp av aksjer og andeler              |               | 3 038           | 3 400           | 3 600           | 3 600           | 3 600           | 3 600           |
| Avdrag på lån                          |               | 4 181           | 3 767           | 3 700           | 3 700           | 3 700           | 3 700           |
| Avsetninger                            |               | 12 285          | 9 410           | 3 273           | 3 400           | 3 400           | 3 400           |
| <b>Årets finansierungsbehov</b>        |               | <b>160 385</b>  | <b>238 451</b>  | <b>122 453</b>  | <b>145 075</b>  | <b>143 450</b>  | <b>189 075</b>  |
| Finansiert slik:                       |               |                 |                 |                 |                 |                 |                 |
| Bruk av lånemidler                     |               | 110 833         | 167 158         | 104 000         | 122 400         | 121 500         | 159 000         |
| Inntekter fra salg av anleggsmidler    |               | 2 411           | 7 000           | 0               | 0               | 0               | 0               |
| Tilskudd til investeringer             |               | 0               | 6 347           | 0               | 0               | 0               | 0               |
| Kompensasjon for merverdiavgift        |               | 9 953           | 21 406          | 7 880           | 11 975          | 11 250          | 19 375          |
| Mottatte avdrag på utlån og refusjoner |               | 24 793          | 6 177           | 6 973           | 7 100           | 7 100           | 7 100           |
| Andre inntekter                        |               | 32              | 0               | 0               | 0               | 0               | 0               |
| <b>Sum ekstern finansiering</b>        |               | <b>148 022</b>  | <b>208 088</b>  | <b>118 853</b>  | <b>141 475</b>  | <b>139 850</b>  | <b>185 475</b>  |
| Overført fra driftsbudsjettet          |               | 3 038           | 3 400           | 3 600           | 3 600           | 3 600           | 3 600           |
| Bruk av tidligere års udisponert       |               | 0               | 0               | 0               | 0               | 0               | 0               |
| Bruk av avsetninger                    |               | 9 325           | 26 963          | 0               | 0               | 0               | 0               |
| <b>Sum finansiering</b>                |               | <b>160 385</b>  | <b>238 451</b>  | <b>122 453</b>  | <b>145 075</b>  | <b>143 450</b>  | <b>189 075</b>  |
| <b>Udekket/udisponert</b>              |               | <b>0</b>        | <b>0</b>        | <b>0</b>        | <b>0</b>        | <b>0</b>        | <b>0</b>        |
| <b>Budsjettskjema 2B:</b>              |               |                 |                 |                 |                 |                 |                 |
| <b>Fordelt til investering:</b>        |               |                 |                 |                 |                 |                 |                 |
| Rådmann, politisk og felles            | 10            | 1 000           | 10 322          | 1 000           | 1 000           | 1 000           | 1 000           |
| Økonomi, innkjøp og eierskap           | 16            | 0               | 0               | 0               | 0               | 0               | 0               |
| Service og fellestjenester             | 11            | 7 914           | 10 708          | 11 250          | 10 625          | 10 625          | 10 625          |
| Samfunnsutvikling                      | 12            | 23 620          | 47 721          | 12 505          | 22 375          | 16 250          | 16 250          |
| Samfunnsutvikling VA                   | 23            | 75 426          | 54 844          | 50 000          | 52 500          | 49 500          | 49 500          |
| Teknisk                                | 20            | 14 317          | 56 664          | 20 375          | 19 750          | 26 000          | 69 750          |
| Oppvekst                               | 30            | 0               | 750             | 0               | 0               | 0               | 0               |
| Kultur og livskraft                    | 35            | 265             | 625             | 500             | 6 875           | 3 125           | 0               |
| Helse og omsorg                        | 50            | 2 508           | 1 796           | 1 250           | 1 250           | 1 250           | 1 250           |
| <b>Sum investeringer</b>               |               | <b>125 050</b>  | <b>183 430</b>  | <b>96 880</b>   | <b>114 375</b>  | <b>107 750</b>  | <b>148 375</b>  |

Budsjett 2018 er inkludert endringer foreslått i 2.tertial rapporteringen (ikke foreløpig vedtatt)

## 5.2.1. Investeringsbudsjettet for 2019

### Årets finansieringsbehov

- Planlagte investeringer utgjør 122,5 mill.kr inkl. beløp for momskompensasjon. Hvert enkelt investerings-prosjekt er kommentert i kapittel 5.4.
- Utlån og forskuttering er startlån med 15 mill.kr.
- Kjøp av aksjer og andeler er egenkapitaltilskudd i KLP med 3,6 mill.kr (tilsvarende overført fra driftsregnskapet).
- Avdrag på lån er kommunens avdrag på lån i Husbanken, startlån, 3,7 mill.kr.
- Avsetninger er mottatte avdrag på utlån til EEU AS og Eiker Vekst AS i tillegg til avdrag fra idrettslagene.

| Budsjettskjema 2A:             | Regnskap | Budsjett | Budsjett |
|--------------------------------|----------|----------|----------|
| Tekst (alle beløp i tusen kr.) | 2017     | 2018     | 2019     |
| Investeringer i anleggsmidler  | 125 050  | 183 430  | 96 880   |
| Utlån og forskuttering         | 15 831   | 38 444   | 15 000   |
| Kjøp av aksjer og andeler      | 3 038    | 3 400    | 3 600    |
| Avdrag på lån                  | 4 181    | 3 767    | 3 700    |
| Avsetninger                    | 12 285   | 9 410    | 3 273    |
| Årets finansieringsbehov       | 160 385  | 238 451  | 122 453  |

### Sum ekstern finansiering

- Bruk av lånemidler er budsjettet med 104 mill.kr. Låneopptaket gjelder 15 mill.kr til Startlån, 50 mill.kr til vann- og avløpsanlegg og 39 mill.kr til investeringer innenfor handlingsregelen.
- Vann- og avløpstjenestene har en mer nøktern investeringsplan enn de foregående årene som følge av mange reduksjoner av låneopptak. Dersom fremdriftsplanene forrykkes, vil det bli fremmet saker i løpet av året om endring i låneopptak. Ifølge handlingsregelen (kapittel 6.2) for låneopptak holdes VA-investeringene utenom.
- Kompensasjon av merverdiavgift skal inntektsføres i budsjettskjema 2A, men i prosjektoversikten i kapittel 5.4 er kompensasjonen inntektsført på det enkelte prosjekt.
- Mottatte avdrag på startlån er budsjettet likt med kommunens nedbetaling til Husbanken med 3,7 mill.kr. Avdrag mottatt fra idrettslag, EEU og Eiker Vekst er budsjettet med 3,3 mill.kr.
- Overført fra driftsregnskapet - Årlig egenkapitaltilskudd til KLP. Regnskapsmessig behandles egenkapitaltilskuddet som kjøp av andeler og kan ikke finansieres med lånemidler. Investeringsfondene er sterkt redusert og beløpet anses som en del av pensjonskostnadene og bør belastes driftsregnskapet.

| Budsjettskjema 2A:                     | Regnskap | Budsjett | Budsjett |
|----------------------------------------|----------|----------|----------|
| Tekst (alle beløp i tusen kr.)         | 2017     | 2018     | 2019     |
| Bruk av lånemidler                     | 110 833  | 167 158  | 104 000  |
| Inntekter fra salg av anleggsmidler    | 2 411    | 7 000    | 0        |
| Tilskudd til investeringer             | 0        | 6 347    | 0        |
| Kompensasjon for merverdiavgift        | 9 953    | 21 406   | 7 880    |
| Mottatte avdrag på utlån og refusjoner | 24 793   | 6 177    | 6 973    |
| Andre inntekter                        | 32       | 0        | 0        |
| Sum ekstern finansiering               | 148 022  | 208 088  | 118 853  |

| Budsjettskjema 2A:               | Regnskap | Budsjett | Budsjett |
|----------------------------------|----------|----------|----------|
| Tekst (alle beløp i tusen kr.)   | 2017     | 2018     | 2019     |
| Overført fra driftsbudsjettet    | 3 038    | 3 400    | 3 600    |
| Bruk av tidligere års udisponert | 0        | 0        | 0        |
| Bruk av avsetninger              | 9 325    | 26 963   | 0        |
| Sum finansiering                 | 160 385  | 238 451  | 122 453  |

### Budsjettskjema 2B – administrativ fordeling av investeringsprosjektene

De ulike investeringsprosjektene er fordelt i henhold til den seksjonen som har ansvar for prosjektet.

### 5.3. Gjeldsutvikling

Gjeldsnivået i økonomiplanen er utarbeidet med utgangspunkt i å komme seg under handlingsregelen. Etter endring i handlingsregelen vedtatt våren 2018 så endte kommunen opp med å bryte egen handlingsregel.

Investeringene for 4 års-perioden utgjør 467 mill.kr. Investeringene finansieres med momskompensasjon og låneopptak på 417 mill.kr.

Rådmann har i planene lagt inn noe til investeringer i skole- og barnehage bygg i slutten av perioden.

Brutto lånegjeld vil øke fra 1,2 mrd.kr ved utgangen av 2018 til i ca. 1,45 mrd.kr ved utgangen av 2022. Økningen

utgjør ca. 240 mill.kr eller ca. 20 % i fireårs-perioden. Diagrammet viser utviklingen fra 2013. Det er viktig å merke seg at økningen i brutto gjeld kommer i Startlån og VA. Øvrig investeringsgjeld er budsjettert med en flat utvikling. Dette for å komme seg på et nivå noe under handlingsregelen mot slutten av perioden.



|                                                      | Ø.Eiker<br>2015 | Ø.Eiker<br>2016 | Ø.Eiker<br>2017 | Gruppe 7<br>2017 | Landet<br>2017 |
|------------------------------------------------------|-----------------|-----------------|-----------------|------------------|----------------|
| Langsiktig gjeld i prosent av brutto driftsinntekter | 208,7           | 209,1           | 203,1           | 214,1            | 215,8          |
| Netto lånegjeld i prosent av brutto driftsinntekter  | 84,4            | 85,3            | 80,0            | 93,3             | 84,5           |
| Netto lånegjeld i kroner per innbygger               | 55 019          | 57 216          | 55 693          | 68 302           | 71 107         |

Se kommentar til tabell under kap.4.3.6. som beskriver endring som får følge for tallene sammenlignet mot tidligere kostra struktur

Langsiktig gjeld omfatter total brutto lånegjeld, altså inkl. utlån og lån til Startlån og VA-området. Netto lånegjeld er langsiktig gjeld fratrullet utlån og Startlån, men inkl. lån til VA-investeringer. Tabellen viser at Øvre Eiker beveger seg i positiv retning sett mot Kostra gruppen og landet. Lånegjeld pr innbygger ligger godt under Kostragruppe 7 og landet, og i 2017 utgjorde lånegjelden en mindre andel av brutto driftsinntekter i ØEK enn Kostra gruppen og landet. Dette er en indikator på kommunens evne til å betjene gjeld.

I de strategiske målindikatorene, presentert i kapittel 3, benyttes netto lånegjeld i % av brutto driftsinntekter som en måleindikator for kommunen. Indikatoren bør da være på maks 75 % som er et av kriteriene for økonomisk handlingsrom i kommunene jf punkt 4.3.6. Indikatoren har svakheter knyttet til at den ikke skiller på gjeld til selvkostområder og annen gjeld. Det er likevel et poeng å benytte en indikator som er sammenlignbar med andre kommuner og som er en Kostra-indikator. Målet i 2022 bør være 75 % og med en årlig nedtrapping fra 2017-nivå på 80 %.

### Utvikling i Startlån

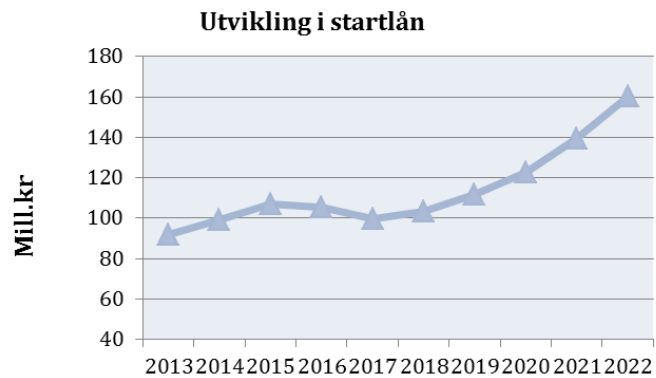
Siden oppstart i 2003 har lån til videre utlån økt jevnt. Tabellen viser gjeldsnivå pr 1.1.

Kommunen har opparbeidet en betydelig lånegjeld som er videre utlånt til kommunens innbyggere.

Startlån til videre utlån er foreslått med 99,5 mill.kr i

perioden. Rådmannen vil bemerke at dette tilbudet, som er meget positivt for de som ønsker etablering i kommunen, også påfører kommunen en viss risiko som først blir aktualisert flere år frem i tid pga. lånenes tilbakebetalingsprofil. Det har siden oppstarten vært lite tap, men i 2016 ble det foretatt tapsføringer på ca. 0,5 mill.kr.

Kommunestyret har i PS 121/17 (20.09.2017) vedtatt at Startlån skal benyttes aktivt som et virkemiddel i det boligsosiale arbeidet. Startlån skal inngå som en viktig innsatsfaktor i prosjektet leie til eie. Derfor foreslås også rammen for låneopptak økt i forhold til tidligere år.



## 5.4. Investeringsprosjektene i 2019

### Budsjetteringsrutine for investeringsprosjekter

Midler til prosjektering og forundersøkelser budsjetteres i hovedsak på *prosjekt 101199*

*Under prosjektering.* Når prosjektet kan legge frem et godt kostnadsoverslag flyttes det ut til et eget prosjekt og endelig bevilgning foreslås. På denne måten vedtas prosjektene først når reelle kostnadsoverslag er utarbeidet.

Nettobudsjett pr prosjekt:

| Tekst (alle beløp i tusen kr.)         | Prosjekt | Budsjett 2018  | Budsjett 2019  | Budsjett 2020  | Budsjett 2021  | Budsjett 2022  | Budsjett ansvar     |
|----------------------------------------|----------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|---------------------|
| <b>Fordelt til investering:</b>        |          |                |                |                |                |                |                     |
| Startlån til videre utlån              | 5101     | 16 500         | 15 000         | 20 000         | 25 000         | 30 000         | Helse og omsorg     |
| Påkostninger bygg                      | 6131     | 8 993          | 9 500          | 15 000         | 15 000         | 15 000         | ØE Komm.eiendom KF  |
| Bygningsmessig oppgradering Rådhuset   | 6134     | 10 098         | 6 000          | 0              | 0              | 0              | ØE Komm.eiendom KF  |
| Grunnerverv                            | 6400     | 3 497          | 1 000          | 1 000          | 1 000          | 1 000          | Teknisk             |
| Investeringer i kirker                 | 6912     | 1 000          | 1 000          | 1 000          | 1 000          | 1 000          | Rådmann             |
| Utstyr Omsorg + hj.middellager         | 7000     | 1 437          | 1 000          | 1 000          | 1 000          | 1 000          | Helse og omsorg     |
| Under prosjektering (tidl 221002)      | 101199   | 50 064         | 49 100         | 51 900         | 45 000         | 45 000         | Rådmann             |
| IKT-investeringer - teknologisk skifte | 110999   | 8 569          | 9 000          | 8 500          | 8 500          | 8 500          | Service og felles   |
| Skoleutbygging*                        | 201501   | 7 926          | 0              | 0              | 5 000          | 20 000         | ØE Komm.eiendom KF  |
| Oppgradering sentrumsområder           | 220904   | 1 574          | 1 000          | 1 000          | 1 000          | 1 000          | SSU - vei og park   |
| Oppgradering av bruer og veier         | 220995   | 10 768         | 3 800          | 5 000          | 5 000          | 5 000          | SSU - vei og park   |
| Vei og gateløys                        | 220996   | 5 129          | 1 000          | 2 000          | 1 000          | 1 000          | SSU - vei og park   |
| Maskiner og utstyr vei og parkanlegg   | 220997   | 2 751          | 2 450          | 1 500          | 1 500          | 1 500          | SSU - vei og park   |
| Trafikksikkerhet                       | 220998   | 2 445          | 1 750          | 4 500          | 4 500          | 4 500          | SSU - vei og park   |
| Maskiner og utstyr - vann og avløp     | 230998   | 1 003          | 0              | 1 000          | 1 000          | 1 000          | SSU - vann og avløp |
| Ledninger og kummer vann og avløp      | 230999   | 7 349          | 0              | 2 000          | 2 000          | 2 000          | SSU - vann og avløp |
| Horgen vann og avløpsnett              | 231204   | 10 403         | 1 500          | 0              | 0              | 0              | SSU - vann og avløp |
| Rehabilitering pumpestasjoner          | 231801   | 1 500          | 500            | 1 500          | 1 500          | 1 500          | SSU - vann og avløp |
| Biblioteksutvikling                    | Ny       |                | 0              | 2 500          | 2 500          | 0              | Kultur og livskraft |
| Løypemaskin                            | Ny       |                | 0              | 3 000          | 0              | 0              | Kultur og livskraft |
| Idrett - alt. gummigranulat Ormåsen    | Ny       |                | 400            | 0              | 0              | 0              | Kultur og livskraft |
| Barnehageutbygging                     | Ny       |                | 0              | 0              | 0              | 20 000         | ØE Komm.eiendom KF  |
| <b>Sum investeringer og utlån</b>      |          | <b>151 006</b> | <b>104 000</b> | <b>122 400</b> | <b>121 500</b> | <b>159 000</b> |                     |

### Prosjekt 5101 Startlån til videre utlån

Låneopptak fra Husbanken til Startlån for videre utlån foreslås økt til med 3 mill. kr til 15 mill.kr. Boligsosialt handlingsprogram ble vedtatt i 2017 (PS 177/17 Kommunestyret 13/12). Et av målene er at flere innbyggere skal få mulighet til å eie egen bolig, blant annet gjennom økt opptak av startlån i kommunen. I Økonomiplan for 2018 ble det vedtatt tatt opp 12 mill. kr i Startlån. Rådmannen foreslår 15 mill. kr i 2019 og en ytterligere opptrapping med 5 mill. kr økning hvert år i økonomiplanperioden.

Økningen skal benyttes til å realisere tiltak under kommunens boligsosiale program, blant annet gi flere muligheten til å eie egen bolig gjennom tiltaket Leie til eie. Gjennom Leie til eie vil innbyggere som er varig vanskeligstilte på boligmarkedet få anledning å kjøpe en kommunal bolig med nøktern standard. Startlånsordningen er et viktig virkemiddel for å sikre vanskeligstilte innbyggere trygge boforhold. Flere kan få reduserte bokostnader og

kunne klare seg uten økonomisk sosialhjelp.

Øvre Eiker er med i Husbankens kommuneprogram. Gjennom dette får kommunen faglig støtte og tilgang til et nettverk av andre kommuner som satser på å styrke det boligsosiale arbeidet.

#### Prosjekt 6005 Salg av eiendom

Rådmann arbeider kontinuerlig med klargjøring og salg av kommunale eiendommer. Det har vært praksis å ikke budsjettere inntekter fra fremtidige salg. Når inntektene kommer vil rådmann fremme forslag til disponering av midlene.

#### Prosjekt 6131 Påkostninger bygg

Følgende bygg og bygningstyper har behov for oppgraderinger:

- Fortsatt behov for noe utskifting av vinduer på skolene
- Fortsatt behov for oppgradering av utearealer på barnehager og skoler
- Eikertun renovering av takflater
- Ferdigstille garderobes flerbrukshall Ormåsen
- Bygge parkeringsplass ved Solbakken barnehage
- Toalettene ved skolene, pålegg fra kommunelegen/miljørettet helsevern

#### Prosjekt 6134 Bygningsmessig oppgradering rådhuset

Rådmann vil i sammenheng med mulighetsstudien, sikre at nødvendige endringer i rådhuset blir gjennomført i optimal rekkefølge.

- Utbedre toalettfasiliteter
- Starte utskifting av takbelegg

#### Prosjekt 6400 Grunnerverv

Grunnerverv knyttet til planlagte investeringsprosjekter utenom VA-prosjekter.

Kjøp av grunn til parkeringsplass ved Solbakken barnehage vil bli gjennomført i årsskifte 18/19.

Kjøp av tilleggsareal til Loesmoen idrettspark – takst avholdt, forhandlinger starter i årsskifte 18/19.

#### Prosjekt 6912 Investeringer i kirker

Det er fremdeles oppgraderingsbehov på flere av kirkene. Detaljer vil framgå av Øvre Eiker kirkelig fellesråds budsjettforslag, som ettersendes.

#### Prosjekt 7000 Utstyr omsorg

Helse- og omsorgsseksjonen har jevnlig behov for fornyelse av utstyr, maskiner og teknologi. Investeringsmidler på 1,0 mill. kr. benyttes bl.a. til hjelpemidler for utlån til hjemmeboende og i institusjon, pasientsenger, velferdsteknologi og maskiner i kjøkken / vaskeri.

### Prosjekt 101199 Under prosjektering

Prosjektering av vann- og avløpsanlegg:

- Objekt 230913 Loesmoen - vann- og avløpsnett fase 2. Første trinn blir omlegging og sanering av VA-anlegg over idrettsanlegget på Loesmoen. Sanering av VA i Loesmoveien og Travbaneveien planlegges påbegynt 2 halvår 2019.
- 231201 - Ormåsen - vann- og avløpsnett. Vannverkets andel av høydebasseng ihht. utbyggingsavtale.
- 231407 Smellhauggata Vann og avløpsanlegg Prosjektet sendes ut på Doffin og gjennomføres i 2019.
- 231501 - Fiskum Næringspark - høydebasseng (anleggsbidrag). Vannverkets andel av høydebasseng ihht. utbyggingsavtale.
- 231303 Lerberg – vann- og avløpsnett. Avløpsledning er rehabilitert med strømpe. Det er gjennomført konkurranse og entreprenør er valgt. Anlegget er planlagt ferdigstilt høst 2019.
- Øvre Eiker kommune skal gjennomføre flere prosjekter med delfinansiering fra Buskerudbysamarbeidet også i 2019.

### Prosjekt 110999 IKT-investering

Prosjektet omfatter:

- Nødvendige oppgraderinger og nye investeringer av nøkkelkomponenter for å sikre redundans/lastbalansering for å øke driftssikkerheten (teknologisk skifte)
- Komponenter for å møte ny personvernforskrift fra EU.
- Automatisk opprette brukere i fagsystemer basert på registrering av ansatte i HRM (personal-/lønssystemet).
- Nødvendig oppgradering av basisprogramvare som ligger i bunn for fagsystemene og digitalisering (teknologisk skifte)
- Utskifting av infrastruktur

### Prosjekt 201501 Skoleutbygging

Kommunestyret har satt ned et oppgaveutvalg som skal jobbe fram et forslag til prioritering og løsninger for skolene. Oppgaveutvalget tar sikte på å legge fram sitt forslag tidlig høsten 2019. Plassmangelen er stor ved Hokksund barneskole og Vestfossen ungdomsskole. Størst behov for rehabilitering er ved Vestfossen barneskole.

### Prosjekt 220904 Oppgraderings sentrumsområder

Videreføre årlige mindre oppgraderingsprosjekter og kvalitet i sentrumsområdene, Tusenårsstedet og Sundhaugen friluftsområde. Det dreier seg om generell oppgradering av stein/hellebelegg, utstyr og beplantninger samt eventuelt mindre tiltak som følge av ny sentrumsplan Hokksund. Fornyet forvaltningsplan fra og med 2019 for Sundhaugen/Nedre Sandøra kan gi grunnlag for søknad om eksterne tilskuddsmidler.

#### Prosjekt 220995 Oppgraderings bruer og veier

Krekling bru har mangler etter brukontroll, tiltak har vært utsatt. Det vurderes i samarbeid med brukontrollen om tiltak kan utsettes ytterligere for å prioritere overvanns-tiltak: Videreføring oppgradering av stikkrenner, grøfter i Kåsaveien (påbegynt 2018). Videre i Klommesteinveien hvor det er behov for forebyggende overvannsbehandling da det er vann på avveie – bl.a. overvann som går under private bygninger. Tilsvarende oppgradering av selve veilegemet og dekkefornyning. Bevilgningen begrenser oppgradering av overvannssystemer til delstrekninger, slik at det forebyggende arbeidet for eventuelle ekstremsituasjoner nødvendigvis drar ut i tid.

#### Prosjekt 220996 Vei og gatelys

Fortsatt utskifting av eldre armaturer og HQL. I pågående VA-prosjekter er det aktuelt sammen med Øvre Eiker nett å legge kabler i bakken og fornye belysningsanlegg. Utskifting av kvikksølvlamper på kommunale veier er i ferd med å ferdigstilles. Det gjenstår kommunens andel av belysning på fylkesveier, ca. 250 stk.

#### Prosjekt 220997 Maskiner og utstyr vei og parkanlegg

I henhold til utskiftingsplan planlegges utskifting av feie-bil og grasklippere for klipping av fotballbaner.

Feiebilen er avgjørende for at kommunen skal ha en effektiv våropprydding av strømasse på kommunale G/S-veier, kjøreveier, parkeringsplasser og skoleplasser i tillegg til ukentlig vedlikeholds-feiing i sentrale by- og tettsteder. Det er tidligere bestemt at kommunen skal ha ansvar for klipping av private fotballbaner, og klipperen som brukes til formålet er moden for utskifting. Banene klippes flere ganger pr uke og det er avgjørende at materiellet er driftssikkert for å opprettholde den standard som idretten krever.

#### Prosjekt 220998 Trafikksikkerhet

I vedtatt TS-plan er det anført at det settes av 1 mill. kr i året som kommunal egenandel for å søke om fylkeskommunale midler. I 2019 er det flere tiltak som må vurderes og prioriteres, bl.a.: Utbedring av trafikkklønsning Vestfossen skole, sikker kryssing Skarragata/Sagveien, bedre tilrettelegging G/S-vei/busstopp ved Ringveien. Det er i tillegg flere større tiltak som nye fortau i eldre boligområder som i første omgang krever regulering. Småtiltak og siderekkverk opprettholdes som mindre tiltak utenom plan. I budsjett 2018 ble det satt av midler til G/S-vei i forbindelse med Bygdegate Fiskum i samarbeid med Statens vegvesen. Prosjektering er snart avsluttet og tiltaket skal igangsettes. Det ble ikke bevilget ekstra TS-midler fra fylkeskommunen til prosjektet, og slik det foreligger i dag er kommunens del av tiltaket (dvs G/S-veien) ikke fullfinansiert.

#### Prosjekt 230998 Maskiner og utstyr - Vann og avløp

Midlene er avsatt til å dekke kostnader til løpende behov for oppgradering og fornyelse av maskiner og utstyr innen vann og avløp.

#### Prosjekt 230999 Ledninger og kummer vann og avløp

Midlene er avsatt til å dekke strakstiltak på ledningsnett og der private utbyggingsprosjekter initierer deltagelse fra VA-tjenestene.

#### Prosjekt 231204 Horgen – vann- og avløpsnett

Samarbeidsprosjektet med Statens vegvesen er nå avsluttet og fase to med tilknytning til eksisterende infrastruktur på Lerberg ferdigstilles første halvdel 2019.

#### Prosjekt ny Rehabilitering pumpestasjoner

Noen eldre pumpestasjoner for avløp har behov for rehabilitering og bytte av overbygg. Dette er et prosjekt som kan videreføres de neste årene slik at vi opprettholder høy driftssikkerhet på stasjonene.

#### Nytt prosjekt Prosjekt 231303 Lerberg – vann- og avløpsnett.

Avløpsledning er rehabilitert med strømpe. Det er gjennomført konkurranse og entreprenør er valgt. Anlegget er planlagt ferdigstilt høst 2019.

#### Nytt Prosjekt Bibliotekutvikling

Hokksund sentrum og Øvre Eiker kommune trenger et mer innbyggervennlig rådhus. Biblioteket bør danne kjernen i dette, og mulighetsstudien for Rådhuset har vist at en god måte å gjøre dette på kan være ved å se bibliotek, kantine/kafé og foajé som én enhet. Flytting av biblioteket til nåværende Festsal og estetiske oppgraderinger er et første skritt i denne retningen.

#### Nytt Prosjekt Løypemaskin

Nåværende løypemaskin har gått ut på dato. Vedlikeholds- og transportkostnader er høye. Vi bør anskaffe ny løypemaskin senest i 2020 for å unngå lengre perioder med driftsstans og økende kostnader. Anbud på ny løsning for løypekjøring er ikke endelig avgjort, og det kan derfor også bli endringer i investeringsbehovet.

#### Nytt Prosjekt Idrett – alt. Gummigranulat Ormåsen

Realisering av idrettsanlegg på Ormåsen er ikke mulig uten et økonomisk bidrag på anslagsvis 400.000,- fra kommunen. Dette er lagt til grunn i kommunestyrets behandling av PS 87/17 21. juni 2017. Kostnaden forutsetter at banen bygges med gummigranulat. Andre alternativer vil antakeligvis være dyrere. Ved bruk av gummigranulat må det påregnes ytterligere driftskostnader til håndtering av denne. Endelig godkjenning av anbud blir tatt opp som egen sak i kommunestyret.

#### Nytt Prosjekt Barnehageutbygging

WSP's rapport konkluderer med at det er behov for flere barnehageplasser i Hokksund. Administrasjonen mener det bør bygges en ny kommunal barnehage i/ved Hokksund sentrum.

## 6. STATSBUJSJETT, HANDLINGSREGLER, BEGREPSFORKLARINGER

### 6.1. Statsbudsjettet 2019

#### Årshjulet for regjeringens informasjon vedrørende kommuneøkonomien:

- I mai måned legges kommuneproposisjonen for kommende år frem. Kommuneproposisjonen beskriver vekstanslag og vesentlige endringer i oppgaver og økonomi for neste år.
- Forslag til statsbudsjett legges frem i begynnelsen av oktober. Budsjettet inneholder en status og nye anslag på inntekter og kostnader for inneværende år i tillegg til budsjett for kommende år. Statsbudsjettet blir vedtatt i Stortinget medio desember og rådmann må derfor bygge sitt budsjettforslag for Øvre Eiker kommune på forslaget til statsbudsjett.
- Revidert nasjonalbudsjett (RNB) legges frem i mai og beskriver endringer i forutsetningene fra statsbudsjettet for inneværende år.
- Sammen med RNB legges kommuneproposisjonen for kommende år frem.

#### Økonomisk opplegg for kommunesektoren (kommuner og fylkeskommuner) i 2019

| Alle tall i milliarder kroner           | Kommune<br>prp 2019<br>(mai 2018) | Forslag<br>Statsbudsjett<br>2019 |
|-----------------------------------------|-----------------------------------|----------------------------------|
| <b>Økning frie inntekter</b>            | <b>2,6 – 3,2</b>                  | <b>2,6</b>                       |
| Demografi                               | -1,5                              | -1                               |
| Pensjonskostnader utover deflator       | -0,65                             | -0,7                             |
| Statlige satsinger                      | -0,2                              | -0,6                             |
| - opptrappingsplan rus 200 mill.kr      |                                   |                                  |
| - tidlig innsats skole 200 mill.kr      |                                   |                                  |
| - opptrappingsplan                      |                                   |                                  |
| habilitering/rehabilitering 100 mill.kr |                                   |                                  |
| - Fylkesveinettet 100 mill.kr           |                                   |                                  |
| <b>Økt handlingsrom</b>                 | <b>0,25 - 0,85</b>                | <b>0,3</b>                       |

Det økte handlingsrommet på 0,3 mrd.kr tilfaller fylkeskommunene. Hvis kommunen skal følge opp de statlige satsningene som det er "øremerkede" midler til er det ikke noe økt handlingsrom til nye satsninger i kommunal regi. Skal dette gjennomføres må det omdisponeres midler innenfor budsjettrammen.

#### Skattøre

Den kommunale skattøren reduseres fra 11,8% til 11,55%. Skattøren er tilpasset forutsetningen om at skattenes andel av de samlede inntektene skal utgjøre 40 %.

## **Hovedprioriteringene for kommunesektoren i forslag til statsbudsjett 2019**

Fylkesmannens informasjonsbrev til kommunene om regjeringens forslag til statsbudsjett ligger vedlagt den politiske saken. Brevet er mer utfyllende og detaljert enn det som er trukket frem og kommentert nedenfor.

### **Satsinger innenfor kommunenes frie inntekter:**

#### ***Tidlig innsats***

200 mill. kr av veksten i frie inntekter i 2019 er begrunnet med økt satsing på tidlig innsats i skolene. Midlene, som fordeles etter delkostnadsnøkkelen for grunnskole, kan blant annet brukes til flere lærerårsverk, også i kommuner som allerede oppfyller kravet i lærernormen, og kommer i tillegg til kompensasjonen for lærernormen som bevilges på Kunnskapsdepartementets budsjett.

#### ***Opptappingsplan for rus***

Regjeringen vil styrke innsatsen på rusfeltet med 2,4 mrd. kr i planperioden 2016 – 2020. Det er i 2016, 2017 og 2018 bevilget til sammen 1 527 mill. kr knyttet til oppfølging av planen. For 2019 er 200 mill. kr av veksten i kommunenes frie inntekter begrunnet med økt satsing på rusfeltet. Midlene fordeles etter delkostnadsnøkkelen for sosialhjelp.

#### ***Opptappingsplan for habilitering og rehabilitering***

Stortinget vedtok en opptappingsplan for habilitering og rehabilitering for årene 2017-2019 ved behandling av Prop. 1S (2016-2017). Det ble i 2017 bevilget 100 mill. kr over Helse- og omsorgsdepartementets budsjett i tilknytning til opptappingsplanen. I tillegg var 100 mill. kr av veksten i kommunenes frie inntekter i 2017 begrunnet med opptappingsplanen. I 2019 er 100 mill. kr av den foreslåtte veksten i kommunenes frie inntekter begrunnet med opptappingsplanen. Midlene fordeles etter delkostnadsnøkkelen for helse.

#### ***Investeringsstilskudd til heldøgns omsorgsplasser***

For 2019 foreslår regjeringen 130 mill. kr og en tilsagnsramme på 2 612,6 mill. kr for å legge til rette for om lag 1500 heldøgns omsorgsplasser. 50 pst. av tilsagnsrammen skal i 2019 gå til ren netto tilvekst. Gjennom budsjettene for 2014-2018 er den statlige tilskuddsordningen forbedret og regjeringen har lagt til rette for flere søknader om tilskudd til heldøgns omsorgsplasser. Aktiviteten i ordningen har økt, og antallet plasser med innvilget tilskudd per år er i snitt om lag doblet sammenlignet med årene før 2014.

#### ***Utskrivningsklare pasienter***

Det skal innføres betalingsplikt for utskrivningsklare pasienter i psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert behandling av rusavhengighet (TSB) i 2019. Det foreslås derfor å flytte 185 mill. kr fra regionale helseforetak til kommunerammen. Når kommunene får plikt til å betale for utskrivningsklare pasienter også fra disse fagområdene, likestilles psykisk helse og rus med somatikk. Det er oppholdskommunen som får plikt til å betale for utskrivningsklare pasienter. Dette vil også gjelde innenfor somatikk.

### ***Psykologer i kommunene***

Fra 1. januar 2020 er det lovfestet at alle kommuner skal ha psykologkompetanse. Det har vært en solid økning i rekrutteringen av psykologer i kommunene fra 2013-2018. I 2013 hadde 95 kommuner psykolog, i dag er tallet 287. Antallet psykologer i norske kommuner har økt fra 130 til 503 i løpet av 5 år. Rekrutteringen har gitt etablering av flere lavterskeltilbud, bedre forebyggende helsearbeid, mer samarbeid med andre kommunale tjenester og med spesialisthelsetjenesten. Det foreslås å øke bevilgningen med 50 mill. kr i 2019, tilsvarende 125 nye psykologstillinger.

### ***Fastleger i kommunene***

Det foreslås 25 mill. kr til å styrke rekrutteringen til og stabiliteten i allmennlegetjenesten, til sammen 39 mill. kr i 2019. Det skal kunne gis tilskudd både til nyopprettede avtalehjemler, faste stillinger og eksisterende hjemler/stillinger hvor det er rekrutteringsutfordringer.

### ***Dagaktivitetstilbud for personer med demens***

Regjeringen foreslår 50 mill. kr for å legge til rette for opprettelse av 450 nye plasser i dagaktivitetstilbud for demente, inkl. forhøyet tilskuddssats i 2019. Som oppfølging av Stortingets vedtak 463 (2017-2018) har regjeringen hevet tilskuddssatsen fra 30 pst. til 50 pst. ved opprettelsen av nye plasser i 2019. Målet er å bygge ut tjenestetilbudet før plikten for kommunene til å tilby et dagaktivitetstilbud til hjemmeboende personer med demens gjøres gjeldende fra 1. januar 2020. Gjennom de årlige budsjettframleggene fra 2012 til og med 2019 har det blitt lagt til rette for i overkant av til sammen vel 8800 plasser. Det faktiske antall plasser som finansieres av tilskuddet anslås til 3800 i 2018.

### **Kunnskapsdepartementet:**

#### ***Barnehage***

Regjeringen foreslår en bevilgning på 45,7 mill. kr til å utvide dagens ordning med gratis kjernetid for 3-, 4- og 5-åringer til også å omfatte 2-åringer. Forslaget vil gi familier med lav inntekt et rimeligere barnehagetilbud og bidra til økt barnehagebruk for familier med lav inntekt, og bedre integreringen og språkopplæringen blant minoritetsspråklige barn. I tillegg foreslår regjeringen om lag 10 mill. kr til opprettelse av nye studieplasser for barnehagelærere. Dette vil bidra til å øke tilgangen på barnehagelærere. Maksimal foreldrebetaling øker med 50 kr per mnd. fra 1. aug. 2019.

#### ***Lærernorm***

Siden 2015 er det bevilget betydelige øremerkede midler som har sikret flere lærere i grunnskolen. Høsten 2018 ble lærernormen i grunnskolen innført, og totalt ble det bevilget 1,4 mrd. i 2018.

I 2019 foreslår regjeringen å videreføre den øremerkede bevilgningen til flere lærerårsverk med 1,468 mrd. kr. I tillegg er 200 mill. kr av veksten i de frie inntektene til kommunene begrunnet med en særskilt satsing på tidlig innsats i skolen, som blant annet kan benyttes til flere lærerårsverk ved opptrappingen av lærernormen høsten 2019 (omtalt over).

Både de 200 mill. kr av veksten i frie inntekter og om lag 1 mrd. kr av den øremerkede bevilgningen vil bli fordelt til kommunene etter grunnskolenøkkel. Dette gjør det mulig å øke lærertettheten også i kommuner som allerede oppfyller kravet i lærernormen.

### **Ressurskrevende tjenester 2019**

Formålet med toppfinansieringsordningen er å legge til rette for at kommunene kan gi et godt tjenestetilbud til mottakere som har krav på omfattende helse- og omsorgstjenester. Dette kan blant annet gjelde personer med psykisk utviklingshemming, fysisk funksjonshemmede, personer med rusmiddelproblemer og mennesker med psykiske lidelser.

Det har vært en sterk vekst i ordningen for ressurskrevende tjenester siden den ble innført i 2004. Da var utbetalingene på 1,5 milliarder kr, mens det i budsjettet for 2019 bevilges 9,9 milliarder kr.

Det foreslås en innstramming ved å øke innslagspunktet med 50 000 kr utover lønnsveksten (til 1 320 000 kr).

Dette er en innstramming tilsvarende 325 millioner kr og vil påvirke kommunenes budsjetter allerede for 2018. Innstrammingen må sees i sammenheng med den sterke veksten i ordningen de siste årene. Det er fortsatt en sterk realvekst i ordningen.

Kompensasjonsgraden beholdes uendret på 80 prosent.

For 2019 foreslås det at kommunen får kompensert 80 pst. av egne netto lønnsutgifter i 2018 til helse- og omsorgstjenester ut over et innslagspunkt på 1 320 000 kr. Netto lønnskostnader er lønn til ansatte og tilhørende sosiale kostnader, fratrukket øremerkede tilskudd og tilskudd gjennom inntektssystemet. Tilskuddordningen gjelder for tjenestemottakere til og med det året de fyller 67 år. For eldre over 67 år fanges deler av utgiftene opp gjennom de ordinære kriteriene i kostnadsnøkkel for kommunene, som ligger til grunn for utgiftsutjevningen og fordelingen av rammetilskuddet mellom kommunene.

For 2019:

- Innslagspunktet foreslås økt til **1 320 000 kr**.
- Dette er en økning ut over det som følger av anslått lønnsvekst for 2018 på **50 000 kr**.
- Kompensasjonsgraden foreslås uendret på **80 pst**.

## 6.2. Handlingsregler

---

### 6.2.1. Avdragsvolum

Avskrivninger synliggjøres i driftsregnskapet i kommunal sektor, men de får ikke resultatmessig effekt. Derimot føres avdrag på lån som en utgift i driftsregnskapet. Øvre Eiker lånefinansierer det aller meste av investeringer i avskrivbare anleggsmidler. For å sikre at kommunens verdier ikke blir forringet er det etablert en handlingsregel / prinsipp om at avdrag betales i takt med avskrivningene på anleggsmidlene. Avdrag belastes driftsregnskapet med beløp lik avskrivninger med fradrag av avskrivninger knyttet til ikke lånefinansierte anleggsmidler. Fradrag beregnes fra første året anleggsmiddelet avskrives og kun dersom avskrivningen utgjør 1 mill.kr eller mer i årlig avskrivning.

### 6.2.2. Størrelsen på låneopptak

Øvre Eiker har hatt en økning i langsiktig gjeld de siste årene. Med utgangspunkt i den utviklingen og stort fremtidig investeringsbehov vedtok kommunestyret i PS 158/13 og justert i PS 144/14, 10.12.2014 en handlingsregel for låneopptak. Handlingsregelen ble justert i PS 165/17, 13.12.2017 til også å omfatte en årlig økning på 2 % gjeldende fra og med 2018.

Kostra benytter indikatoren Netto lånegjeld som er brutto lånegjeld med fradrag av utlån (startlån og andre utlån). Øvre Eikers handlingsregel knytter seg til Kostras netto lånegjeld med fradrag av låneopptak til vann og avløp (VA), som anses selvfinansierende. Denne størrelsen; som er et lokalt begrep, kalles i Øvre Eiker for korrigert netto lånegjeld. Handlingsregelen gir i utgangspunktet ikke rom for et låneopptak i 2018 og 2019 pga. innlemmingen av Eikertun i regelen. Rådmann tar sikte på å komme ned på handlingsregelen i 2021 ved moderate investeringer de neste årene. I 2018 ser det ut til at gjelden ender på ca. 44.600 kr. pr. innbygger mot handlingsregelen på 38.800,- kr. Et gap på 2.400 kr. pr. innbygger, dette gapet tas det sikte på å redusere i 2019 og tette helt i løpet av 2020.

## 6.3. Begrepsforklaringer

---

### 6.3.1. Kommuneloven

Kapittel 8 (§§ 44-49) i Lov om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven) finnes bestemmelsene for Økonomiplan, årsbudsjett, årsregnskap og rapportering.

### 6.3.2. Kommunale resultatbegreper

Bruken av ulike mål på kommunalt regnskapsresultat kan være egnet til å forvirre. I kommunelovens § 48 om årsregnskap og årsberetning omtales regnskapsmessig mer- og mindreforbruk, mens det i den obligatoriske hovedoversikten over kommunens drift er innført begrepene brutto og netto driftsresultat. Nedenfor omtales disse og andre resultatbegreper. Skjemaet til høyre kalles *økonomisk oversikt* og er et obligatorisk skjema ved regnskapsavslutningen, ikke i budsjettet. Flere av resultatbegrepene fremkommer bare her.

#### Regnskapsmessig mer- eller mindreforbruk

Når en kommune har høyere utgifter eller lavere inntekter enn budsjettet blir det gjerne sagt at kommunen går med underskudd. Mer presist er det å si at kommunen har et regnskapsmessig merforbruk. Dette behøver imidlertid ikke bety at kommunens økonomi er svekket sammenlignet med fjoråret. Anta at det er budsjettet med en avsetning på 10 mill.kr til fond (styrking av egenkapitalen), men at beløpet må reduseres til 5 mill.kr i regnskapet som følge av et merforbruk i tjenestene eller sviktende inntekter. Til tross for et negativt budsjettavvik vil driftsresultatet være positivt.

#### Brutto driftsresultat

Brutto driftsresultat er differansen mellom driftsinntekter og driftsutgifter, der driftsutgiftene også inkluderer avskrivninger. Dette er således et mål på om kommunens driftsinntekter over tid bærer driftsutgiftene. Et positivt brutto driftsresultat vil være nødvendig dersom finansutgiftene (renteutgifter og avdrag) er større enn finansinntektene (renteinntekter og utbytte). Begrepet blir relativt lite benyttet.

| Tekst (beløp i 1000 kr.)                           | Regnskap         |
|----------------------------------------------------|------------------|
| <b>Driftsinntekter</b>                             |                  |
| Brukerbetalinger                                   | 39 848           |
| Andre salgs- og leieinntekter                      | 76 382           |
| Overføringer med krav til motytelse                | 162 333          |
| Rammetilskudd                                      | 431 082          |
| Andre statlige overføringer                        | 37 238           |
| Andre overføringer                                 | 371              |
| Skatt på inntekt og formue                         | 475 477          |
| Eiendomsskatt                                      | 0                |
| Andre direkte og indirekte skatter                 | 0                |
| <b>Sum driftsinntekter</b>                         | <b>1 222 732</b> |
| <b>Driftsutgifter</b>                              |                  |
| Lønnsutgifter                                      | 618 042          |
| Sosiale utgifter                                   | 165 730          |
| Kjøp av varer og tj som inngår i tj.produksjon     | 150 594          |
| Kjøp av tjenester som erstatter tj.produksjon      | 151 924          |
| Overføringer                                       | 67 161           |
| Avskrivninger                                      | 52 129           |
| Fordelte utgifter                                  | -16 563          |
| <b>Sum driftsutgifter</b>                          | <b>1 189 016</b> |
| <b>Brutto driftsresultat</b>                       | <b>33 715</b>    |
| <b>Tekst (beløp i 1000 kr.)</b>                    |                  |
| <b>Finansinntekter</b>                             |                  |
| Renteinntekter, utbytte og eieruttak               | 15 126           |
| Gevinst på finansielle instrumenter (omløpsmidler) | 2 957            |
| Mottatte avdrag på utlån                           | 132              |
| <b>Sum eksterne finansinntekter</b>                | <b>18 215</b>    |
| <b>Finansutgifter</b>                              |                  |
| Renteutgifter, provisjoner og andre fin.utg.       | 31 688           |
| Tap på finansielle instrumenter (omløpsmidler)     | 0                |
| Avdragsutgifter                                    | 52 129           |
| Utlån                                              | 876              |
| <b>Sum eksterne finansutgifter</b>                 | <b>84 694</b>    |
| <b>Resultat eksterne finanstransaksjoner</b>       | <b>-66 478</b>   |
| Motpost avskrivninger                              | 52 129           |
| <b>Netto driftsresultat</b>                        | <b>19 366</b>    |
| Interne finanstransaksjoner                        |                  |
| Bruk av tidligere års regnsk.m. mindreforbruk      | 0                |
| Bruk av disposisjonsfond                           | 931              |
| Bruk av bundne fond                                | 4 028            |
| <b>Sum bruk av avsetninger</b>                     | <b>4 958</b>     |
| Overført til investeringsregnskapet                | 3 108            |
| Dekning av tidligere års regnsk.m. merforbruk      | 0                |
| Avsetninger til disposisjonsfond                   | 11 140           |
| Avsetninger til bundne fond                        | 9 835            |
| <b>Sum avsetninger</b>                             | <b>24 084</b>    |
| <b>Regnskapsmessig mindreforbruk</b>               | <b>241</b>       |

### **Netto driftsresultat**

Netto driftsresultat er det mest brukte resultatbegrepet i kommunesektoren. Dette resultatet fremkommer som en differanse mellom driftsinntekter, driftsutgifter og netto finansutgifter. Resultateffekten av avskrivningene er her eliminert. Om kommunen har holdt seg innenfor budsjettet er derimot ikke et tema for dette begrepet. Et positivt netto driftsresultat er en forutsetning for å kunne egenfinansiere investeringer (reduere nye låneopptak) og bygge opp disposisjonsfond (etablere buffere). En svakhet ved netto driftsresultat er at det ikke gir et tilstrekkelig godt bilde av den mer langsiktige utviklingen i en kommunes økonomi. Et lavt vedlikeholdsnivå vil for eksempel påvirke driftsresultatet positivt. En annen innvending er at avdrag og ikke avskrivninger inngår i resultatbegrepet, slik at kapitalslitet ikke blir tatt tilstrekkelig hensyn til (se 6.2.1 Øvre Eikers handlingsregel). Dette er et argument for at kommunene bør ha et netto driftsresultat som tilsvarer 1,75 % av driftsinntektene. Et annet forhold er at avsetninger til bundne fond (øremerkede formål) vil bidra til positive driftsresultat i det året pengene settes av i regnskapet, men vil svekke resultatet tilsvarende når midlene skal brukes i driften senere år. Endringer i pensjonspremieavvik og dekning av tidligere års underskudd vil også påvirke driftsresultatet, uten at disse forholdene bidrar til å gi et bilde på den reelle økonomiske situasjonen i det aktuelle regnskapsåret.

### **Alternative resultatbegrep**

Flere alternative resultatbegreper er lansert, både i enkeltkommuner og i mer sentrale fora. Hensikten er å få et bedre bilde på den mer langsiktige utviklingen i økonomien. Kommunal Rapport benytter begrepet korrigert netto driftsresultat som eliminerer oppbygging av nye premieavvik (kunstig inntekt) og bruk av / avsetning til bundne fond (i all hovedsak selvkostfinansierte tjenester).

#### **6.3.3. Premieavvik og pensjon**

Pensjonskassene beregner en premie som skal innbetales med utgangspunkt i regler og kriterier gitt av Finanstilsynet. For å beregne kostnaden kommunen kan utgiftsføre i regnskapet er det regler gitt av Kommunal- og moderniseringsdepartementet som gjelder. Dersom innbetalt premie er høyere enn tillatt kostnadsnivå, må kommunene inntektsføre mellomværende, premieavviket, i regnskapsåret. Inntektsføringen utgiftsføres over de kommende 7 år. Er kostnaden høyere enn premien behandles premieavviket som ovenfor, men med motsatt fortegn. Denne metoden har medført at Øvre Eiker sitter med en "gjeld" som skal utgiftsføres i kommende år på 72,3 mill.kr pr. 1.1.2018.

#### **6.3.4. Inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner**

Det overordnede målet med inntektssystemet er å jamne ut kommunenes forutsetninger for å gi et likeverdig tjenestetilbud til innbyggerne sine. Ved fordelingen av rammetilskuddet tas det hensyn til strukturelle forskjeller i kommunenes kostnader (utgifts-utjevning) og

forskjeller i skatteinntektene (skatteutjevning eller inntektsutjevning). Skatt og rammetilskudd betegnes som kommunenes frie inntekter. Sammen med momskompensasjonen skal disse inntektene dekke ca. 80 % av kommunenes utgiftsbehov.

For de resterende 20 % må kommunene selv skaffe inntekter, som f.eks. brukerbetaling, utbytte, eiendomsskatt, finansinntekter. Årlig beregnes det et gjennomsnittlig utgiftsbehov pr innbygger i Norge. For 2019 utgjør dette 52.287 kr. Rammetilskuddets andel av utgiftsbehovet kalles innbyggertilskudd og er på 24.710 kr for 2019. Innbyggertilskuddet for den enkelte kommune justeres for strukturelle forskjeller, som for eksempel alderssammensetningen i befolkningen. Ut fra disse beregningene er Øvre Eiker kommune en kommune som er noe mindre kostnadskreven å drifte enn landsgjennomsnittet. For 2019 viser beregningene at kommunen er omtrent eksakt like dyr å drifte som 2018. Det medfører at trekket i innbyggertilskuddet blir ca. likt som i 2018. Differansen ut over deflator blir 370.000 kr. I 2017 var Øvre Eiker kommunes kostnadsindeks på 0,9925 %, i 2018 på 0,9841 % og i 2019 på 0,9842 % av landsgjennomsnittet på 100 %.

Skatteinntektene til kommunene er andel av innbyggernes innbetalte skatt på formue og inntekt. Innbetalt skatt fordeles til kommunen, fylkeskommunen, staten og folketrygden. Også når det gjelder skatteinntektene er det en ordning i inntektssystemet som delvis ivaretar at kommunene har ulike skatteinntekter pr innbygger. 10 ganger årlig beregnes en gjennomsnittlig inntekt pr innbygger for landet totalt og pr kommune. Kommuner som har skatteinntekter utover landsgjennomsnittet får et trekk som benyttes til kompensasjon til de kommunene som har lavere skatteinntekter enn landsgjennomsnittet. Kommunene blir ikke justert helt ned eller helt opp til landsgjennomsnittet. Kommuner med skatteinntekter under landsgjennomsnittet betegnes som lavinntektskommuner. Øvre Eiker kommune er en lavinntektskommune.

Se Portal for frie inntekter ([frieinntekter.regjeringen.no](http://frieinntekter.regjeringen.no)) som beskriver alle elementene i kommunenes rammetilskudd pr kommune

### 6.3.5. Kommunebarometeret

Kommunal Rapports egen beskrivelse av kommunebarometeret ved utgivelsen i 2018.

Kommunebarometer 2018 gjelder nøkkeltall rapportert fra regnskapsåret 2017.

Nøkkeltallene er en blanding av regnskapstall, tjenestedata og demografiske nøkkeltall.

#### Kommunebarometeret 2018 i et nøtteskall

En årlig rangering av alle kommuner, foretatt av Kommunal Rapport på basis av offentlig tilgjengelige data fra offisielle kilder.

Litt forenklet kan vi si at vi måler Norges beste kommune. Første rangering ble publisert i 2010. 2018-barometeret inkluderer 152 ulike nøkkeltall innen 12 forskjellige kategorier.

Kommunal Rapport har alt ansvar for vektning, vurderinger og eventuelle feil i framstillingene. Vi har forutsatt at kommunene har rapportert korrekt. I noen få tilfeller har vi fjernet data som har

framstått som mistenkelige. I de tilfellene står kommunen uten data.

Hensikten er å gi et lettfattelig bilde av hvordan kommunen presterer målt mot resten av Kommune-Norge, for å bidra til en mer opplyst lokaldemokratisk diskusjon.

Kommunebarometeret er ingen vurdering av om innbyggerne får gode *nok* tjenester, men om det ser ut til at kommunen har noe å lære av andre - basert på hvor nær kommunens målbare resultater er kommunene med best resultat. Barometeret er heller ikke en konkurranse i å drive billigst, uten hensyn til tjenestene.

Det er viktig å huske på at det kan finnes gode forklaringer bak en svak tabellplassering, og at tilfeldigheter vil spille en rolle. Viktigere enn tabellplasseringen er om kommunen har fått bedre eller dårligere nøkkeltall det siste året. Vi publiserer fra i år en **forbedringsskår**, som viser nøkkeltall som har blitt bedre minus nøkkeltall som har blitt dårligere, justert ut fra hvor stor vekt nøkkeltallet har i barometeret.

Vil du lese mer om kildene som er brukt? Gå til denne artikkelen: [kommunal-rapport.no/kommunebarometeret/2018/metode](http://kommunal-rapport.no/kommunebarometeret/2018/metode)

Fremtidsbarometeret er en fremskriving av data fra kommunebarometeret.